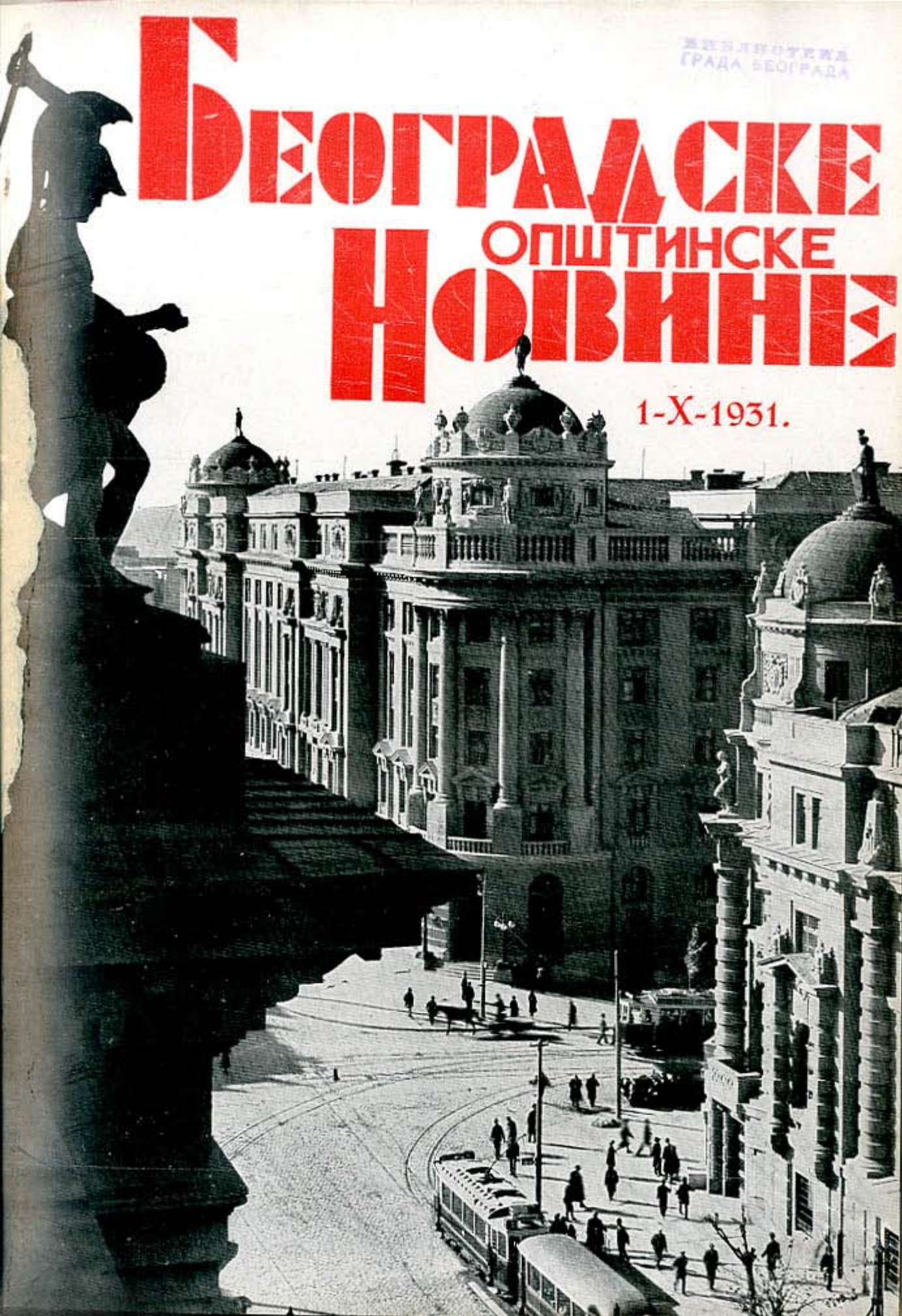

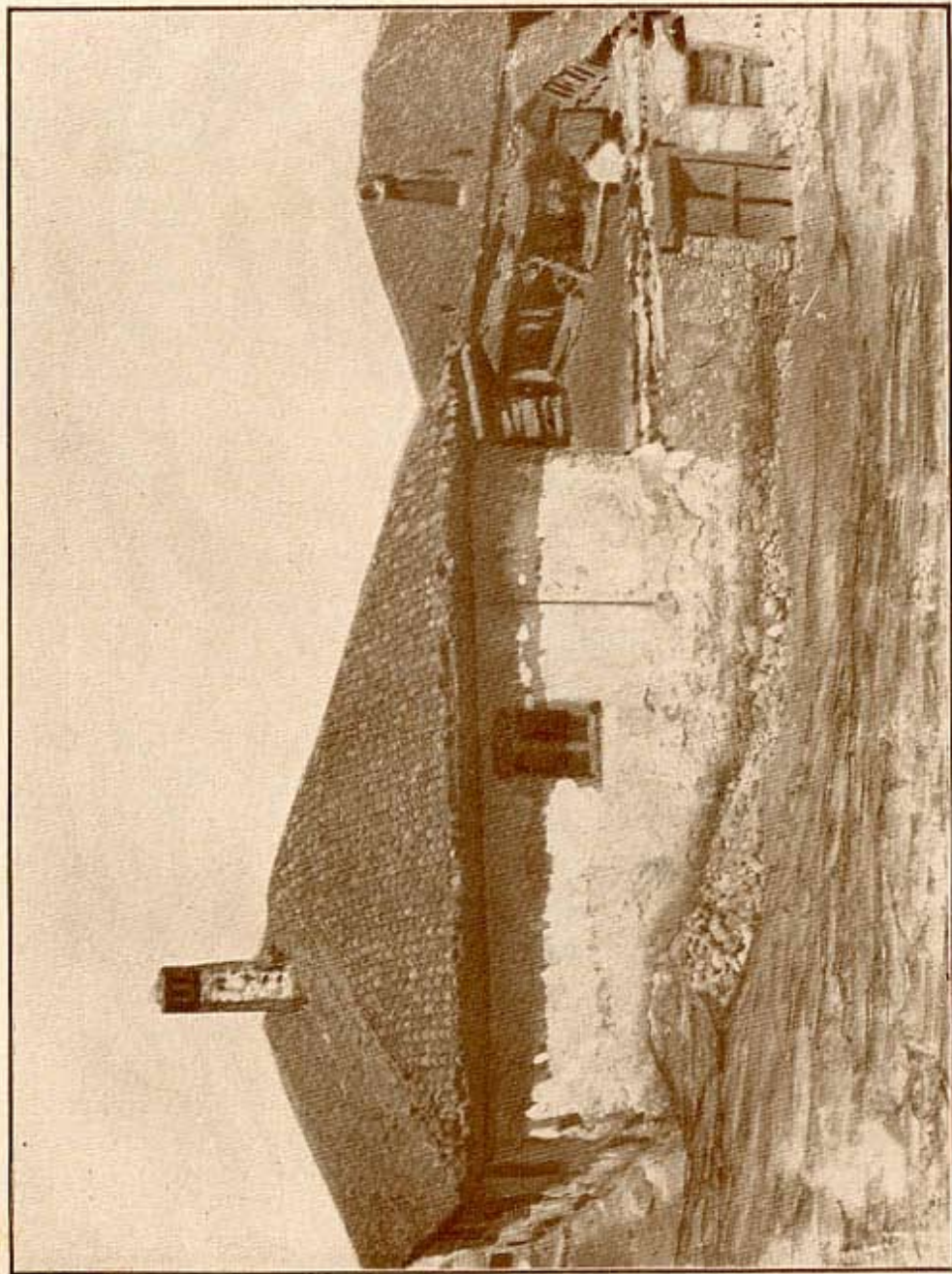
ВЕОГРАДСКА
ГРАДА БЕОГРАД

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

1-X-1931.

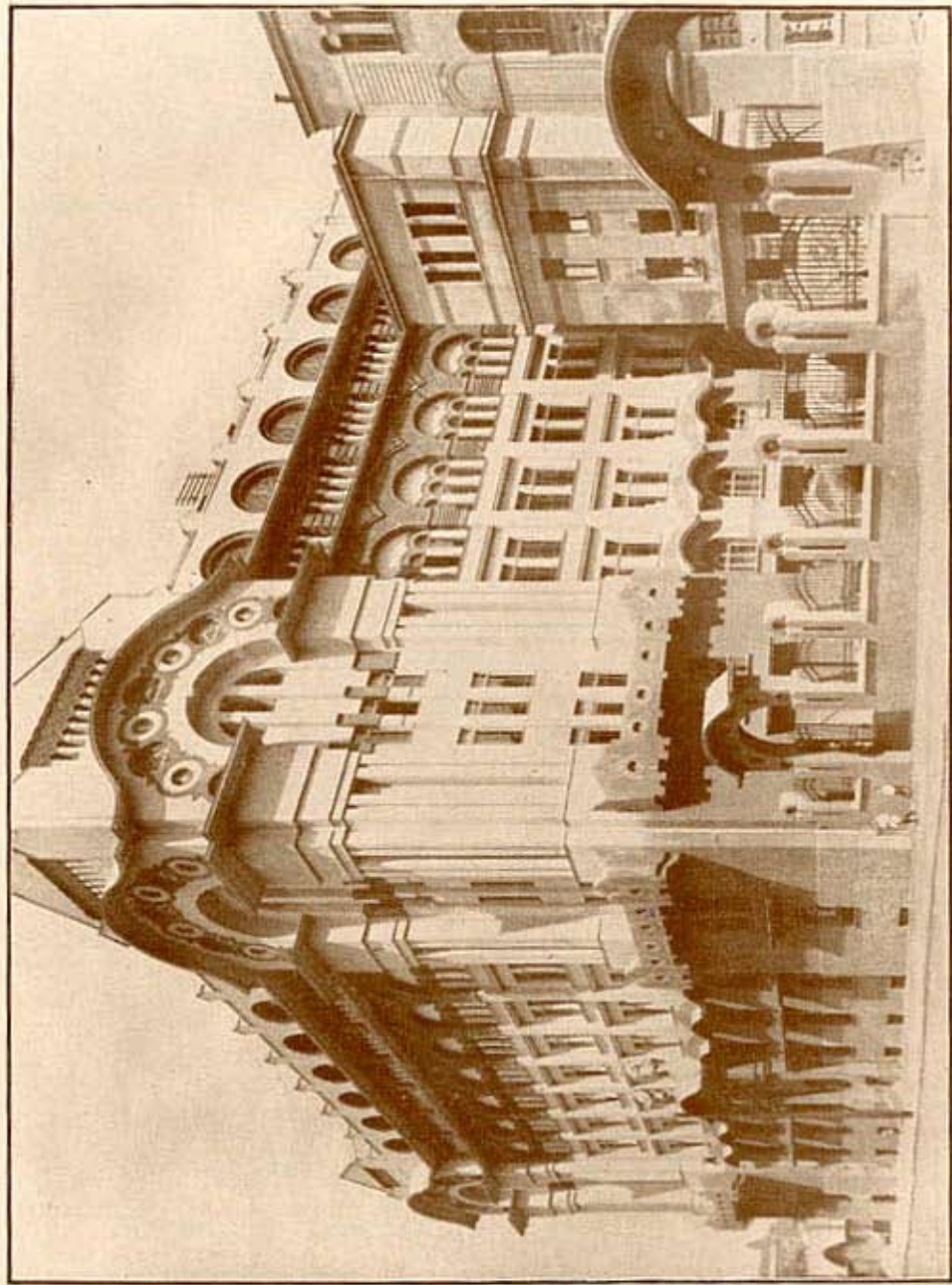
СТАРИ БЕОГРАД

Београд који се руши: Из улице Јебремове

Синци фото-архива „Београдећих општинских новина“

НОВИ БЕОГРАД

Београд који се диже: Палата нове аутоматске телефонске централе

Снимци фото-архива „Београдских општинских новина“

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

1 ОКТОБАР 1931

БР. 19

САДРЖАЈ:

<i>Наши социјални проблеми — апровизационо питање —</i>	
Слободан Ж. Видаковић, — — — — —	1235
<i>Београдски Централни диспансер и саветовалиште за</i>	
<i>одојчад и матере — Д-р Љубомир Вуловић, шеф</i>	
<i>лекар Централног диспансера, — — — — —</i>	1249
<i>О предохране од заразних болести код школске деце —</i>	
Д-р Милош Б. Бајшански, епидем. лекар О.Г.Б. —	1257
<i>Градови у зеленилу — Д-р Милан К. Д. Главинић, рефе-</i>	
<i>рент Министарства Просвете, — — — — —</i>	1258

Прилози за историју Београда:

<i>На Дунавском кеју септембра 1915 године — Ђорђе</i>	
Себ. Рош, капетан-инвалид, — — — — —	1264
<i>Споменици Београда у туђини — Д-р Марија Илић, —</i>	1271

Прибредна хроника:

<i>Београдске привредне прилике — Влада Миленковић, —</i>	1175
---	------

Здравствена хроника:

<i>Социјално-медицински преглед за месец август 1931 —</i>	
Д-р Сергије Рамзин, — — — — —	1281

Културна хроника:

<i>Поводом новог драмског дела г. Душ. С. Николајевића, —</i>	1283
---	------

Службени део:

Рад општинског одбора:

Записник Одборске седнице од 21 јула 1931 — — — 1286

Записник Одборске седнице од 23 јула 1931 — — — 1288

Записник Одборске седнице од 29 јула 1931 — — — 1294

Службене бести:

Регулисање цена хлебу — — — — — 1299

Службени огласи — — — — — 1300

Списак одобрених планова зидања — — — — — 1301

Статистички подаци:

Просечне цене на београдским пијацама — — — — — 1302

Приватни огласи

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Издаје двапут месечно

Београд, 1. октобар 1931.

Година XLIX — Број 19

Годишња претплата 150.— дина.
За пола године . . . 80.— дина.
Претплату слати на чеков, рачун
бр. 54.500 Пошта. Штед. Београд

Уредник:
Слободан Ж. Видаковић
референт за штампу О. Г. Б.

Уредништво и администрација:
улица Краља Петра број 26/III
Телефон 26242

Слободан Ж. Видаковић,

Наши социјални проблеми

— Апровизационо питање —

Шта се подразумева у социјално-комуналном смислу под апровизационим питањем? Да ли је апровизациони проблем важан само са гледишта муниципалног рада у помагању варошке сиротиње или он засеца у најделикатније проблеме општег стандарда живота и регенерације расе?

Под питањем апровизације разуме се читав сплет социјалних питања, чије правилно решење иде на то, да се народне масе, а поглавито масе великих градских агломерација, исхрањују и снабдевају правилно, јевтино и рационално. Са формалног гледишта, апровизациони проблем састоји се из читавог сплета муниципалне акције без које се он не да ни замислити а камо ли решити!

Пре свега морају се најсавесније прибирати подаци о кретању намирница и њиховој цени, о квалитету и утрошку хране по врстама од стране градског становништва. Статистички је део неопходан, јер он је у даљем раду апровизационог отсека потребан као једина сигурна индикација и путоказ шта се за један период урадило и шта треба да се уради у даљем делу комунално-социјалне иницијативе.

На жалост, статистика ове врсте код нас је сасвим површина и недовољна, јер и оно мало колико је има тако је непотпуно, да би сваки закључак био делом нетачан, а делом контрадикторан.

Зато би најбоље било да њу поред централног статистичког отсека, води особено и апровизациони одсек, ако се он установи на новим и рационалним основама.

Други по логичком реду облик муниципалне акције састоји се из систематског сузбијања вештачки створених и одржаваних цена.

У тај део општинске акције ушло би:

- Израда апровизационих правилника;
- Прописивање средњих и максималних цена од стране заклетог одбора стручњака;
- Стално контролисање цена.

Најзад, трећи вид муниципалног рада, најзначајнији по ефекту, састоји се из непосредне комуналне организације снабдевања грађанства.

У овај део комуналне акције улази:

- Подизање комуналних млинова и фабрика хлеба, продавница мяса, хлеба, млека. Затим отварање периферијских дрвара и једне фабрике обуће, која би с једне стране економски слабијим класама Београда пружила јевтину обућу, а с друге стране упустила овај огроман контингент беспослених обућарских радника, који су са пропашћу великог броја ситних произвођача остали неупослени и на улици.

- Потпомагање, морално и материјално, задружних установа, које би производиле најважније животне намирнице и ниском ценом истих вршиле улогу регулатора. У овим установама општина би задржала положај највишег арбитра и један део учешћа у добити.

Многобројна су тумачења ове комуналне дужности у сузбијању вештачки одржаваних и претерано високих цена животним намирницама.

По једнима та се по превасходству најсоцијалнија дужност муниципије истиче из етичке дужности општинске заједнице да се стави на страну економски слабијих и да их заштити; по другима ту дужност општине и државе инспирише колективна свест, да би се њиховим пасивним држањем снизио до најниже тачке стандард живота најширих народних маса и да би то снижавање повукло за

собом пораст беде, алкохолизма, криминалитета, туберкулозе и епидемија. А од тих недуга не пати само један друштвени слој него мање више цела социјална заједница. По трећима — општина и држава су инструмент владајуће класе, и оне предузимају интервенције и реформе само онда кад су на то приморане пресијом оних који трпе.

У ствари, сва ова три фактора укупно играју решавајућу улогу у животу државе и муниципије, и они су толико испреплетани да се не могу издвојити и делимично посматрати у својој социјалној динамици. Трећи и други мотив су свакојако јачи, али и први врло често инспирише људе, који су се уздигли над идеологијом своје класе.

Исхрана Београда

Београд је од некадашње вароши од 78.000 становника постао за двадесет година велеград од преко четврт милиона душа. Он је за непуне две деценије порастао за скоро 200.000 становника. Такав релативно брз пораст непознат је игде сем код Чикага и још само две три мање американке вароши. Не само да је Београд снажно порастао него се та тенденција његовог и грађевинског и популационог ширења осећа из дан у дан у све јачим и јачим акцентима. Она ће још већма бити наглашена после спајања Земун и Панчева, када ће тај Нови Београд постати најјачи урбанистички гравитациони центар. У њега ће се, природно, слити и економски пропали земљорадници из суседних села и читаве фаланге квалификованих и неквалификованих радника. А како је један од императива будуће велике београдске муниципије, да свима разумним концесијама привуче индустрију у свој атар — то се у најскоријем и догледном времену може очекивати да Београд достигне и до 500.000 становника и постане велеград у европском смислу те речи.

То је поред осталог још један разлог више што би требало одмах приступити озбиљној апровизационој политици.

Само ту апровизациону политику не треба схватити уско. Није само скупоћа намирница оно што као гробна плоча притискује физичко и духовно снажење београдских грађана, него то је скупоћа уопште, скупоћа свих намирница и свих животних потреба, почевши од хране, одела, грева па до станова!

Зато би отсек за апровизацију требало субординирати отсеку за сузбијање скупоће, јер сузбијање скупоће у целом њеном обиму претставља најсветији комунално-социјални императив.

Можда би се овде могао да учини један приговор, да је скупоћа живота и у Београду, и у целој нашој земљи последица опште економске кризе, која бесни од обала Америке до острва Егејског мора; да је тај економски монсун заплуснуо својим отровним дахом

цео свет и да нико од ове кризе није поштеђен, ни побеђени у великоме рату, ни победоци, ни неутрални. Неоспорна је истина да и ова општа привредно-економска криза претставља важан фактор у општем поскупљивању живота и у снижавању, често вратоломном, целог животног стандарда.

Никада ни једна мала, капиталистички недовољно развијена држава, није осетила на себи светски привредни просперитет као што осећа сада светску економску депресију. Када су пре неколико година Америка и Енглеска достигле врхунац привредног благостања, наша држава то није осетила много, готово ништа! Али сада ову светску кризу осећамо сви ми, од Крса до Беласице и од Тимока до Јадранског мора као да смо нераздвојним живчаним системом везани за тело великих капиталистичких држава!

И према томе, борбу општине против скупоће не треба разумети као борбу против скупоће наметнуте животом и логичким развојем економских сила. Противу тога свака је борба узалудна. Анархија у производњи изазвала је природно ове хаотичне поремећаје у целом социјалном бићу. Борбу муниципије противу скупоће треба схватити као борбу против незаконитог профита, противу вештачки дигнутих и одржаваних цена, које нису економски објашњиве, противу, најзад, опште психозе да се баш у данима кризе што више заради, што мање уради и што више фалсификује.

Та борба не може у овим данима од београдског тржишта створити Елдорадо, али га може лишити заслуженог и незавидног реномеа, да је оно у општој скупоћи најскупље и најфалсификованије тржиште у Европи.

Има једно чудно гледиште читаве армије људи — који се најезе као пред кобром кад им се помене реформистичка акција у муниципалној и социјалној политици, — да је свака оваква акција само једна бедна палијатива, која не користи готово ништа или у најбољем случају врло мало; али зато смањује духовну борбеност незадовољних људи, који се полако мире са нешто ублаженом ситуацијом и постају неспособни за нове концепције.

Али колико је у ствари то схватање далеко од живота! Никада историју нису стварали људи гладни физички него гладни духовно! А духовна глад долази баш онда кад су масе физички сите. Само сиротне масе, које су оствариле максимум животне угодности могуће под садашњим условима привредне продукције, могу да се развијају етички и културно, само су оне способне за високе идеале човечанске љубави и мира. А гладни, животом измрцварени људи, раздирани болештинама, који као црви живе у каљугама и беди, способни су само да руше, а не и да стварају!

Зато је борба противу вештачке скупоће живота, борба за боље услове рада, за хигијенске станове и радионице, за бољу награду економски слабијим друштвеним редовима, за асанацију градова и села, једном речју за бољи и виши стандард живота — социјално напредна, а не социјално реакционарна . . .

И данас се код нас одржава једна тешка заблуда о елити београдског становништва! Допуштамо да је оно у истини елитно али само духовно. Економски мало је који град у Југославији сиромашнији од Београда. Познат је факат да је мало градова у свету у коме су грађани у погледу социјалног морала укупно узевши узвишенији од њега. Али његов економски стандард је врло низак. Београд има око 30.000 радника, уписаних у болеснички уред; ако се узме да их има још најмање 15.000 непријављених — онда има само мануелних радника око 45.000. Занатлија, чиновника и уопште економски ситног човека има око тридесет пет хиљада. То значи укупно 80.000. Како је две трећине од овога броја једини хранилац породице, излази да је од близу 60.000 београдских породица нешто више од 50.000 њих или око 220.000 становника економски слабо, који и ако у целини не траже социјалну потпору, траже комуналну апровизиону заштиту!

Један одрастао београдски грађанин који се креће и ради, стар од 20 до 45 година — а у том је периоду привредна продуктивност најјача — потребује за одржавање свога живота просечно по 4200 калорија дневно и 95 грама беланчевине. Не буде ли тај дневни трошак редовно надокнађивао рационалном и довољном храном, него буде трошио своје органске резерве као камила у пустињи, он ће почети хронично да опада, слаби, и да се дегенерише!

То се у социологији зове хронична глад, која је много опаснија од акутне глади, јер акутна глад одмах изазива општи аларм, релативно је ретка, по размерама уска, и по резултатима никад не излази из оквира индивидуалног страдања. Једино већа ендемична гладовања бесне у Кини, неким руским покрајинама и једном делу Индије. То је отуда што су се у тим крајевима света нагомилали огромни милиони људи, а комуникације су недовољно развијене. И прва неродна година — а на целом огромном пространству тих крајева она је ваздан неродна — и глад је ту, мања или јача провинцијска глад . . . Али хронично гладовање широких народних маса не изазива ни побуну савести, ни аларм духова. Она се не види, не бије у очи, али зато из године у годину дегенерише народ, убија његову духовну и физичку снагу и ствара терен за све врсте оболења и личних и социјалних

Бацимо само један поглед на статистику последњих година о регрутима, па ћемо се уверити како она полако и подмукло врши свој разорни утицај (на пр. IV армијска област). Било је регрута:

у години	способних
1921	67.11 %
1922	59.38 %
1923	58.20 %
1924	58.04 %
1925	55.06 % итд.

Проценат неспособних не само да је претерано велики него и расте из године у годину. Поред других социјалних узрока храна игра пресудну улогу у овом дегенерисању широких маса.

Просечна дневна храна за појуну оних 4200 калорија и 92 гр. беланчевине износи по физиолошкој науци:

150 грама масти
800 грама хлеба
450 грама поврћа
50 грама шећера
250 грама меса
300 грама воћа.

Вредност ове дневне хране према садашњим ценама износи најмање 16.— динара, кад се има на уму да Београд има око 50.000 породица економски слабих, значи да за сваку такву породицу (а оне претстављају гро Београда) треба дневно пет пута по 16 динара, јер се има рачунати просечно по пет чланова на породицу, што би изнело само за исхрану породице 2400 дин. Кад се уз ту суму дода стан у 400 дин., дрва у 300 дин., одело обућа, рубље за целу породицу 300 дин., — излази да једна економски слаба породица мора да утроши око 3300 дин. за своје месечно издржавање. Ту нису урачунати издаци на болест, на дуван, на пиће, на трамвај, књиге, на ђаке и друге трошкове. Кад би се и то узело у обзир онда би цифра месечних издатака прешла 4000 динара.

Међутим Београд по прорачунима најкомпетентнијих економских ауторитета има: око 4800 породица са просечним приходом испод 1000 дин.*) око 2400 породица са просечним приходом од 1500—1800 дин. око 1920 породица са просечним приходом од 1800—2500 дин. око 1200 породица са просечним приходом од 2500—3500 дин. и остатак у 5—6000 породица или остатак од 30000 душа са преко 4000 дин.

То значи да скоро 40.000 београдских породица или око 180.000 становника имају

*) Просечна надница обичног радника, каквих Београд има 56.000, износила је 1930 год. 23 50 дин. — према службеним статистикама.

далеко испод минимума, који је неопходан за најосновнији живот.

Десетак хиљада породица једва поклапају тај минимум, одричући се издатака на духовно усавршавање и културне потребе.

А свега 6000 београдских породица имају више од минимума!

Из ових разлога подвлачимо понова, јер велике истине није штетно ни по стоти пут истаћи — Београд се има сматрати као град сиротиње, град економски малог човека, те се и комунална политика Београдске општине има да води у смислу њихових потреба, у духу њихових животних интенција.

Пошто више од две трећине београдског становништва не може да својим приходима покрије онај неопходни минимум за живот, то није ни мало чудно, ни необјашњиво што се широке масе београдског становништва изрођавају и хронично пропадају. Оне годинама несвесно трпе дневни дефицит у храни, у огромном износу од преко 700 калорија дневно*). Физички наше ситнограђанске ма-

*) Преносимо из наше књиге „Туберкулоза и сифилис са гледишта социјалне политике“ овај наш службено и научно проверени прорачун о дефициту исхране београдског становништва у 1929 год:

„Служећи се методом Д-р Иванџа, изнађено је да је прошлогодишњем београдском становништву — које је у априлском попису набројано до 226.065 — било потребно 250 милијарди и 498 милиона калоријних јединица. Ова циновска топлота енергија живог Београда требала је да се произведе комбинацијом најразноврснијих хемијских квалитета свеукупне годишње исхране.

Код овога прорачунавања укупне калоријне потребе ми смо урачунавали, да је одраслом мушкарцу потребно 4156, одраслој жени 2828, одраслом детету 2383 и детету до десет година старости по 1070 калорија на дан. Код тога смо оперисали са прошлогодишњем пописом статистиком о старости становништва, по којој је било деце до 11 година старости 33.115, а до 17 година 20.798; одраслих мушких 86.188 и жена 85.964.

Међутим, нађено је по Д-р Рубеновој методи прорачунавања и множења, по коме 1 грам белачевине даје 4,1 калорија; 1 гр. масти 9,3 калорија, а 1 грам угљених хидрата 4,1 калорија, да је сто десет милиона килограма у Београд унете хране у прошлој години дало: белачевине 6.910.350 кгр., масти 5.403.512 кгр., угљених хидрата 27.405.769 кгр., а они скупа 191 милијарду и 48 милиона калорија. Свакоме београдском становнику требало је преко године по 1.108.083 калоријних јединица, или просечно дневно по 3.035, а имао је — онако рачунски говоречи — по 845.106, односно по 2315 калорија дневно. То је, према гледишту науке о исхрани човека и његовом физиолошком минимуму, мање годишње по 262.977 односно по 720 калорија дневно. Дакле, добијало се калорија само за 172.414 становника, а недостајало је — опет само рачунски говоречи — за 53.615 становника! То је стварни дефицит наше нормалне исхране, јер кало-

се иду све ниже што се статистички види из опадања њихове снаге. Тако:

Било је болесних дана у породицама економски слабих класа — укупно:

у години:

1921	541.730
1922	576.320
1923	590.074
1924	598.940
1925	620.713
1926	676.324

и т. д.

Статистика исхране у Београду 1924-30 г.

Година	Према службеним подацима била је просечна дневна потрошња животних намирница по становнику: грама	Према научном минимуму дефицит у исхрани	Годишња потрошња алкохол по једном становнику у Београду била је литара :
1925	1227,1	34,53%	79 141
1926	1206,0	35,65%	81 186
1927	1280,1	31,76%	76 377
1928	1307,4	30,26%	66 610
1929	1312,9	29,95%	61 050
1930	1131,0	39 58%	79 636

Из исхране Београђанина у 1930 год. (проконтролисани подаци према служб. стат.)

Припада на једног београђанина	Минимум који наука налази да треба	Хронични мањак у исхрани једног београђанина :
1) меса свих врста 25 кгр.	меса свих врста 75 кгр.	мање меса око 50 кгр.
2) поврха 109 кгр.	поврха треба 270 „	мање поврха 163 „
3) млека 62 „	млека треба 207 „	мање млека 138 „
4) шећера 18 „	шећера треба 30 „	мање шећера 12 „
5) алкохола 79 „	алкохола -- ништа	итетно унето у организам алкохола 79 „

Кад би се пошло један корак даље и испитала исхрана сеоских маса, дошло би се

рије су производи и одржитељи књиге физичке енергије, која се безуслово и неумдржано мора да троши, па било да људски организам дела или да мирује. Она је различита код тога да ли се унећава или стационира количина те потрошње. Тако, код одраслог мушкарца сама тежина тела потроши мирујући до 2.000 калорија за 24 часа времена, а да би се тело могло без штете кретати та се потреба подиже до 3357, а код рада и до 5143 максимално. Количина калорија је, дакле, основно мерило исхране организма, а ми смо код тога у дефициту за 23,8 од сто или за 59.450.004.674 топлотних јединица.

још до тежих закључака. На 100 становника у ужичким селима кува сваки дан 23%; други и трећи 37%; седми дан 20%. Не кува никако, или управо 10—20 пута у години око 20%!

Један од вредних испитивача народне хране д-р Богић тврди, да у многим нашим крајевима предкумановске Србије, ђаци основне школе живе и хране се бедно до очајања. Они једу искључиво овсеницу (овсен хлеб) гњецаву, недопечену, пуну бадљи, уз нешто мало соли. То им је све. На позив учитеља у једном таквом селу — вели нам даље д-р Богић — да устану она деца која за цео дан нису појела ништа од хране, устало их је од 35 ученика у разреду — равно 16! Код куће су им рекли: — Знате, децо, да хлеба немамо! Овде сте јели мало овсенице, а у школи трпите. Доста је што сте тамо у топлој соби!

Отуда, закључује д-р Богић, у ужичком селу Кривој Реци од 24 заведена регрута било је 16 ослобођено као потпуно неспособно, а то је проценат неспособних од 70%.

Прави се културни напредак једнога народа огледа у томе, што би се снажна и планска комунална и социјална акција, још непозната у нашем селу, проширила од града ка селу, као и од центра ка периферији, и њега обухватила што јаче у акцију на општем препорођају земље...

Али као што смо видели, данас и у нашим градовима стање је једва нешто боље. Свуда само хронично изглађивање! А што је оно такво има пуно разних социјално-економских узрока, а на првом месту апровизационих, о којима ћемо овде редом говорити, и све те узроке морамо енергично лечити, ако желимо да се ослободимо зла и недуга.

Ми ћемо се у овој студији задржати у главном на узроцима скупље, јер она је директни проузроковач ове оштре тржишне депресије. Друга ћемо питања додиривати узгред и у толико у колико то захтева сама ствар. Узроци су скупље следећи:

- 1) недовољна стручност произвођача;
- 2) слаба и нерационална производња;
- 3) прелажење животињих намирница преко неколико руку, од произвођача до потрошача, што поскупљује вредност робе за 150 до 200%.
- 4) равнодушност београдских потрошача-купаца према неприродним скоковима цена.
- 5) до скоро, установа трошарине;
- 6) немање драконског закона о сузбијању скупље;
- 7) апсолутно отсуство сваке апровизационе политике, како у погледу контроле тако и у погледу отварања комуналних продавница за снижавање и регулисање тржишних цена.

Задржимо се пре сваког излагања на овој равнодушности београдског грађанина према несавесним и пљачкашким ценама... Док се француски потрошач у сваком покушају трговачке пљачке буну, швајцарски — згравања, енглески протестује и одмах тражи интервенцију власти, дотле београдски потрошач хладно прима све. Ако се ко од Београђана и побуни против неког несавесног продавца, свет и улица стају по правилу на страну нападнутога трговца или, у најбољем случају, пасивно и резигнирано одобравају протест, и одлазе даље — својим путем! Код Београђана је осећај саучешћа и солидарности према нападнутоме, осећај поштовања туђе слободе и туђег честољубља јачи од осећаја праведне самозаштите од пљачке несавесних трговаца!

Од првог закона о општинама из 1839 године званог „Јулским законом“ па до последњег, од првог комуналног програма грађанских партија до задњих програма пре укидања странака, нигде и никада се није ни предузимала, ни предвиђала једна снажна, безобзирна и одлучна апровизациона политика.

Оно што је било ускоро по рату тако је бледо и анемично да је далеко од сваке рационалне и планске апровизационе политике. Разлог, што су она неколика комунална предузећа Београдске општине онако брзо ликвидирала, и онако слабе ефекте показала и док су трајала, лежи у томе, што се апровизациона политика није схватила у свој њеној ширини и што се место комерцијалног духа и социјалног смисла у предузећа унео бирократски начин рада и схватања.

Питање хлеба.

Београд има две машинске фабрике хлеба и око 400 примитивних пекарница, какве данас не постоје ни у азиској Турској. Укупни дневни капацитет износи око 200.000 кгр. хлеба. Од тога на фабричку производњу пада нешто мало више од 20.000 кгр. а остатак на ове очајно примитивне пекарнице.

Хлеб је готово једина храна нашег сељачког живља, а најглавнија храна варошких економско слабијих маса. Према томе питање хлеба није само питање комунално, чак ни само социјално, оно је у својој основи и питање национално. Његова каквоћа и његова цена морају да претстављају живи интерес и муниципије, и државе.

Сеоски је хлеб квалитативно страхан. У огромној већини мешан у разним комбинацијама од хељде, кромпира, кукуруза, јечма, овса, па тек онда пшенице. Увек је недовољно печен, гњецав, несварљив, због рђавог или никаквог чишћења цереалија пре мељања он је пун земље, песка, целулозних остатака од самлевених стабљика и т. д. Варошки

је несумњиво бољи, естетичнији, али у погледу хранљивости и чистоте далеко испод оног што би могао и требао да буде.

Са гледишта физиологије, хлеб наш, пре свега, не треба да буде од белог пречишћеног брашна, него од полуцрног, јер присуство самлевених целулозних опни утиче не само на перисталтична кретања него и на бујање организма, пошто се баш у њима налазе хранљиви витамини цереалија.

Естетска је вредност београдског хлеба испод сваке могуће трпељивости. Нашом службеном анкетом утврђено је да су 98% београдских пекарница санитарски неисправне и да оне претстављају најблажије речено легло прљавштине и заразе.

Између осталог ова је анкета утврдила:

а) да се још и дан данас код ових пекарница хлеб премазује неком прљавом четком ради добијања декстринске глазуре.

б) да се покрива саргијама;

в) да радници спавају већином у амурлуку, где им спрењено тесто стоји; 89% од свих радника станује у тим одељењима пекарница, а остатак на таванима, подрумима и пекарским рафовима!

г) да је највећи број ових пекарница смештен у мрачна, влажна, загађена и хладна одељења без прозора, често под земљом.

д) да ноћни рад пекарских радника са дневним радом износи 18 радних часова;

ђ) да је пекарско радничко особље најгоре плаћено, од 200—600 дин. месечно, да оно претставља у истини мушко робље, изгладнело, загушено у пакленим радионицама, где често на једног радника не дође више од 1,60 м² ваздуха, да су пекарски радници најнепросвећенији међу свима радницима, рачунајући ту и невалификоване рударе, и да су услови рада у овим застарелим турским пекарницама и технички, и хигијенски, и социјално најтежи међу условима рада свих наших осталих радника.

е) да је од 1300 пекарских радника око 26% болесно од разних деформација тела и анемије, а то значи сваки четврти радник.

ж) да је потпун и свакодневни санитарски надзор над 380 растржаних пекарница немогућ и неизводив, у толико пре што готово све оне (98%) не одговарају техничко-хигијенским условима модерних пекарница, те се никакве радикалне реформе у хигијенском смислу не могу ни предузимати код ових мрачних и скроз неупотребљивих томрука, у којима стални ноћни рад још јаче потенцира нехигијенско стање хлеба.

Тако стојимо у погледу хигијенских прилика 98% пекарница, у којима се продукује хлеб за грађане Београда.

У погледу скупине хлеба ствар је не мање очајна. Нарочито је то било док није дошао овај нови правилник Мин. Трговине о регулисању цена хлеба. Годинама се запажа-

ло да цене пшенице и брашна могу да падају колико хоће, али су цене хлеба остајале увек константне, сем кад су хтели да је повећавају.

Пшеница је код нас била и 1.50 дин. али је цена хлеба ишла и тада на 4.— дин. Цена је хлебу била увек већа него брашну, а за последњих пет шест година она је прелазила и 32% од цене брашна. На против и теорија и проба на пракси показале су давно — и то данас ни за кога није мистерија — да цене хлебу морају бити за 20% ниже од цене брашна.

Према садашњој цени брашна бели хлеб треба да буде три динара, док је он напротив пре кратког времена био четири и по, и тек законом регулисан на 4.— динара. Полуцрни хлеб — онај и онакав какав препоручује и физиологија и економија, требао би да кошта 2.50 дин. а касније можда и 2.— динара. Та би цена била бар сношљива!

Сто килограма брашна за црни (односно мрки) хлеб стају 200.— дин. Режија пекарска за ових сто хлебова, ма како да је она скупа и нерационална, износи реално највише 80.— динара. Према томе укупан утрошак за сто кила брашна износи око 280.— динара. Од те количине брашна и режијских трошкова пекар добива 138 хлебова по 2.50 или 345 динара, или зараду од 65.— дин. Кад се тој заради дода вредност ђумура, зарада од луксузног пешива и осталих споредних прихода као на пр. награде за печење твђих јела и др. излази укупан приход од 90—100 дин. од сто кила. Па како је просечни дневни капацитет ових пекарница од 500—600 хлебова, значи да власник ових нехигијенских, примитивних и застарелих пекарница има око 15.000.— динара месечно зараде, или два пута толико колико има државни саветник!

И сам пекарски еснаф у својим силним молбама и декларацијама отворено изјављује, да је режија ових застарелих пекарница велика и да она природно утиче на цену хлеба. Али тај изговор нема за београдске потрошаче никакву вредност. Режија њихова доиста поскупљује хлеб за 30—35%, али кад би се од 380 власника пекара. — који су сви из реда добро ситуирани — основала хлебарска акционарска или задружна друштва и удруженим капиталом отворила 8—10 машинских радионица — проблем хлеба и његове скупине био би решен и за њих и за београдске потрошачке масе.

Слажемо се са пекарским еснафом да је режија ових пекарница скупа и неиздржљива и да би свако редуцирање цене хлеба смањило у толико висину профита, и да би права и нормална цена хлебу „значила економску пропаст“ свих ових застарелих пекарница. Али то није никакав разлог да београдско становништво једе нездрав, нехигијенски и прескуп хлеб, ради одржавања једног за-

старелог и преживелог система хлебне производње. Машинска производња хлеба даје и хигијенскији хлеб и знатно јефтинији. Берлин има 2769 машинских пекарница. Истина многе су са капацитетом испод хиљаде хлебор^а. Ми их имамо свега две. Према броју становништва требало би да имамо десетак већих.

Главни је да Београд захтева здрав и јефтин хлеб, и да пред тим његовим праведним и социјалним захтевима имају да падну сви други сентиментални обзир.

Нема здравља, ни хигијенског хлеба без његове машинске израде. Београђани би само тада јели чист и јефтинији хлеб, пекарски радници би били под несравњено бољим условима рада. Најзад, Београд би изгубио карактер турске касабе, који му без његове кривце дају ових 380—400 пекарница са ћепеницама.

Питање снабдевања Београда здравим млеком

Кад је реч о исхрани млеком са гледишта социјалне политике онда тежиште питања не лежи ни у болесницима, који без њега не могу ни да се замисле, ни у огромном делу становника, који га употребљавају за храну, нарочито за доручак, — него у деци, у оним великим фалангама нашега подмлатка од одојчади до трогодишње деце, којима је оно готово искључива храна и о чијим се здравственим темељима мора водити рачуна, јер они су у крајњој линији темељи државе, још више — темељи расе!

Кад се ствар посматра са тог гледишта, онда се организација исхране млеком појављује као једно од најважнијих питања социјалне и комуналне политике.

Не можемо, објективности ради, да овде не истакнемо у истини експедитиван и прогресиван рад Београдске општине у овом питању. Она је не само у питању хлеба заузела један потпуно правилан став, него је и у проблему снабдевања млеком приступила енергичном проучавању целог сплета претходних питања, која су у вези са проблемом варошког снабдевања млеком. После језивих открића једне социјалне анкете о снабдевању Београда млеком, коју је писац ових редова извршио по налогу претседништва Београдске општине и после свестране студије овог проблема — одлучила је Београдска општина да подигне Централну млекару на бази последњих проналазака технике о пастеризацији млека. И сада питање млека у Београду има да уђе у своју завршну фазу.

Извесно да само још код нас у Југославији, и даље на Оријенту, постоји овај примитиван и у основи ружан начин снабдевања вароши млеком. И дан данш читаве армије прљавих млекација на блатњавим двоколицама свакога јутра плаве београдске улице и

у улубљеним кантама, са којих се још није осушила вода са прве чесме или сумњивог бунара иза трошаринске станице, иду од куће до куће и продају млеко. Тај очајни и прљави систем торбарења млеком у Београду, то је скоро званични систем, усвојен дугогодишњом праксом, као свети и неизменљиви закон!

Лишени сваке систематске контроле, — јер она је доиста и неизводљива над две хиљаде млекација, колико их данас има Београд — ми пијемо у Београду најгоре, најнездравље и најскупље млеко! Под овим системом производње и снабдевања нити се врши, нити се може вршити ни санитарско-хигијенска контрола над млекацијама, који га продају, ни над млеком, кога Београд пије.

Ако критика има свој *raison d'être* не у одрицању свега, него у констатацији онога што неваља, и у давању лека ономе чему се може помоћи, а она извесно само тако и има свог позитивног смисла, онда се мора отворено признати да је при садашњем систему производње и продаје млека апсолутно немогућа свака озбиљна и стална санитарска контрола, нарочито контрола не по форми него у пуном и правом обиму. Колики би и какав општински апарат требао да редовно контролише ветеринарски 10000 до 15000 крава, лекарско-хигијенски 3—3500 произвођача и препродаваца и више од стотине хиљада килограма млека, унетог на стотину разних тачака Београда?!

А да се пуна контрола над млеком мора да распростре у свима правцима, које тражи јавна хигијена, јасно је до очевидности. Краве не само да могу бити заражене, и као такве преносиоци путем млека многих болести којима су и људи подложни, (као туберкулозе, црног пришта, срдоболе, шапа, малтеске грознице и т. д. Доцнијим загађивањем самог млека преноси се још и трбушни тифус, шарлах, дифтерија, колера, септична ангина, и разне кожне заразне болести). У Немачкој и Енглеској, где се врше пелцовања крава туберкулином, вакцинација противу дизентерије и др., где санитарско-ветеринарске власти врше најстрожију контролу и полумесечни преглед над здрављем крава-музара, хигијенским стањем штала и т. д. утврђено је да има око 15% туберкулозних и болесних крава. У Италији 28%, у Румунији 34%. А код нас у Јужној Србији, Санџаку, Тимочкој области и нешто Црне Горе — тај се проценат диже до страховите висине, често до 40%!

Медицинска наука је статистички утврдила да се млеком од туберкулозних крава заражава преко 42% деце, којима се оно даје са недовољном опрезношћу и пастеризацијом. Ова је истина утврђена и аргументом *à contrario* у оним државама у којима је уведена принудна пастеризација млека, јер је у тим државама проценат оболења деце од

туберкулозе опао просечно са 25—30% (проф. Д-р Емил Кире).

У интересу угледа престонице, у интересу здравља наше деце и свију грађана, у интересу, најзад, поноса оних којима је поверено старање над животом Београђана — мора се даљим и завршним енергичним и хитним мерама раскрстити са овим системом торба-рења у снабдевању Београда млеком.

То је београдско млеко пре свега хигијенски апсолутно сумњиво с обзиром на здравље крава и хиљаде паупера-препродаваца, то је београдско млеко више вода него млеко и према томе нездравно, опасно и у најповољнијем случају апсолутно некорисно са гледишта правилне исхране. Примера ради, наводимо, да је службена општинска контрола често пута наилазила на млеко са свега 1½ до 2% масних хранљивих материја. Дотле је Лондон законом обезбедио најнижу дозвољену масноћу млека са 3.95%, и минималну специфичну тежину са 1170.

Бактериолошка вредност београдског пијачног млека још је на nižем ступњу. Наш Централни хигијенски завод врши врло савесно испитивања и проучавања бактериолошке вредности београдског пијачног млека. Тако је за једну годину било испитано и бактериолошки и хемиски 552 пробе разних београдских пијачних млека. О резултатима ових испитивања над укупно 552 пробе млека, директор Хигијенског Завода г. Д-р Стеван З. Иванић, дао нам је ове податке:

„Од 500 проба нашли смо загађења бактеријама коли и другим врстама клица, што значи да је до млека доспела разна нечистоћа, у 275 случајева или 55%, дакле, далеко више од половине свих у овом случају испитаних млека.

Млеко не сме ни обичне клице да садржи у великом броју. Да би смо утврдили, како београдска млека стоје у овом погледу, бројали смо, колико клица има у једном кубном сантиметру. Овим бројањем смо утврдили у једном кубном сантиметру: 1) да има мање од 10.000 клица само у 14 млека од 469 или у 2.9%. Али како је у 5 ових проба била бакт. коли, одбацили смо их, те таквих идеалних млека има само 9 или 1.63%. 2) До 20.000 клица (заједно с млеком под 1.) имало је у 51 проби или 10.88%. 3.) До 30.000 клица (заједно с прве две врсте) било је у 66 проба или 14.20%. 4.) Од 30.000 клица до 200.000 клица било је 263 пробе или 51.31%. 5.) До 100.000 клица у 1 см било је у 136 проба или 29.99%. Али међу нашим пробама било је и 63 пробе или 13% од свих испитаних млека у тој партији, која садрже толико много клица да се у опште не могу пребројати. Интересатно је још поменути да је у 104 пробе било преко 200.000 до 1.000.000 клица, а од 1—10 милиона у 15 проба.

Као што се из ових бројева види, Београдска млека садрже много клица, што значи, да се у великој мери загађују, да се рђаво ради приликом муже, да се нечисто обрађују.

Ако се испитују наша млека, свежа и чисто помужена, по своме хемијском саставу, можемо рећи, да су одличне каквоће. Просечно наша млека садрже све хранљиве састојке у довољним количинама. Али она се врло рђаво обрађују. Врло примитивно се краве музу, загађује се млеко у нечистим шталама, нечистим рукама, прљавим судовима, досипањем загађене воде и т. д. Сама хемијска анализа није довољна, да нам обезбеди и хигијенски исправно млеко. Потребна је и бактериолошка.

Најзад, и то и такво београдско млеко, више пута прекрштано и бактериолошки нечисто, прескупо је и релативно и апсолутно, јер за њега Београђани плаћају препродавцу по 4 динара од литра а оно непосредно у бочијама стаје 1—1.20 дин. литар, што са свима режиским трошковима и профитом продавца не би смело да буде скупље од 2—2.50 динара литар. Међутим, како у њега препродавци сипају просечно по 20 до 30% воде, то значи да један литар млека купљеног за 1—1.20 динара, које са свима режиским трошковима, као што рекосмо, не износи више од 2 дин. од литра, продају у Београду по 5.50—6 динара литар, односно на један литар нефалсификованог млека зарађују од 3—3.50 динара!

Због рђавог квалитета млека и високе цене и тешке финансијске депресије, која се све више манифестује у страховито неповољној и нерационалној, управо по животни минимум недовољној исхрани широких маса београдског грађанства, потрошња млека у Београду из године у годину опада, место да расте! Ево опет примера ради, неколико цифара, до чијег смо резултата дошли преко проучавања званичне статистике. 1927 године просечно је за годину дана долазило у потрошњу млека на једног Београђанина 78,⁰⁰ литара; 1928 год. ово је пало на просечно 74,²⁵ литара од становника а 1929 год. на 71,⁰⁰. Ово се опадање конзума млека није ни до данас задржало. На против. Оно се у 1930 год. и првом полгођу 1931 год. срзало на једну невероватно ниску количину. Тако је у 1930 и првом полгођу 1931 г. опало на непуних 62 литара просечне годишње потрошње од становника. Слика целокупне годишње потрошње млека у Београду, односно страховитог опадања исте, изгледа у цифрама овако: 1927 год. укупна годишња потрошња била је 17,690.000 литара. 1928 године она пада на 16,783.763 литара, а 1929 год. на 16,194.959 литара. Али 1930 год. она се страховито срзава на свега 14,384.520 литара. Значи да је од 1927 год. до ове године опала потрошња

млека у Београду за скоро три и по милиона литара, односно за 1,810.439 литара само у последњој 1930 години према 1929 години.

А овако страховито падање потрошње млека, које садржи једну од најважнијих белачевина, као и низ најзначајнијих витамина за исхрану човечијег организма, значи у крајњој линији неизбежно дегенирање расе, значи свесно и издајничко убијање наше деце, нашега подмлатка.

Треба бацити један најповршнији поглед на статистичке цифре културних држава у погледу потрошње млека, па ће се видети да културно и материјално напредовање једног народа налази свој спонтани и најјачи изражај у порасту потрошње млека.

Што се тиче наше земље, по превасходству земљорадничко-сточарске, она има чак и огромне суфиците квалитативно одличног млека, али услед слабе организације ми то млеко не умемо да искористимо.

Као што је пљачка стоке на извесном степену привредног развика, или боље рећи застоја — природан и неизбежан материјални извор опстанка, о чему дају доказа сви народи док су били у привредној фази, у којој се данас налазе гранична арбанска племена, тако исто на извесном степену примитивне привреде и патријархалног начина продукције разумљива је оваква појединачна производња млека, као што је ова код нас. Али чекати још коју деценију док се под притиском нових идеја искристалишу нови начини продукције, то би значило узалудно губљење времена! После великог рата изгледа да су старе теорије о немогућности скокова у привреди, отишле у архиву исто онако као и стари Дебанжови топови! То су увидели толики културни народи и после рата читавим низом закона принудно, готово диктаторски, завели многе корисне привредне реформе. Поменућемо само неке које се односе на наш темат. Сједињене Америчке Државе, Енглеска, Данска, Норвешка и друге већином културне северне државе завеле су најстрожијим законом обавезно пастеризовање млека још пре десет до дванаест година.

У опште, у последње време овакве корисне реформе заводе се принудно, законом. И код нас се, више но игде у којој другој држави, осећа вапијућа потреба за диктатуром исхране.

Законом, принудно и драконски треба регулисати многе заостале и реакционарне привредне навике и место њих завести нове, савремене и напредне методе рада.

У сточарској Србији — колико имамо млекарских задруга? Један бедан и минималан број! Али зато на њихову штету расту разне зеленашке кредитне установе!

А без млекарских задруга на селу не може се реформисати из основа производња као и продаја млека у граду.

Дакле, први је услов за решење питања снабдевања Београда млеком подизање млекарских задруга у околним селима и пуна рационализација производње млека са хитним уклањањем препродаваца и посредника регрутованих из круга лумп-наупера. Само најнеопходнији број задругарских заједничких стаја, модернизација исхране стоке, чистији и модернији алати и прибор за мужу млека, хигијенске одаје за смештај истога и, најзад, повремена вакцинација крвава туберкулином и др. вакцинама, обезбедиће онај неопходни здравствени минимум без кога се никада не може имати хигијенски исправно и квалитативно довољно хранљиво млеко!

Такво млеко сабрано у млекарским кооперативима имало би да се у херметички затвореним кантама доноси у централне млекарске заводе на улазу Београда (који се морају што пре подићи).

Ту се млеко испитује (на талог, ацидитет, и др. хемиске анализе) галактометриски, бактериолошки и др., па се затим пастеризује и у специјалним херметичким боцама продаје. На овој бази организовали су снабдевање грађана млеком сви већи западни и северни европски градови. Тако Лондон, на пример, има четири огромна централна пастеризациона општинска завода за млеко са 700 филијала и продавница истог итд.

Што се тиче саме продаје млека постоје контраверзна мишљења. Париски систем пледира за продају свежег млека; остали, нарочито енглески систем је за обавезну продају пастеризованог млека. Браниоци првога система доказују да пастеризовано млеко губи од своје хранљивости, витамини му страдају и тиме колико добива бактериолошки толико губи квалитативно. Други — а ови претстављају данас огромну већину — доказују да млеко пре свега пастеризацијом губи врло мало, тако мало да се тај проценат губитка не може ни узимати у обзир. Овај недостатак у пастеризацији млека отпао је сада потпуно техничким усавршењем истог. Исто је тако важно питање како ће градске општине (на пример Београдска) поступати даље после пријема млека у својим периферијским станицама? Док су једни за то, да то млеко општина у својој режији пастеризира и преко својих продаваца распродаје грађанима, докле су други мишљења да је општина као привредник једно гломазно тело, недовољно еластично и да би продају испитаног и пастеризованог млека требало уступити каквом приватном предузећу, као што раде многи градови Америке, на супрот Лондону, Копенхагену и другима!

Наше је мишљење да и један и други начин има и својих добрих и својих рђавих страна. Али већина разлога говори противу приватне „индустрије млеком“. Није било давно када је одлични књижевник Уптон

Синклер у својим открићима утврдио, да су неки са светским гласом репомирани фабриканти конзервисаног меса у Америци кували поред говеђег меса и огромне количине пацова, који су у масеним колонама упадали у кључале казане и тако јадне потрошаче усређивали својим „кинеским укусом“! Каква је гаранција да се неће првобитно добро млеко „ангро индустријски“ фалсификовати у тим великим предузећима или разводњавати ради повећања профита? Зар је величина капитала довољна заштита од евентуалних злоупотреба? Зато смо ми мишљења заједно са Д-р Угом Фингертоном, чувеним Данским стручњаком за снабдевање градова млеком, да само ауторитет општине може да пружи довољну гаранцију да ће грађани добити добро, здраво и јевтино млеко!

Ако би те општинске продавнице млека заједно са заводима за бактериолошко испитивање и пастеризацију биле на бази кроз коју провејава привредно-трговачки дух, не само да би општине могле својим грађанима да пруже јевтиније млеко но сада, него би чак на овом послу могле да уопште стотинак својих грађана и у свом буџету прихода да уврсте једну нову, у истини приносну позицију. Најбоље млеко на нашим околним бачијама, кад би се узимало преко сеоских млекарских задруга, не би ни у ком случају било скупље од 1—1.20 динара, што се и анкетом утврдило. Нека београдску општину транспорт, хигијенска испитивања, остала режија и минимална зарада стају по 1 динар по литру. Она ће онда моћи да један литар здравог, снажног и чистог млека продаје својим грађанима по 2.50 динара а то значи за најмање читав један динар јевтиније по литру но што се сада продаје већином болесно, бактериолошки јако загађено, водено и фалсификовано млеко.

Београд данас троши просечно годишње око 15,000.000 литара млека, док би с обзиром на број становника требао да троши најмање 30,000.000 литара млека, да не кажемо тродупло од данашње потрошње, јер док на београдског становника долази само непуних 168 грама — дотле на лондонског, берлинског, прашког и грађана других културних центара долази 700, 820, па и 900 грама млека дневно!

Да рекапитулирамо. За нас, са чисто социолошког становишта важно је да се добије што пре закон о животним намирницама. Енглези имају чак закон о млеку. По овом енглеском закону: сирово млеко, тек помужено електричном мужом, под најстрожијим хигијенским условима, даје се као храна деци и болесницима. Друго млеко, у огромној количини (80%) служи за исхрану грађанства. Оно је обавезно пастеризовано. Треће је тех-

ничко млеко и употребљава се за прераду: у колаче, кифле и тако даље.

За нас је данас најзначајније, да се продаја непастерисаног млека што пре категорички забрани у Београду и у свима већим нашим градовима. А док се не поправи стање произвођачких штала, на сирово се млеко у директној потрошњи (без икаквог пастеризовања) не може ни помишљати! Да ли ће се општина приволети овом или оном систему рада у пастеризовању, са гледишта социологије, равнодушно је. У техничку пастеризацију не улазимо јер је то особен и врло деликатан стручан проблем, који улази у компетенцију хигијенског отсека општине и његових стручних шефова.

За нас, и огромне масе потрошача, битно је да млеко буде јевтино, здраво и са непопуштеним витаминима. Једни стручњаци за то препоручују систем стасанизације (Д-р Ц Хан), други (Енглеска) систем пастеризације са плочастим апаратима на температури од 63° и трајањем 30 минута пастеризовања. Око овога данас се на страни, кроз стручне часописе и научне формуле, воде читави научнички двобоји. Док г. Д-р Џон Хан, норвешки стручњак тврди да систем Д-р Стасанса најбоље заштићује витамине у пастеризацији млека, дотле енглески стручњаци доказују да је њихов систем пастеризације са плочастим пастеризаторима много сигурнији, јер он још мање штети витамине, а за одржавање неопходне чистоће и сигурности у погледу бактериотрицидног (уништавању микрофлоре) повољнији је од цевастих апарата Д-р Стасанса.

Све су ово врло важни моменти о којима наши стручњаци из хигијенског отсека општине морају повести пуног рачуна и учинити — после свестраних студија — избор само оног научног система у пастеризацији који неће претити опасношћу да на крају крајева испадне један скуп и непотребан експеримент.

Најзад, ми морамо што пре да створимо законске санкције противу неколико хиљада препродаваца млека, тих директних злочинаца наше расне будућности, који годинама систематски и некажњено разаравају живот и снагу наше деце, дајући им из дана у дан млечну воду у место млека, помешану са масом којекакихв шкодљивих, одвратних и често чак и отровних фалсификаторских додатака!

Дванаести је час да се овом злу усред престонице стане на пут! Није у овом часу битно да ли ће се узети и усвојити овај или онај систем снабдевања. Главни је да се Београд спасе од млека, које хронично изглађује народ јер нема у себи ни потребне беланчевине, ни масноће, ни довољно калоричних јединица, ни витамина, и које место здравственог подизања грађана убија његов

подмладак, сејући клице туберкулозе и других болести.

Питање исхране месом

Поред вегетабилне беланчевине потребна је људском организму и анимална. Бар то важи за период од детињства до 40 године старости. Од 40 године на више може да се врши постепено редуцирање меснате хране до 50 године, када је се треба сасвим одрећи.

Поред хлеба, млека и масти, месо представља једну најважнију животну намирницу и зато је потребно да та неопходна намирница буде јевтина и према својој цени приступачна најширим слојевима народа. Наш народ по селима у огромној већини једе мало меса, и то само о слави, свадби, Ускрсу и Божићу. Понекад и на даћи. Имућнији једу и недељом. Али њих није много. Чак и неки, који би могли по свом стању да га имају, не једу га, јер њихови укућани нису научили да месо справљају. Оно што је најбоље у бољој сељачковој кући: живина, суви меснати производи, јаја, ситна стока, мед, воће — све он то носи на пијаци да добије новаца за порез и друго. А себи задржава пасуљ, хлеб, и — ракију ако је има. У сиротним домовима нема ништа сем хлеба и соли...

У Београду се месо троши прилично, али не и довољно.

И ако је месо једна од најважнијих и најосновнијих људских намирница, ипак његова потрошња опада из године у годину.

Док је за првих шест година од ослобођења на једног становника долазило по 30 кгр. меса годишње, дотле је за других шест година из године у годину опадала потрошња меса док није последње године пала испод 23 кгр. или једва 60 грама дневно на становника. А за потребу човека неопходно је 250 грама дневно; жени 200 грама и детету 150 грама. То значи да Београђанин у месу трпи хроничан дневни дефицит за преко 100 грама.

Разлог је томе у претераној скупости меса, чега је опет резултат слабљење куповне моћи просечног београдског потрошача. Цена месу би ове године требала да спадне за 30—35% али она не показује ту тенденцију. Напротив, цене су чврсте и стабилне и ако су цене стоци пале за преко 30% испод прошлогодишње цене, месо је на тржишту спало једва за два дин. по килограму. Ова година толико је слаба са сточном храном да се народ бацио у оправдану бригу како ће је исхранити. Изато стоку и ситну, и крупну продаје у бесцење. Има крајева, чак блиских Београду, где се прасе од 8—10 кгр. продаје данас за 30.— динара. У Београду је 36 динара кило печеног а 18.— дин. сировог меса. Сељачкова цена је крупној стоци испод трећине наше пијачне цене. Продавци београдски немају формалан картел, али имају стваран. Док је

трошарина постојала све се објашњавало томе. Али сада ње нема, па су цене меса ипак претерано високе, исте. Чак су скупље него у Италији која нема довољно стоке него је увози, и где трошарина (и ако је укинута за све друге намирнице и у целој земљи) и данас постоји на месо, маст и меснате производе, нарочито телетину. Београд место да има за 8 дин. један килограм говеђине; за 10 дин. један килограм телетине; за 9 динара један кгр. свињског, — он плаћа 16 дин. говеђину, 20 дин. свињетину и 24 дин. килограм телетине. Плаћа и не протестује. Ћуте они који га једу и могу да плате; ћуте и они који га не једу јер не могу да плате. И тако ћуте сви.

Најзад, једна чудна резигнација и неразумљива неотпорност свију нас према овим злочиначким насртајима дала је прећутан благослов овој општој лори, од које народ страда, и од које пати цео наш нараштај.

Поменимо целине ради и ову ничим необјашњиву скупост поврћа. Зашто да је у Земуну све јевтиније за 50%?

Код нас је карфиол један редак луксуз. Грашак у зрну је деликатес. Често су они скупљи чак и од меса. Чак у летње доба године карфиол од једне главице стаје 12—14 динара, дотле је у Италији, Немачкој, Чехословачкој просечна цена карфиолу 3—4 дин. од цвета—главице. Црвени патлиџан је родио као ретко које године па му је ипак цена летња 2—3 дин. од килограма место највише 0.50 до једног динара.

Тако је готово и са осталим поврћем, воћем и другим животним намирницама, где влада релативно врло висока и необјашњива цена.

Живот је према ценама из 1913 године поскупио: у Немачкој 38 пута; у Аустрији 34; у Мађарској 32, у Француској 24; у Енглеској 24 пута итд. А код нас у југословенским градовима, нарочито у Београду, просечно је поскупео од 50—60 пута, дакле два пута више него у највећим индустријским градовима!

По београдским ресторанима, где су јела мање више од меса или његових прерађевина, стање је још горе. На ресторанима су упућени преко четрдесет хиљада београдских грађана. Многи су радници без породице; велики део становништва, официра и чиновника исто тако. Како Београд по статистичким подацима има око 30.000 више мушких но женских то је и велики број тих мушараца упућен на јавне ресторанима. А тамо је тек ужас. Порције у првокласној ресторацији крећу се од 20—25 дин., у другокласној од 12—18 динара, у трећекласној од 6—10 дин. Јаје је до скоро било на пијаци 0.70 дин. комад, а у београдским ресторанима увек стаје три динара. Лубеница је била овога лета за 2—3 дин. од пет шест и више килограма а у свима београдским ресторанима наплаћу-

вано је по 6.—дин. једно парче, што би за целу лубеницу изнело 48.—дин. или 1000% скупље но што јој је пијачна цена. Београд нема установе за јавну исхрану као што је загребачка општинска „Прехрана“, која за јевтине новце пружа дневно народу 10.000 порција добре и здраве хране. Отуда долази да је живот у београдским ресторанима скупљи и неподношљивији но игде. Отуда долази и то, да чим опада потрошња главне и рационалне хране, расте потрошња оне споредне или сасвим излишне и нерационалне. Последњих десетак година потрошња кромпира и алкохолних пића расла је све више, а тако исто и дувана који се такође, на жалост, убраја у наше важне животне потребе. Потрошња меса, масти, поврћа, воћа и млека опала је код нас са 37.6%.

Из досадашњег излагања видели смо:

1) да је потрошачка моћ београдског грађанина опала због економске кризе и скупоће живота.

2) да претерана скупоћа, неразумна и економски необјашњива, влада суверено београдским тржиштем;

3) да се наш свет нерационално храни, јер не уноси у организам ни приближно утврђену количину хранљивих састојака; а у организам уноси све већу количину алкохолних пића и безвредносне хране;

4) да тај стални и хронични дефицит у беланчевинастој храни, витаминској и калоријској води неминовно дегенерацији широк маса нашег грађанства.

Фалсификовање животних намирница.

Поред ове нечувене скупоће хлеба, меса, поврћа и млека као најглавнијих човечијих намирница — Београд болује од једне своје специјалне болести, од фалсификовања ове и без тога прескупе хране.

Наш јавни живот пати од оскудице професионалног морала. У сулој трци за зарадом и профитом свет одлази до варварства и злочина противу народног здравља. Код нас се фалсификује: кајмак — сиром; млеко — водом, травама, брашном; мед — водом; маст — лојем; алева паприка — млевеном црвеном циглом; восак — церезином; сапун — млевеним белим каменом; кафа — печеном смоквом и наутом; сецкано месо — цревима и цигерицом; ђон — папундеклом итд., и т. д.

Последице су овога недогледне. Не само незаконито оштећење потрошача, не само убијање угледа нашој трговини, него и неизбежна опасност по опште здравље наших грађана.

Ми томе нисмо стали на пут. Чак нисмо ни покушали. Код Француза (на чије се примере радо сви ми позивамо) и општина, и држава, и читаве приватне организације боре

се против фалсификовања животних намирница и других националних продуката.

Французи од свога релативно рђавог грожда створили су вино најбоље на свету; ми од одличног грожда имамо врло рђаво вино, бар оно које су незајажљиви апетити за незаконитом зарадом удесили.

У Француској то је резултат опште свести грађана и једног драконског закона, немилостивог за сваког оног који француско вино, као један од најважнијих националних привредних артикала, покушава да кваре, разводијава и фалсификује.

Код нас напротив, општа грозница за брзом и лаком зарадом, нестабилност прибреде, где се за дан губи све или добија све, и где општа трка за профитом иде до безумља и злочина — допуштају све: и хајдучке цене, и варалачке фалсификате, и криве мере!

Рад општине на обарању цена

Као што смо рекли раније, од проблема исхране, од његовог правилног решења зависи огромним делом здравље грађана и њихов социјални просперитет.

А проблем исхране дужна је на првом месту да реши Општина преко свога апровизиционог отсека.

Треба видети само бечки апровизициони отсек па се запањен савршенством његове организације дивити пред напорима и успесима једне у истини експедитивне комуналне институције, која зна шта хоће и у остварењу свога великог социјалног програма иде храбро напред не обзирајући се ни на клетве једних, ни на претње других.

Као једна од првих и најпречих мера код нас био би нов закон противу скупоће. Ранији закон показао се гломазан, компликован и без унутрашњег живота. Закон треба да кодифицира осећаје народне у једном смислу. Чим је он компликован, бирократизиран у погледу тужбе и доказних средстава, он је самим тим изгубио сваку могућност да се у животу афирмира. Деведесет од сто грађана наших не знају данас за садашњи закон противу скупоће, а ни 1% не користи се њиме. Ми одлазимо тако далеко, да верујемо, да у току ове године, када је вештачки подигнута скупоћа достигла неподношљиве размере, ни један једини несавесни трговац није осуђен по њему.

Закон о сузбијању скупоће у главним линијама требао би да садржи и регулише следеће моменте:

Чл. 1: Ко продаје скупље него што је то максимирањем цена одредио стручни одбор при апровизиционом отсеку општине, казниће се: први пут од 50 до 500 дин.; други пут од 500—10000 динара; трећи пут затварањем радње за годину дана.

Имена продаваца, који су по други пут кажњени, објавиће апровизациони отсек нарочитим објавама, као и у штампи с позивом на грађане да те радње бојкотују и код њих не пазаре.

Све новчане казне изричу се у корист општинске касе.

Чл. 2: Казне по овом закону изриче судско одељење Општине града Београда. Реферат заклетог надзорника пијаце или жандарма, ако није истрагом обеснажен; сведочење двојице заклетих сведока; изјава оштећенога под заклетвом и једног заклетог сведока, кад се оне слажу са ислеђеним околностима — имају се сматрати као пуноважан доказ за осуду оптуженога.

Чл. 3: Продавац који не истакне цене на роби, или истакне друге које нису одређене, казниће се по чл. 1 овога закона.

Чл. 4: Кривоклетство сведока или оштећенога из чл. 2 овога закона казниће се по одредбама кривичног закона уз накнаду штете која може ићи до 100.000 динара.

Чл. 5: Лице које свесно купује скупљу робу него што је она процењена стручним одбором при општинском апровизационом одељку казниће се од 50—500 динара новчане казне.

Чл. 6: Тужба застарела за месец дана а дело за три месеца од дана кад је учињено.

Изречена пресуда као и накнада штете по њој застаревају за годину дана.

Чл. 7: Редовно уз казну досуђиваће се и награде тужиоцу, сведоцима и вештацима до 300 динара.

Чл. 8: Све доставе или тужбе по овом закону ослобођене су од таксе.

Чл. 9: Противу пресуде Општинског суда може се изјавити жалба Окружном суду у року од три дана. Одлука Окружног суда је извршна.

Чл. 10: Надзорник пијаце, жандарм, или ма који јаван орган власти ако се на позив заинтересованог лица без оправданог узрока сместа не одазове, а налазио се у непосредној близини оптуженог продавца, казниће се дисциплински на тужбу приватног лица, односно Општине града Београда.

Чл. 11: Сви продавци морају држати на јавном месту у својој радњи прописане максималне цене роби и закон о сузбијању скупоће.

Преступ ове дужности повлачи казну од 200—500 динара.

Чл. 12: Продавање испод тарифе има се објавити видно на излогу. Превара у томе има се казнити по одредбама кривичног закона као обмана власти.

Чл. 13: Који ће артикал бити изузет од максимирања цене одредиће се нарочитом уредбом апровизационог отсека Општине града Београда.

Чл. 14: Заклети одбор за максимирање цена ако би из недовољног познавања погрешно оценио робу казниће се дисциплински од 200—1000 динара; а ако је то учинио злонамерно казниће се губитком звања или (први пут) плате до 6 месеци.

Чл. 15: Таксирање робе — сем у случају наглог падања или пораста цена вршиће се два пута месечно.

За тај рад власници предузећа дужни су да плате за свако оцењивање у корист општинске касе 1—2% према износу општинског приреза дотичног власника.

Од овог се закона може очекивати много, али не и све. Закон је регулатор али не и стваралац. Поред закона, Општина мора предузети читав низ јавних функција, којима је циљ да појачају привредну конкуренцију, да изазову пад цена, и да у завршној линији дефинитивно сузбију сваки покушај за вештачким одржавањем претеране скупоће живота. У два правца се манифестује ова акција муниципије. Или у оснивању својих сопствених продавница, или у моралном и материјалном помагању задружних предузећа, која имају да сузбију разбојнички профит и ову неиздржљиву скупоћу животних намирница и потреба.

Ми налазимо да један тип неискључује други и да би најгодније било да општине поред задружних великих предузећа ове врсте, предузму и задрже своја комунална предузећа која су подигла ради регулација пијачних цена.

У томе духу Општина београдска би, поред неопходног млекарског завода, требала да има своју машинску пекарницу, макар и са осредњим капацитетом и један до два млина за припрему сопственог брашна.

На свима пијацама морала би општина да отвори своје продавнице.

Што се тиче меса, Београдска општина требала би да има на свакој пијаци своју месарницу, а ради припремања и исхране своје стоке нужно је да се снабде са два до три суседна пашњака.

Нарочитим наградама и премијама треба да помогне стварање модерних баштованциница у околним селима Београда, а на једном од општинских имања на удаљеној периферији било би врло корисно да она сама створи своју личну економију. Пошто њен капацитет не би био ни приближно довољан, општина би требала да купује ангро разно поврће и да га јевтино даје грађанима у својим продавницама. У вези са куповином овог поврћа треба решити и питање возног саобраћаја за пренос истог на београдске пијаце са удаљенијих крајева, чије су пијаце невероватно јевтине и богате (на пр. Чачанска, Ужичка и др.)

Број пијаца и општинских продавница на њима мора се што пре повећати. За Па-

шино Брдо, Вождовац, Дедиње и Сењак требало би се отворити четири мање пијаци. Најзад, треба организовати и општинску дрвару са продавањом угља. Ако би општина поред дрваре закупила негде у близини и веће штокове дрва у толико би се лакше београдско грађанство ослободило за будућност од нечувених цена дрва и угља за гориво, диктованих ових дана стварним ако не и формалним картелом дрвара.

Картел дрварски намерава да ове зиме продаје дрва од 180—200 дин. 1 м³! Напротив ако општина отвори 5—6 перифериских дрвара, добро снабдених, спашће цена дрва на 100 дин. и угљу на 400 динара од тоне.

Општина не сме чекати приватну иницијативу, и за појаву њену везивати борбу противу скупоће. Приватни је капитал данас врло тешко мобилан. Због опште привредне неразвијености, он је више зеленашки него продуктиван. Зато она треба да се сместа

стави у борбу против скупоће и да оснује сва ова предузећа којима ће регулисати пијачне цене.

Правилно, здраво и јефтино снабдевање храном Београда, то је спас Београда.

А шта значи правилно и јефтино снабдевање његово?

Значи да сваки економски мали грађанин његов — а то је 85% од целокупног броја грађана — сачува један део своје зараде и употреби га на своје културно развијање. А данас под притиском скупоће, он нема могућности ни за обичан вегетативан живот. Значи да се стандард живота београдског грађанина подигне на висину на којој се налази и живот американског грађанина; значи, најзад, да се живот београдског грађанина не дегенерише, да више не трпи у хроничном изглађивању, него да се нов полет осети у свима манифестацијама људског духа!

Д-р. Љубомир С. Вуловић
шеф-лекар Централног диспансера за одојчад О. г. Б.

Београдски Централни диспансер и саветовалиште за одојчад и матере

— Први резултати досадашњег рада —

Циљ овога чланка није да прославимо 25 година рада прве општинске Дечје амбуланта-саветовалишта за одојчад, а још мање 5-годишњицу његове реорганизације, односно нашег личног рада.

Поред огромне добротворне рекламе коју разна дечија хумана друштва врше у циљу самоодржања, рад државних и општинских дечјих установа, која на ту рекламу немају права, готово је заборављен.

Чак се дешава да и поједини званични органи штампе, говорећи о неком проблему из дечјег медицинског света, и помињући разне хумане дечје установе не помену своје сопствено.

1905 год., када је основан Завод за стерилизацију млека постало је и прво саветовалиште за одојчад. Д-р Живадиновић, чијом је заслугом и основан завод, прегледао је одојчад и саветовао мајке свако пре подне. После њега читав низ општинских лекара наставио је тај рад све до рата 1912 год.: пок. Д-р. М. Материни, Д-р Ј. Марковић, Д-р Гођевац и др. Тај рад који, упоређен са данашњим принципима педијатрије не би можда изгледао модеран, био је не само за оно време него и за нас данас благотворан и значајан!

Ратови од 1912 до 1918 год. прекинули су сваку делатност. Од 1919 Завод за стерилизацију млека обновио је рад, али су Диспансер и Саветовалиште остали без лекара све до 1925 год.

Тако је пре 26 година, у оној малој ниској турској кући Кр. Наталије 20, која са своја два велика прозора подсећа на кућице из дечјих бајки, створен, поред Завода први Општински Диспансер и Саветовалиште за одојчад и матере.

Тек 1925 год. оснива се званично Дечја амбуланта у Кр. Наталије ул. За првог шефа и јединог лекара долази Д-р Андрејевић, одличан колега и познати раденик у спортским питањима. И ако млад лекар још на стажу,

Д-р Андрејевић који је провео извесно време на Дечјој Клиници у Бечу, приступа послу с љубављу и разумевањем. Амбуланта која ради само 3 пута недељно, успева да придобије мајке и да им улије поверење.

Крајем лета 1926 год. имао сам част да будем постављен ја на тај положај. У то време Дечја амбуланта није имала ни своју администрацију, ни свој кредит, ни своје особље ни архиву. Госпођа, руковођа Завода за стерилизацију млека, Вишња Минић, више од 2 године добровољно с љубављу, пожртвовано без награде вршила је поред својих послова и дужност сестре.

Једна велика књига, налик на деловодне протоколе великих надлештава, у коју се уписивало све: име, болест и лечење болесника, било је једино наше административно имање. Завод за стерилизацију млека који од 1905 год. храни и подиже многобројну београдску одојчад (данас приближно око 400) имао је буџет од 250.000,— годишње, док су поједина хумана дечја друштва имала годишњу помоћ од београдске Општине 400.000,— дин. и више.

И сам пасторак, Завод је морао да дели своју сиротињу с Дечјом Амбулантом. У току 1927 год. створило се: регистар књига и дневна књига болесника; за свако одојче: карта за мајку и листа за лекара; рецепти, набављена је кварц-лампа и једна нешколована сестра.

Полазећи од принципа, да само оно што се често гледа најзад се види, ми смо доцније на полећини рецепата наштампали кратке поуке и савете за мајке. Ево један пример:

МАЈКО ЗАПАМТИ!

1) Није довољно само родити нешто треба и одгајити дете. Ни један се посао не ради без савета. Нехранити, сачувати, подићи здраво и паметно дете захтева знања, труда, стрпљења. Код нас ћеш увек наћи савет, поуку и помоћ у твом идеалном материнском раду.

2) Здраво дете је весело, добро једе, и мирно спава. Несаница, нејело, нерасположење показују ти да има нечега што дете мучи. Они су прави знаци болести.

3) Треба увек опрати руке пре него што узмеш дете, пре него што га подојиш или нахраниш. Погледај само голуба и канаринку како се купају, мачку како чисти своје маче, па ћеш осетити да је чистоћа главни услов за здравље и напредак твог одојчета. Кунај га сваки дан.

4) Цуцла је највећи непријатељ твоје детету. Деца која држе по цео дан цуцлу у устима, гутају ваздух, често повраћају, не дишу довољно, науче се

Стара зграда забода за стерилизацију млека и Диспансера за одојчад Општине београдске у улици Краљице Наталије

да увек гурају нешто у уста. Цуцла преноси заразу. Она личи на змију, чији реп дете држи у устима и која сваког тренутка прети да га уједе.

5) Ред је потребан за живот твог детета. Подој га и нахрани свака три сата. Ноћу не. Ноћ је за одмор и сан. Кад је детету време да једе а оно спава, пробуди га. Једном научено на ред, мало одојче, прави је сат који звони за маму свака три сата.

6) Од шестог месеца треба прихрањивати дете, и постепено га одбијати од сисе. Ми ћемо ти рећи чиме и како. Дете не сме да сиса више од годину дана. Материно млеко, које је најбоља и најчистија храна за одојче, постаје непотребно за њега у другој години живота. Мајке, дојите вашу децу до године дана, прихрањујте их од 6-ог месеца!

7) Ваздух и сунце потребни су одојчету за његов правилан пораст и развитак. Дете као биљка постаје крхљаво, слабо, бледо, ако му се не пружи довољно ваздуха и сунца. Изнесите децу на ваздух и сунце, не чекајте да прођу 6 недеља од рођења. Покривите их, утоплите их ако је хладно; отворите

их, лако обупите, ако је топло. Не претопљавajte их! Очвршћавајте вашу децу!

8) Избијање зуба није узрок: проливима, натри, кашљу и другим болестима. Не чекај да избију зуби па да болест прође. Многа је мајка чекала па је, па жалост, задоцнила!

9) Нико не може волети твоје дете као ти. Буди увек уз њега. Не слушај савете баба, тетака и комшика. Питај увек лекара. Мајке васпитавајте саме своју децу!

10) Туберкулоза је највећи непријатељ малом детету. Од туберкулозе може да оболн и дете на сиси, и дете вештачки храњено, и сасвим мало и кад порасте. У колико је мање, у толико теже преболн. Сваког пролећа умире хиљадама беба и мале деце од туберкулозног запаљења мозга и других туберкулозних оболења, не сачекавши прве ласте ни прво топло сунце. Сваки ко кашље непријатељ је твој детету. Бежи далеко од њега, или нека он бежи. Врло често, мајко, старији кашљу. Они носе у себи и незнајући клице туберкулозе, а љубе твоје дете и чувају га. Сваки пољубац и свака реч, који носе клице туберкулозе, претстављају за одојче смртну опасност. Мајко, волн на првом месту твоје дете! Чувај га од туберкулозе!

На карту одојчета коју мајка носи увек са собом уписивана је тежина и мере његове. Листа одојчета намењена лекару удешена је тако да га стално подсећа на све оно најглавније што треба да помисли кад има пред собом једно одојче. У облику табака, листа садржи на првој страни све што се односи на социјалне прилике и дотадашњи начин живота и исхране одојчета. Друга и трећа страна довољна за 15 прегледа, садрже подељене у рубрике, наслове најважнијих ствари с којима се свакодневно срећемо: тежина и друге мере; опис жлезда; рахитис; туберкулоза; луес; исхрана; садашња болест и т. д.

На тај начин лекар при сваком прегледу може лако да види све што је најважније, све што се раније дешавало, да допуни или измени своја ранија опажања према садашњем стању детета. Последња страна је празна и остављена лекару за опис здравог одојчета или његове болести.

Најгора незгода амбулантних прегледа је та, што лекар притешњен временом и бројем болесника, жури, врши „експедитиван посао“, прегледа површно. Наше листе, створене су на већ описан начин баш зато, да терају лекара на дужи преглед, и да му омогуће својом упрошћеношћу и потпуношћу, у колико је то могуће, савршенији преглед за што краће време.

У то исто време кад је спровођена ова административна организација посла, спремамо се и једно лековито млеко млаћеница, о коме ће у овоме чланку бити доцније речи.

Почетком 1928 год. стари назив Дечја Амбуланта замењен је новим: Централни Диспансер и Саветовалиште за Одојчад и

Матере. Са већ нечим створеним, уз нешто више особља рад је постао јачи. 600 одојчади годишње са преко 3000 прегледа јесте наше бројно стање, које нисмо могли ни смели да повећамо у тескобној турској зградици наше заједничке куће у ул. Краљице Наталије.

Наш рад се није ограничио само на прегледе и зрачење. Моралну потпору мајци, крчење пута изван наше куће, отварање врата других медицинских установа потребних њеном детету, све то чинили смо ми плаћајући за то временом, трудом, телефонским разговорима и т. д.

Свако наше одојче имало је кад му треба: рентген, кожную клинику, хируршку клинику, и др.; и ако смо ми сами, у нашем сиромашном Диспансеру грејали одојчад за време зрачења старинском плеханом пећи а не модерном солукс-лампом!

То је био и остао наш начин рада, прво квалитативни па онда квантитативни.

Још у оно предратно време, кад смо се у Београду скоро сви познавали; кад социјални положај жене и њене друштвене обавезе, нису одвајале мајку од одојчета; у оно време кад дојење није значило дужност него понос и љубав, постао је Општински завод за стерилизацију млека.

Значи, било је разлога и потреба. Као и свака друга ствар, стерилизовано млеко има своје добре и рђаве стране. Будимо искрени.

Наличје стерилизације. — Стерилизација топлотом (стерилизација и кување) уништава не само бактерије него и један читав низ хемијско-физикалних и биолошких особина млека. Карамелизација шећера; згрушавање беланчевине; промене казеина; претварање једног дела кречних соли у нерастворљива једињења, и од тога зависно промену згрушавања сира (лаба); излаз масти из свог емулзионог облика; раздвајање лецитина; претварање органских фосфорних једињења у неорганске; стварање H_2S ; промена електричне спроводливости; уништавање фермената и витамина и т. д.

Питање се поставља да ли је тако промењено млеко добра храна за одојче, и да ли то кувано, или стерилизовано млеко ствара познате поремећаје (велики део) при вештачкој исхрани.

Дobre стране стерилизације. — Разна мишљења по том питању постојала су увек. И данас има, не само лаика него и лекара, који верују да је сирово млеко најбоља храна. Али кад се помисли да сирово млеко садржи тако често: туберкулозне бациле, и друге штетне (патогене) бактерије, опасне по живот одојчета; даље да би добивање једног таквог асептичног млека било тако скупо да га широки слојеви грађанства не би могли купити, чиме би главни социјални циљ био промашен, онда се разуме неизбежна потреба кувања.

Данас се може са сигурношћу рећи, према свим искуствима практичним и опитним, употреба сировог млека нема никаквог безусловног преимућства над куваним односно стерилизованим млеком. Чак шта више, поред опасности од заразе, — има често мање успеха него стерилизовано млеко!

Ако замислите да је први услов за добро млеко чистоћа полазног материјала, другим речима да се приликом muže млеко не упрља, не загади и да се приликом превоза до потрошача одржи чисто; друго, да се одржавање једног млека зависи од топлоте и дужине времена од muže — кувања — до потрошње, онда ћете разумети потребу кувања

Одељење за пуњење флаша са стерилизованим млеком

и стерилизације. И најстерилније млеко поквириће се временом јер споре Флигеових бактерија остају ипак неуништене! Али млеко некувано, мало кувано, поквириће се много брже него стерилно.

Ако се томе додаду социјални разлози: да мајка ради или је болесна; угодност: свака бочица готова и стерилна; сигурност: строг преглед млека; чистоћа и квалитет, онда ће се лако разумети потреба и важност Завода за стерилизацију млека. Али постоји још једно велико преимућство Завода за стерилизацију млека, а то су лековита млека: млаћеница, беланчевинасто (сирасто) млеко, посно млеко (центрифугирано), сурутка и др. Та млека публика не уме и не може сама да спреми а нема одакле ни да их добије.

У самом почетку рада ми смо укинули нека сувише разблажена млека; појачали смо проценат шећера у води којом се разблажује млеко. А затим смо створили једно од најлековитијих млека: млаћеницу, за којом је Београд одавно осећао велику потребу.

Од почетка 1928 год. па до данас, наша млаћеница — као и наше млеко већ ранијих година — стекла је признање и захвалност мајки и лекара. Од неколико литара колико се у почетку трошила, данас је дневна потрошња 80 литара. Београд је, после Лајпцига једина варош у Европи, која даје стерили-

лизовану млаћеницу. За техничку опрему ње-ну, главна заслуга припада нашем сараднику г-ђи Вишњи Минић. Они који би желели да знају нешто више о млаћеници, нека потраже у „Београдским Општинским Новинама“, наш чланак специјално о њој.

Жалосно је само да и данас има у Београду лекара, који својим болесницима препишу стране конзервирание млаћенице: Еледон и др., и на тај начин помажу страначку млечну индустрију; а занемарују нашу прво-

Завод се одржао на лекарској висини и онда, кад није било лекара. Ово се мора подвући и истаћи као пример.

Главна наша брига у Диспансеру, поред саветодавног рада у Заводу — била је да одвојимо Саветовалиште (здраву одојчад) од Диспансера (болесну одојчад). У овој старој згради то нам до сад није било могуће спровести. Помагали смо се на разне начине, али нисмо потпуно успели. У новој згради, модерној то нужно одвајање биће сасвим строго спроведено.

Осим тога један од проблема који нас је нарочито привлачио, својим страхотама и жртвама, својом непознатошћу, једном чудном равнодушношћу родитеља према њему једино из неверице, *јесте туберкулоза одојчета.*

Наша тежња била је тројака: прво, статистичка, видети колико имамо туберкулозне одојчади, што значи свој деци која дођу у Диспансер или Саветовалиште направити туберкулинску пробу. Друго, клиничка, издвојити туберкулозну одојчад и лечити их. И најзад најважније, пронаћи извор туберкулозне заразе, издвојити га, упутити га на лечење, спречити нове насреће.

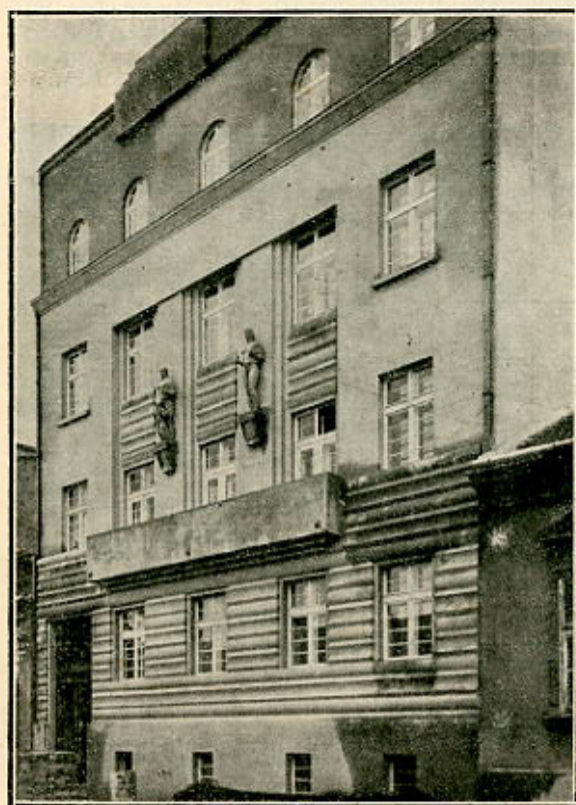
Све је то захтевало много стрпљења и мука, труда и разочарења. Требало је научити мајке да туберкулинска проба на кожи не значи никакву опасност за дете.

Свет не верује да одојче може бити туберкулозно, имати туберкулозу плућа. Морали смо поучавати, објашњавати, бити грђени, остављани, исмевани, па да нам се једног дана опет врате натраг те исте мајке, несрећне кад је све изгубљено за дете које је пробало све лекове и лекаре; прве, који не шкоде туберкулози, други, који не верују у туберкулозу одојчета!

За ових 5 година рада, ми смо пратили, 150 пронађене туберкулозне одојчади. О резултатима и појединим случајевима нашег рада говорио сам: у Српском Лекарском Друштву, Педијатријској Секцији Српског Лекарског Друштва, Физиолошком Друштву, на Свесловенском Лекарском Конгресу у Сплиту.

Од 100 одојчади у Београду 12—20% инфицирано је изразито туберкулозом; а у првој години живота туберкулозна инфекција значи активну туберкулозу и велику опасност. На селу су прилике сличне а биће ускоро још горе ако му се не помогне. Хитно не помогне.

Ми још нисмо успели да баш код сваког одојчета, направимо туберкулинску пробу — и што је још важније — да наше сестре, кад мајке не дођу, оду у кућу и погледају каква је туберкулинска реакција. 1930 год., која нам је до данашње најпотпунија, то најбоље показује:

Нова зграда завода и Диспансера

класну млаћеницу свакодневно свеже прављену, увек контролисану на садржај киселине и масти и т. д.

На томе се нисмо зауставили. Готове су пробе, и први покушаји су испали одлично за: сурутку, беланчевинасто млеко и др. лековита млека. Чекамо само на прелаз у нову зграду и на неопходно повећање особља.

Најзад, покушали смо да створимо зрачено млеко: млеко стерилизовано и презрачено ултра-љубичастим зрацима кварц-лампе. И за њега, то идеално млеко, очекујемо само апарате.

Нужно је да овде поменем још нешто. За ових 26 година како постоји Завод, зими и лети, дању и ноћу, незнајући шта је празник и одмор, г. Минић руковаоц Завода и његова госпођа стално су на послу, у пари, на влажном бетону, у собама без сунца! Они су доброволни робијаша. Захваљујући само њима

Укупно било одојчади — — —	574
позитивних реакција — — —	28
слабо позитивних реакција —	20
сумњивих, доцније посталих позитивних — — — — —	21
негативних — — — — —	256

нису дошли да покажу реакције 133

Трећа наша тежња такође није остварена јер немамо довољно спољних сестара.

Тако је за последњих неколико година наш рад успео да улије свету веровање и у питању туберкулозе, и да створи у старој трошној згради модеран антитуберкулозан диспансер за одојчад који ће у новој згради добити и свој пластичан лик; свој дан, своје време, своју целину.

Кроз наш Диспансер и Завод прошло је неколико младих лекара — и нови су се пријавили — који су се задржали дуже или краће време у циљу педијатријског васпитања, и с којима ми и данас и ако раздвојени интелектуално сарађујемо.

Наша искуства, материјал и резултате последњих 5 година рада у овом диспансеру приказали смо у научним радовима:

у Срп. Лек. Друштву:

1928 — индикације и начин употребе млађенице као лековите и нормалне хране код одојчета.

1930 — туберкулоза нашег одојчета и дитета и социјално-медицинске мере за његову заштиту.

у Секцији Педијатријској С. Л. Д.:

1928 — утицај спољне температуре на топлоту децјег тела (август-октобар I. и II. саопштење).

1929 — 1) извештај Општинског Диспансера и Завода за Стерилизацију млека о једногодишњем искуству са млађеницом и пред-

лог за изједначење и упрошћење разних категорија млека.

2) индикације и контрадикције за употребу млађенице.

На II. и III. Конгресу Југословенског Дерматолошког Друштва и овогодишњем Свесловенском Дерматолошком Конгресу:

1) лечење екцема код одојчета употребом млађенице као хране;

2) однос између витамина и кожных оболења у децјем добу;

3) La valeur et signification clinique des tuberculides papulo-necrotiques, pour le diagnostic de la tuberculose du nourisson.

Наш главни циљ је убедити мајке да од њиног млека боље хране нема. И кад би нам то потпуно успело, имали би још увек доста посла.

У новој згради у великој соби за зрачење „вештачким сунцем“ моћи ће се зрачити 15—20 одојчади истовремено.

Здрава одојчад, болесна, и туберкулозна имаће свака своје засебне дане и просторије. Нарочита амбуланта (соба) примаће само залутале случајеве заразе: малих богиња, великог кашља и др.

Са сестрама посетиљама моћи ћемо пратити развиће и болест наше одојчади изван Диспансера.

Из мале кућице, ко из децјих прича, прелазимо у палату са истим осећањем дужности. Са гђицом Д-р Босиљком Костић, која с нама сарађује већ више од годину дана вредно и пожртвовано, наставићемо рад истом вољом.

Прво квалитативан рад па тек онда бројни успех. Лепа реч за сваког, много стрпљења, добре воље и пуно љубави за одојче ући ће опет с нама у нашу нову заједничку кућу.

Др. Милош В. Бајшански,
епидемијски лекар Општине града Београда

О_д предохрани од заразних болести код школске деце

Школско доба, т. ј. доба од 7 до 12 године, и предшколско доба т. ј. доба од 3 до 7 године, представљају заједно оно доба у животу, у којима се неке заразне болести највише и најчешће јављају. Те заразне болести чине једну посебну, заједничку групу и због тога што се јављају готово само код деце, док су код одраслих много ређе, сматрају се као искључиво дечије болести. Ту групу чине ове болести: шарлах (или скрлет), дифтерија или (или гушобоља), мале богиње (или мресе), средње или водене богиње и велики кашаљ. Све те болести су акутне т. ј. нагле болести, које обично трају краће време, после кога се свршавају са оздрављењем, или смрћу или прелазном у хронично стање. Знаци тих болести су скоро увек врло снажни односно са јаким интензитетом. Сем тих најчешћих акутних заразних болести јављају се, много ређе, још неке као заразно кочење врата, а затим као и код одраслих јавља се и код школске деце, обично у време већих епидемија, трбушни тифус и грип. Обе ове болести јављају се и сасвим појединачно, али пошто код њих ређе долази до већих епидемија то су оне због тога од друкчијег значаја за сузбијање заразних болести код школске деце. Исто тако и хроничне заразне болести, које трају обично дужи период времена, а од којих и деца врло много оболевају, као што су: туберкулоза и маларија у главном, имају други значај због специјалних начина борбе противу њих.

За школску децу најважнија је прва поменута група акутних заразних болести и њихово сузбијање претставља један стални циљ, коме су се од увек посвећивали социјални и практични лекари.

Од коликог је значаја сузбијање тих болести код деце није потребно нарочито наглашавати, када се зна колико је код деце, нарочито градске, велики број оболевања од њих, а осим тога колико је и данас, и поред свих мера које се предузимају од стране лекара и државе, ипак проценат смртности још увек велики.

Па ипак, тим социјално-медицинским мерама и огромном напретку медицине може се једино захвалити, што је данас број смртних случајева од појединих заразних болести знатно мањи него ли раније. Пре само неколико деценија, заразне болести шарлах и дифтерија проузроковале су читаве поморе код деце. Проценат смртности код оболеле деце од тих болести био је тада страховито велики. Многим старијим родитељима су још и данас у свежој успомени читаве епидемије шарлаха и дифтерије, које су формално косиле децу. Са гигантским напретком медицинске науке, и са бољим упознавањем узрока и начина зараживања, као и тачнијим упознавањем проузроковача појединих болести, и стварањем сретстава за сузбијање њиховог штетног дејства, број смртних случајева је нагло почео да се смањује. Данас противу појединих заразних болести постоје таква лековита сретства (серуми), да је број смртних случајева све мањи и мањи, и у оним случајевима, ако се на време предузму све потребне мере, скоро минималан. Што се пак тиче самог оболевања, у последње време се, под утицајем социјалне медицине, у целога свету, па и код нас, тежи да се и број разбољевања деце од појединих заразних болести сведе на што мању меру. То се постиже пелцовањем, и то у главном помоћу т. зв. активне имунизације. Пелцовањем се тежи, да до оболења у опште не дође, да се природне снаге организма толико појачају, да заразне клице које проузрокују дотичну заразну болест не могу у таквом, нарочито оснаженом, организму да ухвате корена.

Начин и мере за сузбијање заразних болести у опште, а код школске деце посебно, врло су разноврсни услед тога што су и узроци појаве и ширења појединих болести врло различити. Све те мере за сузбијање заразних болести имају за циљ да онемогуће инфекцију, т. ј. зараживање, а могу се у главном поделити у две групе: у биолошке и у социјалне мере.

Биолошке мере су управљене противу по-

јединих чинилаца, који су неопходни, да би до оболења у опште дошло. Како сваку заразну болест проузрокује њена заразна клица, која из једног одређеног извора извесним путем продире преко улазних вратница у организам, ако је исти пријемчив за дотичне клице, то сви ти чиниоци заједно чине један биолошки ланац, који је неопходно потребан, да би до оболења дошло. Ако се ма који од тих чинилаца успе да отклони, онда до зараживања не може доћи. Да наведем само један пример, који може да важи за целу групу поменутих заразних болести код школске деце. Код детета које је оболело од гушобоље, извор заразних клица претставља грло таквог оболелог детета. Да би се та заразна болест пренела на друго, здраво дете, потребно је да заразне клице из тога извора, дакле болесног грла, доспу преко ваздуха обично најкраћим путем, из непосредне близине, до грла здравог детета, које у овом случају претставља улазне вратнице. Кроз те улазне вратнице, заразне клице доспевају у дотични организам, и ако је исти пријемчив за респективну болест, здраво дете ће кроз врло кратко време показати јасне знаке оболења од гушобоље.

У ствари, оно је оболело онога момента када су клице продрле преко улазних вратница у организам, само што до појаве првих знакова оболења пролази једно извесно т. зв. инкубационо време, које смо већ поменули.

Тај ланац појединих чинилаца, који су неопходно потребни да би до оболења дошло, тежи се да се раскине. Начини на које се то може постићи различити су, као што су и сами чиниоци тога ланца различити. У томе циљу служимо се биолошким и социјалним мерама. Изложимо у кратко и практично биолошке мере, које у сваком случају обавезују од заразних болести треба што пре предузети, да би се у самој почетку спречило даље ширење исте болести. На првом месту стоје мере које су управљене противу извора заразе. Треба спречити да оболело дете не постане узрок заразе за другу здраву децу, и то било за децу из исте породице, односно за браћу и сестре оболелог детета, било за другу здраву децу. То се најбоље постиже изолацијом, т. ј. потпуним издвајањем болесног детета, било у истој кући ако су социјалне и економске прилике у породици такве, да се дете може потпуно издвојити у засебној соби, било упућивањем у болницу. Ако у кући има више деце, и ако економске прилике у породици нису нарочито повољне, много је боље упутити такво дете одмах у инфективну болницу на лечење, јер ће на тај начин за осталу децу у истој породици постојати знатно мања опасност од зараживања. У првом случају, ако болесно дете остане код куће, сем потпуног издвајања и сем потребних лекарских мера, које ће лекар предузети,

да би дете оздравило од заразне болести од које болује, потребно је вршити и сталну дезинфекцију, тако звану дезинфекцију у току. Ближа упутства за ту дезинфекцију треба у сваком посебном случају да родитељима да лекар који дете лечи. Осим тога, потребно је да болесно дете има засебно посуђе, које нико други у породици не сме да употребљава и које се мора одвојено прати. Исто тако и посуђе као и остале ствари са којима дете долази у додир, као што су: рубље, убриси, играчке, и др. не смеју се мешати са стварима које употребљавају здрави. Послуга која се налази око болесног детета треба да обрати највећу пажњу на чистоћу уопште. Што чешће прање рурку је нарочито потребно. После оздрављења детета, потребно је извршити завршну дезинфекцију. Осим тога потребно је да се дете окупа и да добије чисто рубље пре него што се пусти у додир са другом, здравом децом. На тај начин тежи се да се у самом почетку болести извор инфекције, односно могућност даљег зараживања локализује и спречи даље ширење болести. Ако родитељи сем оболелог детета имају још деце, потребно је да и та друга деца буду под надзором лекара за једно извесно време. За то време се и та здрава деца задржавају од посећивања школе, и тек када прође време које је законом прописано за исту болест, могу та деца поћи у школу. Код појаве новог оболења у истој породици, морају се предузети исте мере као и код већ болесног детета.

Осим тога, што се код болесног детета не смеју пуштати браћа и сестре, нити друга здрава деца, исто тако је и за остале одрасле укућане најбоље да избегавају посећивање деце, која болују од заразних болести, да не би послужили као преносиоци заразних клица. Стога је у случају оболевања од заразних болести најцелисходније, да се сваки такав случај одмах пријави општинском градском санитету, те да се одмах на стану дотичне породице истакне табла, која ће ограничити посећивање такве породице само на укућане и на лекаре. Родитељи школске деце тако пријављивање, које обично врше лекари, не би требали ниуколико да ометају, јер се тим ометањем спречава правилно вршење епидемијске службе. Осим тога пријављивања заразних болести, које је и законом прописано, дакле обавезно и за лекаре који га не учине и кажњиво, од врло великог је значаја да родитељи оболелог детета одмах известе и управитеља школе, коју је дете похађало до дана оболења. Тим обавештавањем управитеља школе чине родитељи болесне деце једну неизмерну услугу осталој школској деци, јер се само тако, истовремено и кући и у школи, може сузбити први и најважнији чинилац, који доводи до епидемије једне заразне болести, а то је извор инфекције. После

таквог обавештења, које је добио управитељ, школе, предузимају се потребне мере у самом разреду у коме се је дете налазило пре обољња, а у оно време када је оно већ било у инкубационом стању, т. ј. када је већ било болесно од дотичне болести, те је према томе могло да зарази и неко друго дете. Главне мере које се предузимају у самој школи су: дезинфекција и распуштење разреда у коме је дете било. Разред се распушта за време које је потребно да би се дезинфекција извршила.

Све до сада изложено јасно показује колико је у раду на сузбијању заразних болести преко потребна заједничка сарадња лекара, школе и родитеља, поред оне велике помоћи коју у истом циљу чине држава и општина. И само том заједничком сарадњом могу се постићи добри резултати, који ће моћи да знатно смање проценат оболевања од заразних болести код школске деце.

Сем мера, које се предузимају у циљу локализовања извора, односно спречавања могућности даљег зараживања здраве деце, постоје и друге профилактичне мере. Тако на пр. код појаве епидемије трбушног тифуса не треба давати новца деци, да иста не добију могућности, да на улици дођу до воћа или других каквих намирница, куповином од уличних продаваца.

Код разних заразних болести су и разни извори и путеви инфекције, те су и мере противу истих такође различите. У главном, код групе заразних болести, које смо напред поменули, а које се код школске деце најчешће јављају, извор инфекције је исти: то је само болесно дете. И да би се друго, здраво дете заразило потребно је да исто буде у његовој директној близини, ма и најкраће време, ако је његов организам пријемчив за дотичну болест. Многи родитељи верују да су заразне дечије болести такве, да их свако мора преболети. То веровање не само да је скроз погрешно, него може бити и врло опасно, са тешким последицама а често и са катастрофалним исходом и то не само код тежих заразних болести него и код оних који се обично сматрају као сасвим лаке, као што су мале богиње и велики кашаљ итд. Ове две болести, нарочито код мање деце, често су праћене компликацијама, које могу довести у питање и сам живот детињи. Због тога родитељи треба сваку заразну болест да схвате озбиљно, и да теже да њихово дете, у сваком случају избегне могућност инфекције.

На тај начин се сузбија други важан биолошки чинилац који је потребан да до једне инфекције уопште дође. Нарочиту групу биолошких мера за сузбијање заразних болести, чине оне мере које имају за циљ да појачају сам организам, те да заразне клице не могу или уопште да продру у организам или ако продру, да не могу да ухвате корена у

истим. Те мере су с једне стране хигијенски начин живота уопште а специјално нега уста, грла и носа, затим избегавање места где има велике прашине као и стално одржавање чистоте целог тела, а с друге стране снажење организма и добра, правилна исхрана.

Осим тих мера, томе циљу служе и специфичне заштитне мере, а то су пелцовања противу заразних болести, која чине једно од најважнијих средстава у модерној борби противу заразних болести. Пелцовањем се тежи да се постигне вештачки имунитет т.ј. отпорност организма према проузроковачу-разној клици респективне заразне болести, помоћу стварања имуних тела у организму. Код појединих се болести тај имунитет стиче и пошто дете прележи такву једну болест, јер заразне клице, када доспу у организам врше надражај на исти, те тако долази до остварења заштитних, имуних тела у организму, која спречавају поновно обољење од исте болести. Пелцовања су различита, према томе противу којих заразне болести се врше. Код нас је законом обавезно пелцовање противу великих богиња, а у случају појаве јачих епидемија обавезно је пелцовање и противу осталих заразних болести. За школску децу од највеће важности пелцовање противу шарлаха и противу дифтерије. У доба епидемије трбушног тифуса или дизентерије врло су корисна за спречавање обољења пелцовања и ових болести, противу које се у последње време врше са успехом помоћу капљица, које се узимају у току од три дана, свакога јутра.

Пелцовање противу шарлаха врши се помоћу убризгавања т.зв. Диковог токсина, које се врше у три или више пута, са размаком од седам дана.

После завршеног пелцовања противу шарлаха, потребно је извршити још једну пробу (Дикову), која има да утврди да ли је имунитет постигнут. Ако исти није постигнут онда се у таквим случајевима мора пелцовање да понови.

Пелцовање противу дифтерије може се вршити у главном на два начина: било инјекцијама (т. зв. Рамоновог анатоксина), било утрљавањем масти противу дифтерије по проф. Левенштајну. Овај други начин може исто тако предузети само лекар. И један и други начин пелцовања врши се три пута са размацима од одређеног броја деце (10—15).

Пелцовања су једна од најважнијих профилактичких мера која служе сузбијању заразних болести. Као таква, она су за највећу препоруку родитељима школске деце. И како ће ускоро лекари београдских као и осталих школских поликлиника предузети пелцовање деце и противу шарлаха и противу дифтерије, са одобрењем родитељским, то ће ђачки родитељи врло много допринети добру своје деце, да таква заштитна пелцовања у сваком

случају одобре, пошто су иста потпуно безопасна.

Сузбијање заразних болести код школске деце представља дакле један комплекс различитих мера, у чијој примени суделују у главном лекари, родитељи, и управитељи школа. Организовану помоћ, у истом циљу, пружају им држава и општина.

Начин организације свих мера против заразних болести, т.зв. епидемијске службе, су различити према локалним приликама и према могућностима које стоје на располагању. Као пример једне такве организације нека послужи наша организација рада на сузбијању заразних болести у Београду, код ученика основних школа, коју ћемо укратко изложити. У току претпрошле школске године створен је у Београду нарочити одсек за сузбијање заразних болести при школској поликлиници, који ради у колаборацији са општинским санитетом. Целокупан посао око сузбијања заразних болести по основним школама у престоници поверен је школском епидемијском лекару општине града Београда. Помоћно особље чине школске сестре, које су распоређене по свима школама, и чија је главна дужност да обилазе по кућама оболелу децу, пошто добију адресе такве деце од стране управитеља дотичних школа. Обилазећи болесну децу, школске сестре у сваком сумњивом случају, ако лекар није био позват да утврди болест, извештавају епидемијског лекара школске поликлинике, који одмах обилази болесно дете и предузима све потребне мере. Сваки случај заразних болести одмах се изолује и упућује у заразну болницу. Ако су родитељи сиромашнога стања или ако су станбене прилике у породици такве, да не би било медицински целесходно да оболело дете лежи код куће, нарочито ако у породици или у кући има више деце. Ово упућивање у болницу врши се једино по пристанку самих родитеља. Одмах после учинене посете болесном детету, ако исто болује од заразних болести, школски епидемијски лекар извештава најпре општински санитет, који предузима даље мере: истицање табле ако дете лежи код куће или дезинфекцију стана, ако је дете пренесено у болницу. Истовремено извештава се управитељ школе, коју дете походи, и наређује се дезинфекција ра-

зреда, у коме се је дете пре оболља налазило, и са тим у вези распуштање дотичног разреда док се дезинфекција не изврши.

Браћа и сестре оболелог детета, који станују у истом стану задржавају се од посећивања школе за време које код појединих болести прописује санитетски закон.

Пошто је даља контрола такве деце обично потребна, исту врши такође школски епидемијски лекар.

О свима случајевима заразних болести води се тачна евиденција. У томе циљу постоји у епидемијском одсеку београдске школске поликлинике картотека, у којој свако оболело дете има своју засебну карту, са свима подацима о детету и о току као и крајњем исходу болести. О свима подацима се редовно извештава Отсек Јавне Хигијене Београда и Централни Хигијенски Завод у Београду.

Осим свих, напред изложених, биолошких мера, које се све предузимају ради што ефикаснијег сузбијања болести код школске деце, од врло велике важности су још и социјалне или друштвене мере. Те се мере састоје у обавештавању и упознавању ширих слојева са природом појединих болести, као и у општој пропаганди начела за правилан хигијенски начин живота. У колико су хигијенска правила више примећивана у једној породици, у толикој је борба противу сваке заразне болести лакша. У колико су сви услови правилног хигијенског начина живота испуњени, као добар, здрав и светао стан, затим правилна и довољна исхрана, која је од нарочито велике важности, као и целесходно одевање, у толико је теже доћи до оболења појединих чланова те породице. Сасвим је разумљиво, да ти услови правилног и хигијенског начина живота у многостави зависе од економских прилика појединих породица. У колико је економско стање истих боље, у толико је лакше остварити начела правилног хигијенског начина живота. Према томе и то је једна од врло важних социјалних мера: поправљање економског стања широких маса нашег грађанског живља. Самим тим, иста излази из делокруга личне индивидуалне профилатксе и преноси се у домен државног и самоуправног односно социјалног деловања.

Dr. Милош К. Д. Главинић
референт Министарства Просвете

Градови у зеленилу

У свима великим градовима наглим нагомилавањем становништва са села наступио је наред у малим становима. И ту је почетак оних хаотичних прилика у грађевинском организму модерних градова. У ранијим вековима трговац и занатлија становали су у истој кући, где им је и радња и радионица била. Данашњи трговац и данашњи занатлија и раденик иду у радњу, радионицу и фабрику. У садање доба извршена је деоба крајева за становање и за рад. Пошто је ова деоба морала да се изврши врло нагло, а није било zgodних узорака за мале куће за становање, а баш никаквих узорака за разне радионице и фабрике, морали су се појавити они чудни облици грађевина, које видимо у новим крајевима свих великих градова, па и нашег Београда.

И антички Рим са својим становништвом од 1—2 милиона душа показивао је у царско доба сличне грађевинске незгоде као што их видимо у данашњим великим градовима. С једне стране отмене палате и куће виших класа становништва и велика раскош при подизању јавних, монументалних грађевина, а на другој страни могле су се видети најжалосније слике станова средњег и нижег staleжа грађана, који су се налазили у великим, вишеспратним касарнама за издавање под кирију, које су се звале „инсуле“. У царско доба у Риму је било око 46.000 инсуле-а, а патрицијских кућа око 1800.

Све заплетеније питање станова довело је најзад у самом Риму до побуне по становима. И поред ових побуна нису се у античком Риму могли одлучити на решавање овог питања о малим становима по извесном плану, већ су пустили да и даље спекулације са земљиштем и кућама потпуно овладају снабдевањем становима за средњи и нижи staleж грађана. Све се ово догађало у времену сјајних техничких напредака у погледу снабдевања градова водом, грађења путева и грађења огромног канализационог дела у Риму „клоака максима“.

У најновије доба предлагали су урбанисти, с погледом на економске прилике, да се

уведе тзв. мешовито грађење: у великим градовима на улицама јаким саобраћаја, у сразмери према ширини улице подижу се високе вишеспратне куће, а у унутрашњости овог великог квадрата, који је испресецан узаним улицама за становање, подижу се ниже куће за једну, две или три породице. Овај начин грађења који је у погледу економије врло пробитачан, а у урбанистичком смислу даје врло лепа и погодна решења налази се већ једном у раније доба у неколико остварен. Јаков Фугер сазидао је 1519 године у Аугсбургу за своје ткаче тзв. „Фугерај“, насеобину малих станова, која се и до данас добро очувала. Насеобина се састоји од једносpratних кућа, које под једним кровом имају по два стана. Куће су поређане на шест улица у унутрашњости једног дубоког грађевинског блока, који је од осталог града на свима странама одвојен једним зидом и може се затварати на четири капије. По странама правих, не сувише широких улица налазе се ниске кућице сасвим сличне архитектуре, све с главним венцима у истој висини и заједничким кровом. Овај низ кућа добија ритмички акценат на угловима обичним степенастим гилбовима, који маркирају крајње куће на улазу узаних побочних улица.

Редна кућа за једну породицу практичнија је од слободне куће у погледу мањих грађевинских трошкова, веће одбране од јаког расхлађивања и веће сигурности. У уметничком погледу пружа нам редна кућа за једну породицу преимућство затворених, карактеристичних уличних страна. Поједине типове кућа морамо јединствено по улицама да изводимо и то у ритмичком следовању, а уличне стране и уличне завршетке морамо градити као уметничке елементе уличног простора.

Сва акција у модерно доба патрона, социолога, државника, филантропа, разних хуманих и кооперативних друштава, општина и државних власти труди се да свакој породици створи кућу или стан, који ће бити здрав, солидан и јефтин; јер се у садашње доба потпуно схвата утицај стана на здравље, физич-

ке и моралне навике, као и на целокупан карактер народа.

Питање о становима је од великог значаја у погледу морала, здравља и народног благостања. Оно је најважније социјално питање. Иако на први поглед изгледа скучено и специјално, оно задире у најтежи проблем социјалног живота. Литература о овом важном питању је скоро непрегледна. Књиге, брошуре, чланци у новинама, конгреси, закони, филантропске институције налазе се у изобилју. Један сасвим нов свет који уопште није постојао пре друге половине 19. века.

За решење ових питања о становима предлагани су разни начини. Једни предлажу, да се спречи скупљање људских маса у велике градове. Паметном политиком насељавања, да се људи поврате у поље, или да се заједно насеље у малим заједницама у близини великога града. Други желе спекулацију с вредностима земљишта да зауставе и позивају зато државу у помоћ или измишљају нове методе, како би у томе и без државе успели. Трећи виде опасности великоградских хипотека и траже ограничење хипотеке на имање, унапређивање амо лизационе хипотеке, која се не може отказати. Желе питање реалног кредита да поставе на нове основе. Четврти почињу решавање ових питања нацртом за изграђивање и покушавају да му даду такав облик, како би се све рђаве последице избегле. Пети желе то исто да постигну реформом грађевинских закона. Најзад шести верују да злу могу стати на пут побољшањем самог грађевинског деловања и траже да у школама за архитекте завлада нов дух рада.

И сви они имају право. Теоријски посматрајући могла би се реформа станова почети по макојем горњем предлогу, изузимајући последњи, јер би он остао немоћан ако му не би одговарали и економски и законски моменти. А практички посматрајући, само онда би се могла извести реформа станова, ако би се равномерно радило по свих шест предлога. Кад се тачније осмотри видимо код сваког од ових предлога толике многобројне тешкоће, које могу бити уклоњене једино концентричним нападом са свију страна.

Наши преци нису боље становали од нас. Уопште горе су становали не само радници већ сви staleжи. Луксуз је често био врло велики и врло префиниен, али је много недостојало у угодностима.

Данас ми од стана не тражимо само заклон, већ инстинктивно тражимо од њега још нешто више. У стану желимо наћи пријемљиво склониште, где наша душа и тело, после завршеног дневног рада може наћи одмора; где нам се живот смеши у домаћој интимности и у пријатељском кругу наших породичних ствари. Склониште које осветљава сунчева светлост и разведрава унутрашњи мир.

Посред кога можемо старити очекујући крај, пошто смо своју улогу извршили.

Један град није само гомилање кућа за становање, већ је то један организам, који обухвата све установе људске заједнице. Овде не припадају само установе за заједничко издржавање и установе за заједничке културне потребе, већ овде долазе пре свега места за рад и индустријска постројења. Људи као Ховард и Фрич хтели су проблем великог града да реше, избегавајући га у неку руку. Они су држали да је овај проблем немогуће решити на подлози земљишних цена великог града и зато су предлагали да се оснивају нове насеобине на још незадуженом земљишту. Ове би насеобине обухватале потпуно независно све најглавније факторе једне општине, који би били омогућени у новим здравим групирањима јефтиног земљишта.

Неколико интересантних насеобина као Порт Сенајт, Борневил, Есен, Барантен, Хелерау, Дурж и др. доказале су да се ова замисао може извести. Ипак ће се ове насеобине, поред све своје примамљивости у погледу нових могућности, моћи ограничено оснивати. Велики градови, који дугују свој постанак положају, што су на реци, морској обали или раскрсници путева и даље ће напредовати. Велика индустрије и привредних предузећа не може бити равнодушна, да ли леже у страни од постројења, која их везују с великим градом. Питање веза са средиштем активности, које је условљено географским приликама, остаје једино најважније питање.

Из типа мирног осамљеног града, окруженог зеленилом, као што је Ховард један пример остварио у Лечворту и као што је још данас Хелерау код Дрезде, мораће се развити тип мале далеко истурене варошице, која ће са великоградским средиштем бити везана помоћу брзих железница.

Људи се више не задовољавају да реформишу мале станове, већ почињу критиковати и само постројење великих градова. Реформатори желе да замене претрпане градове, где се радни народ гомила по нездравим становима, где је ваздух искварен и натопљен разним гасовима из фабрика, које су начичкане једна до друге, новим варошицама ограниченог просторства, где ће фабрике имати своје место на ивици поља. Скверови и паркови помагаће циркулацију освежавајућег ваздуха, који долази са поља. Куће ће бити опкољене цвећем, дрвећем, зеленилом.

То би били градови у зеленилу, кошице рада а у исто време оазе среће и задовољства.

Велика индустријска предузећа следећи већ старом примеру Минхаузена, умножавају радничке колоније. Постепено ове колоније су стварале све боље и боље типове, и можда најбољи пример имамо у Порт Сенајт-у преко пута Ливерпула, у Борневилу близу Бир-

мингама у Ерквику, у Есену, у Барантен-у близу Руана и у Дуржу близу Дуеа.

Прва идеја о градовима у зеленилу појавила се у Енглеској. Сви они, који знају какви су енглески индустријски градови неће се изненадити овоме. Кад их је човек видео онакве какве их је описивао већ Дикенс 1854 године у свом роману „Тешка Времена“, опкољене густом маглом испаравања и гара, који се шире на све стране, прљајући куће, кварећи атмосферу, изнуравајући људе и сушећи лишће, онда се човек не изненађује да је ту била велика потреба за чистим ваздухом, за здравим и веселим становима, да се овде живље и јаче осећала потреба да се градски живот доведе у везу с природом.

После Енглеске долази Белгија, Немачка, па Француска са својим градовима у зеленилу.

У Енглеској се нарочито истиче социјалан моменат приликом овог покрета за градове у зеленилу. Покрет види „у градовима у зеленилу“ — који је израз прво у Енглеској употребљен „гарден-сити“ — не само средство да се већина становништва извуче из нехигијенских прилика и економске невоље станова у великом граду, већ овај енглески покрет види у томе економско-социјални експеримент, који на основици кооперативе остварује у највећој мери принципе земљишне реформе и самим тим тежи што је могуће више економској независности. Тражећи да целина, држава, општина или кооператива држи земљиште као својину, покрет тежи да доцније становника за увек заштити од искоришћавања са стране једне класе, која би приграбила земљиште. Покрет жели да становницима градова у зеленилу не само да здраве станове, већ да им на лицу места пружи и зараде. Ово се постиже подизањем индустријских предузећа у самим градовима у зеленилу, који дају тек економску подлогу за живот у граду. Овај се покрет нарочито проширио због наглог бежања света из села у градове, због необично брзог стварања Ситија у великом граду и с тиме у вези било је стварање великоградског јада у нижим и сиротним класама становништва. И последњи потстрек за стварање градова у зеленилу дала су извесна индустријско-техничка питања развика, која су приморала извесне индустрије да се одсеље из великих градова у поље, на слободно земљиште.

У Великој Британији је сазнање о заједници интереса послодавца и радника много јаче развијено него у другим земљама. Управо први и најстарији поборници данашње идеје о градовима у зеленилу изашла су из индустријских кругова.

Прави претеча у овом покрету је Сер Титус Салт, некадашњи сопственик чувених текстилних фабрика у близини Брадфорда. Већ 1853 године Сер Титус Салт, велики људски и раднички пријатељ, помоћу добрих ар-

хитекта саградио је за своје раднике 800 кућа за становање, што је за оно време био огроман број. Без икаквих узорака Сер Титус Салт је створио примерна улична постројења као и практичне кућне основе. Наследници Сер Титуса Салта су најпре били малобројни. Боривил и Порт Сенлајт су изграђени тек тридесет година после овога.

Ништа збиља није лепше ни примамљивије од ових варошица. На све стране дивни котежи, застрти зеленилом и опкољени цветним лејзама, који више потсећају на буржоаске виле а не на радничке куће. На све стране широки путеви, јединствено чисти, осенчени често дрвећем као у некој алеји парка. Затим простране ливадице. У Порт Сенлајту се налази водоскок, а у Боривилу шумарци пуни свежине. Од овог начина живота појачава се живот и физички и морално, како нисмо научени да видимо у индустријским препуним градовима.

Ове две варошице макако да су дивне, ипак су, с још неколико малих варошица, само изузетне примене и према томе су далеко од опште идеје индустријске децентрализације. Оне нису могле спречити пренасељавање градова, јад и чемер индустријских предграђа, нити умањити беду живота за радничке масе.

Оно што су Левер и Кадбери учинили у свом уском кругу с Боривилом и Порт Сенлајтом зар не би било могуће да се то исто учини и на другој месту у већој сразмери помоћу згодних нових средстава?

Почетком 20 века почиње у Енглеској нов покрет у грађењу градова у зеленилу, који на супрот првом покрету из економског либерализма ставља напред више социјалан моменат.

Иселити велике центре упућујући становништво новим градовима, који су боље уређени. Иселити све оно прекобројно становништво заједно с покретним и лаким индустријама. Да ли је то сан утопиште, да ли је то неостварљива шимера? Енглези, који су људи одлучни нису тако мислили и из њихове вере да се градови могу реформисати постала је код њих и остварена је идеја „градова у зеленилу“ прво у Великој Британији, па затим и на континенту.

Ебенезер Ховард је први покретач „градова у зеленилу“. Он је тој идеји посветио једну књигу, која је данас чувена и која се зове „Гарден сити оф ту моро“ пуна дивне оригиналности, и у којој он излаже своје идеално схватање како треба будући градови у зеленилу да изгледају.

Кад се не бих бојао да употребим једну формулу нешто мистериозну, радо бих рекао да је ово идеално схватање Ховардово о будућим градовима у зеленилу у својој целини нешто астрономско, у том смислу, што потсећа на структуру планетског система или на групе звезда, повезане једне за друге закон-

ма васељенске механике, и као такве гравитирају кружном стазом око централне звезде.

Ховард замишља да и људска насеља треба да се организирају по истом систему. У средини система главни град са отприлике 58.000 становника, а околнo њега као нека огрлица шест градова сателита, који имају мање од 32.000 становника. Пространа поља околјавала би сваки од ових градова и одвајала би га од суседних. Поред тога би једна кружна железничка пруга крајном ивицом круга везивала између себе свих шест градова, а железничким крацима од ове пруге који би ишли ка централном граду био би он везан са шест мањих градова. Тако бисмо добили скуп насеља од укупно 250.000 становника, који су распоређени у седам градова стварајући тако једну децентрализовану групу, у средини пространих поља. Сличне би се групе децентрализованих насеља могле организовати по истом принципу на целој територији према потреби.

Стварањем оваквих нових насеља која су за себе одвојене целине и самостална економска тела, Ховард је намеравао на првом месту да поправи рђаве станбене прилике у Енглеској.

Као и Фрич у Немачкој и Ховард у Енглеској проглашавао је питање о земљишту као корен данашњих социјалних проблема.

Рђаве прилике у Енглеској леже нарочито на пољу земљишне политике, на пољу питања сопствености земљишта, питања земљишта за грађење.

Највећи део енглеског земљишта налази се у рукама племства, и то је у Енглеској дошло до уобичајеног система „наследног најма“.

Против овог пространог приватног земљишног поседа били су од дужег времена упућени теоретски реформаторски земљишни планови. Ховард је постепено дошао до реформних планова, који решавају питање радничких станова помоћу питања земљишта и тим је желео да спасе пролетаријат из ужасне беде великоградског радничког краја. Скупивши у једно све оне реформне теорије Ховард им је дао са својом идејом „градова у зеленилу“ правац ка практичном циљу, који се може претворити у дело и остварити.

Ховард у својој књизи захтева да градови буду ограничени у својој величини с напоменом да је штетно нагомилавање огромних људских маса у старим градовима било једино омогућено њиховим неограниченим проширавањем, а да би „град у зеленилу“ избегао овакав развитак не сме се неограничено проширивати. Тако исто није задатак покрета за градове у зеленилу да се створи неколико великих градова у зеленилу, већ да се створи што разгранатија мрежа многих малих градова у зеленилу, да се створи што већа децентрализација становништва. Ако

град достигне одређени број становника даље проширивање могуће је једино, да се у близини али ипак одвојено у већем пространом пољу, подигне нови „град у зеленилу“. При даљем развијању могу се више нових мањих градова у зеленилу да групирају око једног већег и старијег града.

Град у зеленилу сматра се као целина за себе, где је све предвиђено што се тиче становања, занимања, саобраћаја, духовне и телесне хране, народног здравља и др. Разне врсте лакше индустрије и разне врсте заната, као и најразличнија занимања треба да су у граду у зеленилу заступљени.

Град у зеленилу је насеобина, где све мора имати своје одређено место и где се ништа не сме оставити случају и где се — у колико човечји ум може да допре — све унапред по најбољем плану мора утврдити. Постројење целокупне уличне мреже, канализације, довода воде и гаса светлећег итд. изводи се овде за одређени број становника или се предвиђа за тај број, те према томе свако несигурно предвиђање постаје илузорно за добија извесна више или мање геометријскијефтином земљишту, које за увек остаје у својини целине (државе, општине, кооперативе и др.) како би свака спекулација са земљиштем за увек била искључена и „вишак на земљиште“ припао целини. Ова социјална и економска основа даје и одржава новом граду врт — чак и оном сиромашном — те тиме и чини град у зеленилу.

Унутрашњи распоред града у зеленилу по Ховарду овако изгледа: сваки град је испресецан путовима који су распоређени као звезда, а пет кружних зона распоређено је око једног централног парка. Прва кружна зона била би резервисана за јавне зграде; друга за котеже опкољене вртovima; широка авенија била би трећа кружна зона; у четвртој зони опет котежи с вртovima; а у петој долазе мануфактуре, фабрике, магацини. Свуда околнo града простиру се поља, која су пет пута пространа од градског земљишта. На том земљишту налазе се ливаде, шуме, воћњаци у средини којих би биле инсталиране сељачке куће, азили, опоравилишта и др.

Иако се према овом распореду унапред добија извесна више или мање геометријска шема, ипак ће положај сваког појединог земљишта за насељавање са својим разноврсним особинама у сваком случају условити нарочита групирања и решења.

Са грађењем „града у зеленилу“ може се одмах почети чим се скупи неколико хиљада људи који желе да се населе. Грађење се креће од периферије града ка средини, јер у средини града долазе велике радње, грађевине за администрацију, народно здравље, за школе и музеје, за одмор итд. које су постепено тек потребне код већег броја становни-

штва и према томе се могу градити тек доцније.

Најпре се подижу фабрике на згодним спољним местима где су повољни ветрови, затим магацини, повртарнице и др. док се земљорадничке куће и имања налазе на крајњој ивици града. Куће за становање, већином куће за једну породицу или у најмању руку мала кућа за једну породицу опкољена вртом, шире се у правцу центра града.

На први поглед могла би се узети ова слика будућих градова у зеленилу — како нам је оцртао Ховард — као маштање неког сањалице. Али га Енглези нису тако разумели. Они су од ове теоретске и идеалне замисли задржали оно што им се учинило као главне идеје: потреба да се садашњи велики градови ослободе прекобројних фабрика и прекобројног становништва; потреба да се ово прекобројно пренесе у нове градове, где ће крајеви за становање бити потпуно одвојени од индустријских крајева; потреба да се градска насеља будућности приближе што више природи.

На основу ових основних идеја Енглези су прешли у акцију. И диван пример одважне и одлучне иницијативе: две године размишљања, претходних студија и тражења терена били су довољни да „град у зеленилу“ из књиге Ховарда постане стварност на енглеском земљишту.

Лечворт, први град у зеленилу у Великој Британији и на континенту долази на прво место и по величини заузетог земљишта као и по броју становништва, а затим и по томе што је то једини град који остварује идеал самосталног града у зеленилу. Лечворт лежи на једном пространом платоу надморске висине 100 м. опкољеном шумом; заузима површину од 3.800 хектара, од којих су 1.300 хектара резервисани за град са 32.000 становника а 2.500 хектара намењено је за земљорадњу и сточарство. Ово земљиште је формирано од више приватних имања који су куповином удружени. Има облик елипсе и велика му је оса од севера ка југу 5 км. а друга оса нешто мало више од 4 км. од истока на запад. Од Лондона је удаљен 40 минута вожње железницом, т. ј. 55 км.

Овај терен купило је друштво Ферст Гарден Сити Лтд. Сосаети, које има основни капитал од 300.000 фунти стерлинга. Акције су од 5 фунти стерлинга које доносе највише 5% дивиденде. Сва добит преко ове дивиденде дели се на становнике града у зеленилу просечно њиховим киријама, које плаћају за станове. Друштво да би дошло до већих новчаних средстава издало је још облигације које доносе интереса 4%. Ово друштво не зида само. На основу једног принципа, на који ћемо се доцније повратити, а који је правило код енглеских градова у зеленилу, ово друштво ограничава свој циљ на купо-

вину терена који остаје његова својина и који оно затим уступа за 99, често и за 999 година — толико је велика вера у будућност — другом друштву, пошто уреди путеве, спроведе канализацију, водовод, гасно осветлење и пошто изврши парцелисање терена по већ израђеном плану.

Град је подељен железничком пругом која га везује с Лондоном на два дела: крајеве за становање и крајеве за индустрију. Без сваке сумње пошто се морало водити рачуна о облику земљишта и конфигурацији терена није се могла тачно применити теоријска шема, коју је Ховард измислио. На сваки начин да су се трудили да се што више инспиришу принципима из Ховардове књиге. Јемство је за то било у самом Ебенезер Ховарду, који је био директор предузећа.

На северозападу града преко једне огромне ливаде, кроз коју протиче поток и која је опкољена котежима прелазе главни ветрови, који дувају на овом платоу од 100 м. надморске висине и пречишћавају ваздух у граду, који се протеже на три стране света. На југозападу диже се у правом смислу град, са својим магацинима, својим широким путевима, својим скверовима, са својим редовима котежа. На северистоку и југоистоку дуж железничке пруге ређају се мануфактуре и фабрике, чије димове гоне ветрови на чистину, далеко од града, и у сасвим супротном правцу. Најзад као крајњи појас око града, поља одређена за пољопривредну обраду.

У Лечворту постоје преко 30 разних индустријских предузећа, која су сва прво ту основана, како би дала економску подлогу за развијање града у зеленилу. То су неколико штампарија, једна фабрика асфалта, једна мануфактура швајцарских чипака, једна књиговезачка радионица са преко 400 радника, једна фабрика соде и др. Ове фабрике — чији ће број ипак бити ограничен — јер се не жели дати индустријским предузећима у граду више од 50 хектара, дају рада становницима Лечворта стално и са добрим надницама, које су скоро једнаке са оним у великом граду.

Један велики сквер створен је у средини града где допире велики број авенија. Две стотине хектара резервисано је у генералном плану града као слободан простор, не рачунајући у овај број улице, авеније, вртове који опкољавају котеже.

Социјални живот у Лечворту данас је врло интензиван. Има две банке, шест цркава, осам школа, електрична централа, гасна фабрика, седам хотела, пошта. Око 60 разних удружења као религиозних, трговачких, политичких, социјалних, литерарних, или научних формирано је овде и функционише у слободи.

Парцелисање земљишта било је извршено, улице трасиране и отворене, места за пар-

кове, цркве, школе, спортове и др. била су резервисана, а у исто време путеви су израђени, изведена канализација, довођење воде и гаса, и кад је земљиште тако било уређено бригом друштва „Ко — партнершини тенентс Лтд. Сосаети“ оно је сматрало да је своју улогу извршило и издало је земљиште у целокупности или делимиче за дуги низ година под најам новом друштву „Тенентс Лтд. Сосаети“ које је ставило себи у задатак да подиже грађевине.

Постојање једног поред другог ова два друштва, од којих је једно само сопственик земљишта, а друго само сопственик грађевина на том земљишту, без сваке сумње је једна од необичних оригиналности ове енглеске концепције. Право грађења зграде може бити у осталом дато и другим личностима а не само „Тенентс Лтд. Сосаети“.

На пример у Лечворту један део од станова био је подигнут од предузимача, други део од фабриканата, трећи од једног друштва за грађење и четврти део од самог друштва „Тенентс Лтд. Сосаети“. Али треба нарочито упамтити да у свима овим случајевима конструктори ма ко они били, само су закупци терена на коме граде и могу градити једино

поштујући генерални план који је израдило друштво, сопственик земљишта.

Котеџи у Лечворту су обично грађени у редовима, са малим вртом испред куће на улици, а ливадицом позади куће. У кући обично има кујна с купатилом, соба за оставу, соба за седење и 3, 4 или 5 соба према величини породице.

Лечворт је основан 1903. године, а данас има у Енглеској преко 30 градова у зеленилу. Најпознатији су они близу Шефилда, Манчестера, Олдама, Бирмингама, Кардифа, Брајтона и др. који не теже сви да децентрализирају индустријски живот, али ипак помажу да се прекобројни становници из великих градова добро сместе.

Поред Лечворта вредно је нарочито још споменути Хампстед у близини Лондона. „Гљубом“ подземном железницом за 20 минута стиже се до њега од Кчеринг Кроса. Он нема оне важности као Лечворт, али је нарочито интересантан својим генералним планом. Запрема површину од 320 хектара. Више од 12 кућа на хектар није дозвољено зидати. Тешко је замислити веселији и расположенији град од Хампстеда. Лепо улице и авеније на сваком кораку.

(Наставиће се)

Прилози за историју Београда:

Ђорђе Себ. Рош, капетан-инвалид

На Дунавском Кеју септембра 1915 год.*)

„Војници! Јунаци! Врховна Команда избрисала је наш пук из свога бројног стања... Наш пук је жртвован за част Отаџбине и Београда... Ви немате више да се бринете за своје животе, који више не постоје... Зато напред у славу... За Краља и Отаџбину! Живео Краљ!.. Живео Београд!“**)

15. септембра 1915. године сви извиђачи-официри, који су били на служби у авијатичкој ескадрили команданта Витра код Београда, враћени су у своје раније јединице. Ово враћање извиђача-официра у њихове раније команде извршено је по наређењу Врховне команде, вероватно из разлога, што се ескадрила у то време повлачила са београдског фронта.

Тада сам и ја враћен у своју ранију чету, (1. чету 2. бат. Х. кадровског пука) са којом сам већ раније командовао осам месеци и радио на утврђивању савске и дунавске обале као и острва Хује.

16. септембра други батаљон Х. кадров. пука под командом мајора, г. Драгутина Гавриловића, примио је у одбрани Београда отсек потпорнице: цео Доњи Град, Дунавски Кеј и све до стругаре Прометне Банке. Моја, 1. чета, под командом рез. капетана П. класе пок. Алексе Ресимића, примила је на себе најважнији део овога отсека: Дунавски Кеј, и у то време још пошумљени део од Кеја па до стругаре Прометне банке. Терен самога Кеја држао је пеш. поручник пок. Новица Дуњић, са првим водом, коме је накнадно додат још један вод, док сам ја са четвртим водом држао пошумљени терен десно од Кеја до Стругаре.

Док је десна дунавска обала имала стварно свега једну добро утврђену линију, у напиту железничке пруге, докле је сам Кеј био утврђен са два реда ровова, поред главне одбранбене линије на железничкој прузи. Све

ове линије ровова биле су међу собом повезане прилазницама. Поред овога Дунавски Кеј био је снабдевен и једном батеријом торпеда, која је стајала под командом Руса, и која је имала задатак: да евентуални прилазак монитора и постављање понтонског моста спречи торпиљањем. Лево од моје чете налазила се чета потпоручника Милана Ерића, а десно од мене чета 1. батаљона под командом рез. капетана Милоша Вићентијевића и водника пешад. потпоручника Војислава Ковачевића.

О предстојећој Макензијевој офанзиви се званично ништа није саопштавало, док сам међутим ја о истој имао извесних података, које сам прикупио за време свога бављења у авијатичкој ескадрили команданта Витра, и према томе предочавао буру, која се спремила.

Душевно стање код војника било је одлично, зуцкало се нешто о Прусима, а војници су били радосни и горди у исти мах, што ће можда имати прилике, да се и са њима ухвате у коштац.

Одмах по извршеној смени 3. батаљона, који је отишао у резерву, командант батаљона, мајор г. Гавриловић обишао је положаје и наредио нам, да се у самој линији дунавске обале ископају ровови за клечећи став, и то близу саме воде, тако да је вода делимично улазила у саме ровове. Под заклоном шуме радило се форсирано и дању и ноћу, тако да је ова линија ровова 21. септембра била дефинитивно израђена. Значај ових ровова разумео сам тек кад је отпочела борба на Дунавском Кеју, а у прво време нисам никако могао да схватим, зашто су ровови грађени уз саму воду. Да није било тих ровова, ја бих са мојим водом био још у току првога дана потпуно уништен, пошто је немачка и австријска артилерија према раније израђеном плану по систему такозваних „квадратних“ простора, тукла у главном терен почевши неколико десетина метара у дубину од саме дунавске обале, сматрајући да ровови у води и поред ње неће бити подизани, а што раније није могло ни да се утврди, пошто су

з) Датуми су бележени по старом календару.

**) Ове речи изговорио је својим војницима пуковник, онда мајор, г. Драгутин Гавриловић, пред контра-нападом на Дунавском Кеју 24 септембра 1915 год. у одбрани Београда.

они пред сам напад били ископани. Ти су ровови уштедели многобројне жртве.

На левој дунавској обали могло се приметити живо кретање непријатељских трупа. Нарочито је лупњава била велика ноћу, када је непријатељ утврђивао своју артилерију, постављајући је поред саме обале, под заштитом врбака. Тежи калибри и хаубице, постављени су у потребном отстојању од дунавске обале у позадини. Зором, а неки пут и дању, могли су се голим оком распознавати разни транспорти на мазгама и брдским коњима, који су вероватно транспортовали муницију и остали ратни материјал.

Осматрачница моје чете била је смештена на врху једне куле — ветрењаче, конструиса-

оном храбром каплару и његовој десетини, који су за време самог напада на Дунавски Кеј и даље вршили своју тако значајну дужност осматрача, са пуно пожртвовања, све догле, док нису сви, један за другим израђавани или изгинули. Од једног, преосталог из те десетине, тешко рањеног војника, сазнао сам доцније, да су осматрачи гинули на осматрачком месту раскидани у већини случајева шрапнелима, док су други хладно и верни својој дужности заузимали њихова места, можда седећи на мртвим телима својих другова.

Добивени извештаји који су наговештавали ово припремање непријатеља, слати су претпостављенима са тражењем, да се пешачком и артилеријском ватром непријатељ оме-

Порушена зграда на Теразијама за време бомбардовања Београда 1915 год.

не од гвоздених трегера, у висини од 8 до 10 метара, и била је снабдевена са једним првокласним маринским дурбином, који је некада био својина мога пок. оца, а кога сам ја поклонио својој чети. Осматрачница је била изванредно погодна и по свом положају, и својим дурбином, те је за њу био одређен један каплар са својом десетином, који је вршио посматрање непрекидно и ноћу и дању. Извештаји осматрачнице наговештавали су тих дана да се нешто озбиљно спрема са оне стране Дунава, и зато је она постала предмет опште пажње. Чудном игром судбине ова ветрењача је и поред страховите артилеријске ватре, која је за време напада на Београд просута на том терену, остала читавом, и ако је шума у ближој и даљој околини била буквално уништена. Она је сигурно зато остала читавом, да би служила као споменик

та у његовом припремању. Наређења, пак, која сам добијао, гласила су, да држање наших трупа мора бити апсолутно пасивно и да ниједан метак не сме бити испаљен.

Ово наређење остало је у важности и тада, када сам известио своју прихватницу 21. септембра у 2 часа по подне, да се преко пута од мене на једној чистини поред обале, појавила једна група непријатељских официра, која је намештала своје велике двогледе на ногарима и вршила крокирање терена, на који ће се ускоро искрцати њихове трупе.

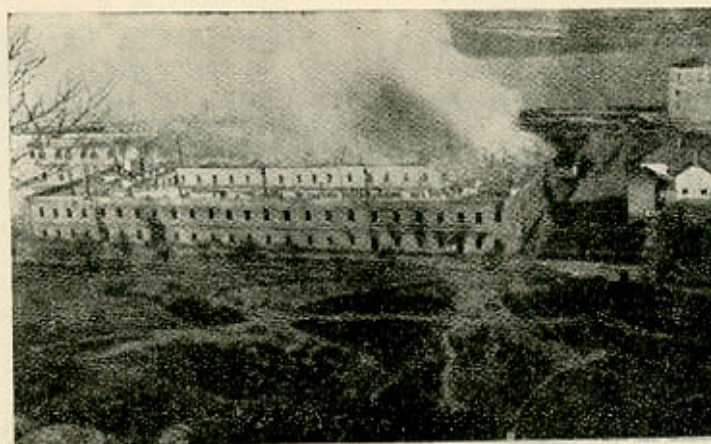
22 септембра, око 3 часа по подне, отпочела је свој страховити посао немачка и аустријска тешка артилерија, закључно са калибрима 305 мм. 420 мм. Моји класни другови, потп. Ковачевић, п.поручник Ерић, и ја, седели смо на насипу железничке пруге и посматрали дејство ове чудне и за нас још не-

виђене артилерије, чија су зрна једним поготком дизала читаве куће и читава градска платна у ваздух, уз страховиту детонацију, од које је дрхтала атмосфера. Призор је био страховит и у исто време сатански величанствен. Ми смо држали наш „воднички ратни савет“, предосећајући да се налазимо на прагу одсудних догађаја.

Кад је ноћ пала, одблесци овог оркана на црном јесењем небу бивали су све ређи и ређи, док се у поноћ није опет све смирило. Ваздух је мирисао на барут, сумпор и паљевину. Ја сам са својим водом и својим друговима провео целу ноћ у строгој приправности у предњим рововима. У зору повукли смо

Тих 24 часа бубњарске ватре на Дунавском Кеју били су најтежи часови, које сам у рату преживео и не дају се никаквом маштом претставити и реконструисати. Тучени са свију страна, у немогућности бити брањени од своје сопствене артилерије, гинули су војници са страшним ранама по телу.

Земља је затрпавала читаве групе војника с тим, да затим, заједно са тим покривачем буду бачене у ваздух под експлозијом зрна тешкога калибра. Свака веза са позадином била је прекинута. Храна није слата, а послати ордонанси нису се више враћали, јер су успут један за другим гинули. Земља се тресла, и стењала под тешким ударцима, а када

Доњи Град у пламену за време бомбардовања тврђаве 1915 год.

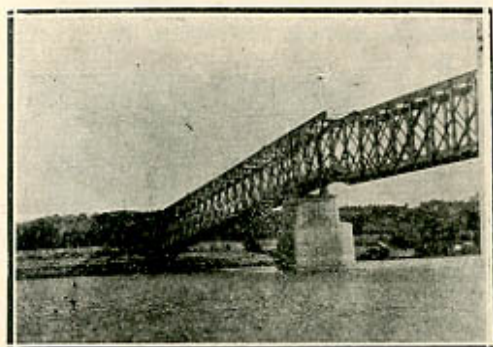
се у насип железничке пруге на одмор. Легао сам у 3 часа, а већ један сат доцније, тачно у 4 часа ујутро 23. септембра 1915. г. пала је у непосредној близини прва граната, као сигнал за ону страховиту бубњарску ватру, која је трајала непрекидно 24 часа. Чинило се као да је по команди, у размаку од неколико секунда, после прве гранате пало десет, сто, хиљаду, много хиљада граната. Пламен и дим обавили су Дунавски Кеј и прве жртве су почеле падати. Са извесним губицима пребацио сам свој вод не размишљајући много у предње ровове поред саме обале, спасавајући тако и себе и свој вод од сигурне смрти. У тим рововима провели смо цео дан и целу ноћ, тучени немилосрдно непријатељском артилеријом, и то са фронталне стране директном ватром пољских и брдских оруђа (перкусијом), смештених на самој дунавској обали, као и хаубицама из веће даљине, и затим тежом артилеријом у десни бок од стране Овче, Борче и Панчева, а у леви бок и леђа са земунске стране и Бежаније. П.поручник Ковачевић избројао је са осматрачнице, само према фронталној страни на левој дунавској обали, а на простору широком око 3 километра 48 оруђа разног калибра, распоређених у три реда.

је ноћ пала, киша је почела да сипи, и цело поприште било је осветљено огромним пламеном горућих зграда: електричне централе, кланице, итд.

Пламен је лизао до неба, као једна огромна буктиња, држана снажном руком Бога рата, којом је он хтео још боље да осветли своје крваво дело, уз хуку већ заморених топова. У кланици затворена, урликала је живо спаљивана стока, чији су животињски крици допуњавали овај пакао, док су се фабрички димњаци, стрпоштавали уз страховиту детонацију, распаљивајући још више црвени пламен.

Била је поноћ... Артилеријска паљба према предњим линијама Дунавског Кеја заустављена је, а према варошком делу отсека и придолазећим путевима удвостручена, када су се појавили непријатељски моторни патролни чамци, крстарећи, осветљени пламеном поред наше обале, вероватно испитујући терен, и ситуацију за десант својих трупа. Одмах затим, појавила су се два монитора и укотвљена на самој обали Кеја, отворила брзу артилеријску и митраљеску ватру на поручника Дуњића и његове војнике. Истовремено појавио се из Дунавског Рукавца, вучен са 2 моторна чамца, велики понтонски мост

са два батаљона пешадије, уз страховито урликање и вику. Остатак наше артилерије болно и у агонији напрезао се, да са својим погоцима одвоји по који понтонски чамац, који је затим уз лелек и кукљаву своје рањене посаде бивао ношен током реке. Под заштитом монитора понтонски мост је убрзо био постављен и два батаљона извршила су десант на Дунавски Кеј после кратког и очај-

Стари железнички мост на Саби код Београда порушен од Танкосићевих четника

ног гушења, после кога је настала нека језива тишина... Поручник Дуњић заробљен је са остатком својих храбрих војника.

Према извештајима, накнадно добивеним у ропству, у првим понтонским чамцима, који су пристали уз обалу Дунавског Кеја те ноћи, налазили су се помоћник начелника штаба Макензеновог, један командант аустријског пука и оба команданта батаљона. Укратко, пошто је поручник Дуњић зробиљен, не чекајући потпуно искрцавање оба батаљона, непријатељ се хитно развијао према варошком делу и био је дочекан контранападом деловима Сремског одреда, под командом свога вође, сада пуковника Кирхнера, извесних делова VII. пука II. позива и жандармерије. Изгледа, да су аустријске трупе биле специјално опремљене за овај прелаз, јер је многобројност митраљеских одељења нарочито падала у очи. Ту на простору код кафане „Шаран“ развила се огорчена борба. Десант је извршен између 12 и по и један сат по поноћи. Имајући велике губитке, са замореним војницима тражио сам помоћ од своје прихватнице, у намери да извршим препад непријатељу у леви бок, и да га отсечем од позадине или натерам у Дунав. Ордонанси су опет гинули. Тек ми је пети, најзад, сам донео писмено наређење мога командира да делове свога вода прикупим и отступим у десну страну према I. батаљону „када то ситуација буде захтевала“. Наређење је дато писмено и ја сам га уз припомаћ електричне лампе са узбуђењем читао, осећајући сву деликатност истог. Ако отступим, можда ће доцније бити сматрано, да сам сувише рано отступио, опет

да останем, бићу можда опкољен а можда и заробљен.

Непријатељ је врло пажљиво наступао, вероватно немајући поверења у пред њим се налазећу шуму, или из разлога да је сувише ангажован у борби према фронталној страни код кафане „Шаран“. Решио сам да и даље останем, и ако сам имао извештај, да је моја прихватница, која се налазила у насипу железничке пруге, већ отступила. Заморен и изнурен до крајњих граница доживљајима из прошлог дана и ноћи, напрезао сам мозак, до егзалтације, да би пронашао решење, које би одговарало ситуацији. Држећи наређење у руци, осветљавао сам га електричном лампицом, чији је крај био распукнут тако, да је метал био савијен у облику једнога оштрог ножа; зрако сам ову оштрицу у своју леву руку и секао уздуж и попреко не би ли изазваним болом прикупио живце и поставио правилну одлуку. Непријатељска одељења су већ продрла у нашу позадину, али су нас остављали још на миру. У међувремену спуштен је и други понтонски мост, и вучен моторним чамцима брзо се приближавао месту на коме сам прикупио свој вод, а који је био у виду малог кеја, избачен у воду. Ситуација је била очајна. Непријатељ је тукао са свих страна, и мени је остала само још десна страна према I. батаљону слободна. Решио сам, да сачекам десант приближујућег понтонског моста. Наредио сам да се пуца, кад стигне сасвим близу, што је било и урађено. Истовремено пак поједини непријатељски делови извршили су напад с леђа и с левог бока, док се први понтонски чамац зауставио пред мојим водом на обали, дочекан борбом у прса.

Ситуација је достигла кулминацију... Минути су били године, и један оштар крик

Кућа у улици Сремског добровољачког одреда на Дорхолу, у којој је за секунду погинуло 40 добровољаца 1915 год.

„Мајката швапска“... праћен експлозијом бомбе избачене из руку поднаредника Денча Маћедонца, отворио ми је слободан пут, да са својим водом отступим, остављајући за со-

бом само мртве. Било је 4 и по часа ујутро, када сам под горњим околностима напустио положај и отступио тетурајући се и падајући са својим водом у огромне рупе створене експлозијама граната и газећи по баруштинама створеним од базена за риболов, који су се делимично излили. Поједине рупе биле су од пет до шест метара дубоке.

Код стругаре Прометне банке затекао сам један вод 1. батаљона нашег пука под командом потп. Бркића, и ту одлучих да са њима причекам развој ситуације. Мало затим у пуном одушевљењу својственом њиховој младости, указали су се делови Сремског одреда у јачини од 100 пушака, стављајући се под нашу команду.

Било је 5 и по часова када су се у бледи зоре кроз јутарњу маглу указале три до четири непријатељске чете како се у четним колонама развијају на простору између пруге и дунавске обале, идући од Кеја у правцу стругаре. Између њих и нас у растојању од око 400 до 500 мет. налазили су се вештачки квадратни базени за риболов или справљање леда, који су међу собом били одвојени танким појасом земље, широки 1—2 метра. Пред нама је лежао дубоки јаз који је спајао Стругару са Дунавом. Потпоручник Бркић је темпераментно предлагао јуриш у сусрет — што сам морао спречити, видећи неповољност терена који би наш испад потпуно парализовао. Наредио сам да се полеже, и да се у највећој тишини непријатељ сачека, који је у то време већ био обишао базене и развио своје чете у дупли стрељачки строј, прилазећи нам и не слутећи шта га чека.

180 до 200 пушчаних цеви чекало је у страховитом узбуђењу, да моја пушка прва опали и да сигнал за оштре плотуне, који су имали да униште непријатељске чете. Шум кретања и уобичајени звекот оружја и опреме, већ се јасно чуо, када су редови непријатељски допрли на одстојање од 40 до 50 метара и први плотун, праћен страховитом вриском и запомагањем, овако је осветнички поздравио непријатеља. Плотуни су се претворили у паклену брзу паљбу, а за кратко време док дан још није потпуно свануо, лежало је више од 300 непријатељских војника, ваљајући се у својој сопственој крви, на првом прагу Београда.

Остатак је у паничном бегству упадао у базене са водом где су многи од њих такође нашли своју у истини трагичну смрт.

Нови батаљони пребацивани су несметано на Кеј и вршили и даље очајне испаде према железничкој прузи, коју су делимично били заузели. У то време гине потпоручник Милан Ђерић, разнешен гранатом, која га је погодила у сред главе. 3. батаљон нашег пука ступа такође у акцију, као и делови 1. батаљона и преотимају насип железничке пруге. Долази до гушања, и до тако компликоване

ситуације, да се на пример делови чете кап. Вићентијевића под командом потпоручника Ковачевића при осветку дана налажаху у позадини непријатељској, испред саме железничке пруге, окренути леђима непријатељу.

Свануо је дан, када заклокоташе наши митраљеви са простора код Платнаре, што подиже дух и изазва одушевљење код наших изнурених војника. То је потпоручник Младен Жујевић, такође мој класни друг, ступио следствено његовом темпераменту, са својим

Жртве бомбардовања

оружјима у акцију. Прошло је 36 часова од како ни ја ни моји војници нисмо ништа јели. Гранате падају на насlage балвана и греда у дворишту Стругаре, које лете по ваздуху као огромна палидрвца, и уз тресак падају свуда наоколо, убијајући и рањавајући војнике и добровољце. Било је 9 часова пре подне, када сам успео да дођем у контакт са својим командантом батаљона, који је већ био послао извештај команданту пука да сам заробљен, а који ми је сада наредио да одмах са водом дођем у састав батаљона.

Затекао сам команданта код кафане „Јасенице“ у моменту када је издавао последња наређења за контранапад на Дунавски Кеј, двома четама VII. пука II. позива и једној чети нашег батаљона. Са пуно радости командант ме је загрлио. Ту сам затекао и свога командира капетана Ресимића са остатком чете.

Јуриш од кафане „Јасеница“ према железничкој прузи извршен је у огромном елану. Ја сам одређен у резерву овог напада. Аустријски митраљеви су косили наше јуришне трупе са врло кратког одстојања и уз јуришне крике и тресак бомби водила се ова дивља борба на ивици овог историјског Града и на вратницама престонице Краљевине Србије, где су у једној узаној, једва око 30 м. широкој улици, три чете у густим стрељачким стројевима, јуришале на непријатељске митраље на размаку од непуних сто метара... У олуцима тротоара, где се вода слива

кад пада киша, текла је људска крв... Тако је Србин бранио Част своје престонице на њеном прагу 24. септембра 1915. године.

Око 10 часова добио сам наређење од команданта да одем хитно на лево крило батаљона према комплексу улица лево од кафане „Јасеница“ до Робијашке Баште, и да узмем под команду жандармеријске делове који су прошле ноћи после крвавих борби били десетковани. Улицама су лежали разбацани лешеве у плавим жандармеријским униформама, а на крајњој тачци улице Риге од Фере наишао сам на један ров — барикаду пуну до врха лешева наших жандарма. Ту сам наишао на делове Сремског одреда под командом потпоручника (сада капетана) Ж. Кезића и у

Око 1 часа по подне стиже нам у помоћ потпоручник Петар Павловић, мој класни друг, са 2 вода из III. батаљона. У 2½ часа долазе још 3 вода и лично сам командант батаљона мајор г. Драгутин Гавриловић. Иначе огроман као див, изгледао је тада још већи, сакупивши око себе офицере и војнике 2 бат., делове жандармеријских чета и Сремског одреда. И тада је загрмео његов глас пун заноса:

„Тачно у 3 часа непријатељ се има разбити вашим силним јуришем, разиети вашим бомбама и бајонетима. — Образ Београда, наше престонице има да буде светао.

Војници!.. Јунаци!.. Врховна команда избрисала је наш пук из свог бројног стања,

Београђани, избеглице од тешких аустро-немачких граната, очекују воз на жељ. станици у Реснику

споразуму са њим организована је одбрана тог дела вароши. Примећено је да су Аустријанци, који су се били угњездили у насипу железничке пруге, проваљивали у авлије које су према прузи биле ограђене дрвеним плотовима, и на тај начин отварају ватру нама у бок и леђа. Одмах су у такве авлије и у граничне зграде према попречним улицама које су водиле ка прузи распоређени наши војници, жандарми и добровољци, да бране те прилазе, и тако се развијала борба појединачно, која је имала многобројне варијације. Примећени су и многи грађани, па и београдска деца, која су узимала пушке изгинулих војника и борила се са пожртвовањем за службеним сваког дивљења!

Непријатељ је добијао стално појачања, а бацачи мина и целокупна артиљерија удвостручила је своју акцију. Због критичне ситуације и недостатка трупа издато је било наређење да се рањеници имају спасавати сами како то најбоље могу. Са кровова и са прозора појединих кућа пушкарало се са непријатељем који је био на прузи. Убациване су бомбе у насип пруге из непосредне близине од 6 до 7 мет. и посматрано је њихово дејство.

наш пук је жртвован за част Београда и Отаџбине... Ви немате више да се бринете за животе ваше који више не постоје... Зато напред у славу!.. За Краља и Отаџбину... Живео Краљ!.. Живео Београд!..

Проламао се ваздух од промуклих узвика јунака који се мешаху са грмљавином топова и клекотањем митраљеза. Куће су се рушиле, бели димови шрапнела опцртавали су се, сада на плавом београдском небу и у томе паклу од смрти и одушевљења лежало је мирно цвеће, бели зумбул у излогу једне мале цвећарске радње. Под утиском говора свога команданта пришао сам том излогу и једним ударом ноге разбио његово велико стакло. Закитио сам своју капу белим зумбулом и гледао са каквом се раздраганошћу ките моји војници пред полазак у неизбежну смрт... Необуздани излив одушевљења просуо се био међу све нас и тада сам осећао како смо сви били свесни тога да је лако и слатко умрети за Краља свога и Отечество своје. Ето тако окићени пошли су храбри војници у смрт — јер ретко ко је остао у животу после контранапада извршеног на железничку пругу и Робијашку Башту на дан 24. септембра у 3½ часа по подне. Отстојање

од непријатеља било је врло мало, 20—30 м. свега. Непријатељски митраљежи били су многобројни и било је очигледно да се иде у сигурну смрт. Неколико минута пре 3 часа потпоручник Павловић загрлио ме је последњи пут, и у силном јуришном налету извршио испад према баштованицима непријатељу у десни бок са своја 3 јуначка вода. Одмах за њим са громогласним „ура“ излетео сам и ја са своја 3 вода у правцу железничког насипа са циљем да се докопам једног рова — барикаде, на двадесетак метара испред железничке пруге и да одатле бомбама омогућим скок у непријатељски ров. Наши гугитци били су страховити. Гледао само како моји војници са недовршеним криком на устима, око мене падају и таман сам допро до барикаде, када чух узвик: „Погибе потпоручник Пера“... Окретох се на леву страну и видех свога доброг пријатеља и класног друга, великог јунака, чије је тело већ у ранијим борбама било куршумима изрешетано, како пада погођен у уста, држећи у десној руци грчевито свој револвер. Нисам догледао ни пад његовог тела на земљу, а још више огорчен смрћу свога пријатеља, ја сам са својим војницима полетео са барикаде у непријатељски ров, али пре него што сам исти прекорачио, пао сам без свести натраг у њен заклон тешко рањен кроз врат...

Не знам колико је протекло времена, када чух разговор неколицине војника, који су се препирали о томе да ли сам жив или мртав, и да ли ме треба оставити или понети. Чуо сам јасно речи али нисам ништа могао видети. На крају су ме ипак понели. Успут сам дошао потпуно к себи и тражио да ме однесу код мог команданта... Он ме је храбрио и истовремено издавао наређење за одбијање једног напада који је непријатељ спремао да изврши. И баш кад су донешена једна носила и кад је командант хтео да се опрости са мном, један крик ставио ми је до знања, да је и мој командант, мајор Гавриловић, рањен. Заиста, мало затим стропоштао се рањен у главу поред мене. Неколико минута доцније пада у непосредној близини тешко рањен мој командир кап. Алекса Ресимић.

Команданта и командира војници су однели а ја сам остао лежећи на земљи слушајући приближавање непријатеља који је вршио јуриш за јуришем.

... Вукао сам се по земљи док је крв млазевима шибала из врата, и онда сам опет изгубио свест. Не знам тачно колико је то трајало, док ме је неколико жандарма одвукло у Душанову улицу бр. 6, где су под сводовима некадашње палате Евгенија Савојског, неколико грађанки Београда отвориле једно привремено завојште превијајући наше војнике и офицере. Мајор Гавриловић и кап. Ресимић били су већ превијени и однешени из овог импровизованог завојшта. Ове грађанке су биле: г-ђа Јелена Милутиновић, бив. чланица Народног позоришта и супруга г. Добрице Милутиновића, глумца, г-ђа Вукосава Попадић, г-ђа Олга Јовановић и извесна комитска жена Ленка. Иницијативом и пожртвовањем г-ђе Јелене Милутиновић ја сам спасен, пошто ме је она у недостатку носила положила на једна врата и на истим ме, под кишом куршума и граната, стављајући свој живот на коцку, идући читава три сата, уз припомоћ двојице жандарма и једног аустријанца заробљеника, однела у Војну болницу и предала доктору Рајану, шефу америчке мисије, који је са својим лекарима већ 24 сата на пет операционих столова вршио своју велику хируршку и спасилачку дужност.

Скинули су ме са операционог стола и понели на једном чаршаву кроз дугачак мрачан ходник, који је био осветљаван блеском топова и експлозијом граната, и спустили у кревет једне мрачне собе у којој је тада урликао од болова, у стомак тешко рањен кап. I. кл. г. Иговић из VII. пука II. поз. Мало затим донесен је и потпоручник Живојин Швабић, формално заклан метком, а потом потпоручник Митар Вукаловић, тешко рањен у груди, оба официри мога пука.

У агонији између живота и смрти, у праскозорје 26. септембра примио сам трагичну вест, да је непријатељ заузео Војну болницу. Горди Београд је пао, и ја сам постао сужањ...

Dr. Марија Илић-Арапов
референт за Библиотеку и Музеј Београда

Споменици Београда у туђини (Наставак)

II

На пожутелим страницама старих летописа, хроника и архивских докумената често сусрећемо име нашег Београда, чији данашњи младалачки лик једва даје наслућивати његову древност... Читајући их, мисао нас преноси далеко од наших обала Саве и Дунава у најразличитије крајеве, често веома удаљене крајеве настанене народом, чији су и живот и језик и обичаји и традиције, дух и култура сасвим туђи нашем Београду, и с којим је он дошао у везу само по динамици тешких историјских закона!

Тешка судбина Београда, витештво духа његових грађана, који не подноси туђе господарство, често су и у далекој прошлости налагли његовим становницима, да оставе своју домовину и мили град и да траже заклониште у туђини; силни и страшни ратови уништили су много његових величанствених споменика, много дивних палата... Тешко осећање изазива стара историја Београда, па ипак њен траг није сасвим уништен, остали су и видљиви споменици, дирљиви трагови, који наводе сузе на очи.

Пишући о великим средњоевропским градовима и њиховим културним установама, навела сам, да се међу документима великих пештанских и бечких архива често спомиње име Београда; сада ми је жеља, да у наставку чланка бар у кратким потезима опишем Сентандреју, знамениту српску насеобину, место у коме су по записима старог летописца и стари Београдски Срби тражили заклониште пред ужасима страшних и крвавих ратова, који су се пред крај 17. века водили на већ од давнина крвљу натопљеном земљишту Београда, који су уништили све живо у Београду и обавили крилом смрти и град и околину... У вези с бечким архивима, који, како смо споменули, садрже стотине и стотине најзначајнијих докумената, који се односе на прошлост Београда и који, на поверљив начин, за потребе стране државе, приказује стратешки значај Београда као обранбене тачке и кључа за напредовање у

унутрашњост Балкана, желим, да опишем један споменик Београда, који се налази сакривен у бечкој околини, а на који би обичан путник једва наишао...

*

Сентандреја позната је из читаве наше културне историје. Немогуће је и замислити, да се неко задржи у Будимпешти, бар и најкраће време, а да не посети ово место.

Мала вицинална железница — више слична трамвају него железници —, неколико пута дневно преваљује пут од Будимпеште до Сентандреје. У возу препуно радничког света, који станује далеко у будимпештанским предграђима. Младе жене, повезане својим марамама, шћућурене једна уз другу, увек нешто говоре, а кад откуд запазе који радознао поглед, гуркају се лактовима, смеју се у шаку и кроз прсте крадомце бацају погледе. Мушкарци седе озбиљно, пуше из својих лула и тек понекад изуште по коју реч. Један старац жуљавих руку, изгорела лица, подиже и даје ми новац, који ми је неопажено испео...

Што се више приближујемо Сентандреји, терен постаје све валовитији, а у даљини се појављују торњеви наших многобројних цркава, које су му дале назив „Српског Рима“.

Било је шест сати, кад смо стигли на малу железничку станицу. Прашњаве улице изгледале су као ужарене под летњим сунцем, па ипак је немогуће ступати сентандрејским улицама без осећаја дубоког узбуђења. Пре неколико стотина година, прогањан и измучен, у овом далеком крају потражио је заклониште велики део нашег народа под вођством патријарха Арсенија Чарнојевића, населио се на новим обалама Дунава и тако мало по мало створио у туђини културни центар, читав један град, који је вршио своју велику просветну улогу све до васкрса Београда у XIX веку.

Човек иде пуштајући се сасвим својим импресијама. Осећа, да га нешто у грлу голица, док му на памет падају речи јеромонаха

Стевана: „и вселихомсја в некоје мјесто више Будима, зовемо Сентандреја и ту саградихом хиже, како који може, и церков воздвигахом од древ близу брега дунајског и ту положихом мошти свјатаго царја Лазарја серпскога“. А онда даље страшни описи у којим се приказују ужасне прилике у Београду 1690 год., у очи његова пада у турске руке, које су присиле, у највећем броју, становнике Београда, да траже склониште у Сентандреји: „И очи моје видеша и лежаху трупија померлих људеј серпских по всем улицама Белгорода, и по всјем путех јего лежаху мртви и не бијаше погребљуштаго. Катори же живи хождоу и не бјеше в њих видјенија, ни красоти челољеческија, но бјеху почернели од глади, и лица их бијашу јако лица ефијопска и тако скончашасја и не оста десјатој части људеј. Оставши же избјегоша од својеја земљи и оставише ју пуну всју...“

Од негдашњег великог броја српских досељеника у Сентандреји данас је остао врло мали део, али успомена на ово место никад не може бити заборављена. Путем пролазимо мимо наше многобројне цркве, које овом месту придају неки нарочито свети карактер. Кад смо се приближили патријаршијској цркви, задивило нас је онај мир и тишина, који се тако хармонично слажу с њеном древношћу. Тишину тек с времена на време прекида тешко ступање старог баштована, који с муком вуче велику канту пуну воде и мучи се око препланулог цвећа. На улазу у патријаршијску канцеларију дочекао нас је интелегентан свештеник. Једном руком придижући свој широки црвени појас, а другом лагано прелазећи преко валовите, кестењасте браде, он нас води у своју собу, указује на старо, неравно канабе и одмах прелази на нашу главну тему разговора: Сентандреју, његову историју, његову сјајну улогу у прошлости и његово данашње лагано изумирање. — „Ево Вам једна књижица“ — вели ми љубазни свештеник — „у њој је сва историја Сентандреје, али ми је само вратите, јер је ово једини примерак, који ми је још остао“.

Кад смо изашли из патријаршијске канцеларије, већ се лагано хватао први вечерњи сутон. У друштво запутили смо се главном циљу наше посете, месту, где су биле сахрањене мошти цара Лазара, које је побожни народ у свом бегу понео собом бојећи се, да их Турци не оскрнавe у напуштеној старој постојбини. Чини се немогуће, па ипак су се не само живи, већ и мртви морали спасавати од турске силе. Задњи српски цар није могао мирно почивати у својој старој задужбини... У уској улици на домак Дунава, који и овде, као и под Београдом тече мирно и величанствено, стешњен међу сентандрејским кућама налази се узани простор обрастао травом. Кад не би знали, да се ово место нечим одликује, никад се на њему не би зауставили. Оно

скоро ничим не одаје своју тајну, само један високи, једноставан крст одаје његову светост. Скрушен стоји посетиоц, а читави векови, дуги и болни, као да прелазе пред његовим очима. „И церков воздвигахом од древ близу брега дунајског и ту положихом мошти свјатаго царја Лазара серпскога...“ Црква се, кажу, држала све до почетка XIX века. Светитељеве су мошти 1699 пренете у манастир Врдник, Раваницу.

Крст на некадашњем гробу цара Лазара, уз наше сентандрејске цркве, није једина наша знаменитост у овом месту. Српско име испреплетено је овде с многим значајним успоменама и живи с њима у души свих становника без обзира, да ли су наше или мађарске народности.

У једној, старој угледној сентандрејској породици, с колена на колена, као велика светиња предаје се један обичан гвоздени кревет, који се показује пријатељима с великим пијететом, јер постоји традиција, да је на овом кревету у Сентандреји спавао велики вожд Карађорђе...

Недалеко дунавске обале, у једној малој, сивој кућици, која је сва потамнила од дугог низа година, живи велики сентандрејски чулак, стари антиквар, кога познаје цело место. У првој соби прикупљени су разни делови старог покућанства, разне слике, којима антиквар приписује велику вредност, но он нас је повео и даље, у најтамнији део своје трошне куће, где на сасвим почађалим зидовима висе слике, које приказују личности и догађаје из наше историје и историје нашег престоног града. Старац живи у чврстом уверењу, да је у тим сликама његов спас, јер да ће пре или после доћи неко ко ће увидети њихову вредност, откупити их и тако му помоћи, да под своје старе дане са својом старицом живи људским животом... Кад је бака, попевши се муком на стари сто, скинула једну од тих слика, видели смо једну лепу слику Југ Богдана с његових девет Југовића. Кад смо се опраштали са старцем, никако нас није хтео пустити, све је још нешто хтео да нам каже, док је бака жмиркајући и осмехујући се старачким осмехом, стајала на вратима и слушала с посебним уживањем како старац ређа доживљаје, које су они заједнички доживели и толико пута између себе препричали...

Лагом смо се кренули натраг у Будимпешту. Била је већ сасвим ноћ. Наскоро је из нашег погледа нестало мале варошице, али још дуго, врло дуго видели смо у даљини њена светла, која су нам још увек указивала ово мало незаборавно место, које је с толико вештине описао Јаков Игњатовић, које ће остати за нас значајно и кад у њему нестане и последњег нашег саплеменика.

*

Наш познати архивски истраживалац Др Алекса Ивић, универзитетски професор у Су-

ботици, прикупљајући по бечким архивима материјал о старим београдским грбовима, учинио је још неколико интересантних констатација, које се односе на историју Београда, тако између осталог, да се у Хадерсдорфу, малом селу крај Беча, поред гроба познатог аустријског војсковође Лаудона, једног од освајача Београда из турских руку, налазе и неки споменици донети из Београда. Путујући у Беч, као нарочиту дужност узела сам на себе, да прегледам ове споменике у туђини, који су директно везани за историју и прошлост Београда.

Упутила сам се у Хадерсдорф једне суботе у друштву проф. Ивића и још двојице наших професора из Суботице. Разграната трамвајска и аутобуска мрежа олакшава пут по целој бечкој околини. Свуд маса света, нарочито радничког. У аутобусу пала ми је у очи једна мала беба, коју је чувало и пазило цело друштво, док се она обешечајки и безбрижно смешила. Беч је град деце, и држава и општина и друштво сви им поклањају највећу пажњу. Стигли смо здрави и читави и ако сам сто пута мислила, да ће расклиматани аутобус под великим теретом одлетети у какву јаругу. На први поглед, нисмо видели ништа нарочито: Мало село с лепим кућицама с изгледом вила, а по средини широк пут, који из села скреће међу зелена поља и ливаде... Првог сељака кога смо срели запитали смо, колико је далеко до Хадерсдорфа. — „Пет минута, пет минута“ — одговорио нам је сељак, но ови су се одговори до циља још неколико пута поновили, јер смо били приморани, да наше питање још неколико пута поставимо. Даљина је у свачијој претстави релативан појам, а већ нека посебна психологија одређује склоност, да путнике бодримо и да циљ њихова путовања означајемо у што краћем размаку... Док смо филозофирали, изненадио нас је усклик једног сапутника, који нас је упозоравао на разговезан натпис на једној старој згради поред које смо управо пролазили, а на којој је на немачком језику писало „Гостиона Граду Београду“. — То је био први знак, да се налазимо у крају, који је на неки начин везан с нашим Београдом, са његовом историјом. Сви смо осетили неку нарочиту радост, а професор Ивић, сигурно већ нестрпљив, издвојено се из нашег друштва, похитао пред нама. Док се главни пут непосредно упирао у дивне зелене брегове, споредна пољска стаза водила је у густу, огромну шуму. Сви смо похитали том путањом и за неколико часака, скоро сви у исто време, стигли смо на једну малу чистину окружену са свих страна високим дрвећем, чији су се врхови лагано лелујали услед лаког поветарца. Ту на тој чистини стали смо сучелице с Лаудоновим гробом...

Максимилијан Баварски, принц Евгеније Савојски, Лаудон, све имена страних војско-

вођа, али која су веома добро позната сваком, ко је и мало поближе упознат с историјом наше престонице, нашег Београда, историјом дугих и крвавих ратова, што су их за превласт над Београдом водили с једне стране Турци, а с друге стране Аустрија, којој је Београд морао бити штит за заштиту Беча.

Лаудон је, као трећи аустријски војсковођа по реду, преотео Београд из турских руку 9. октобра 1789. г. И ако је тога пута Београд остао у аустријским рукама само две године, ипак је Лаудонова победа над Турцима била у то доба читав светски догађај, о коме су се писали панегирици, доносили црте-

Лаудонов дворца са језером

жи, слике. Један италијански историчар, пишући историју Београда у Лаудонову доба, вели: „Очи целе Европе окренуте су према Београду!...“

У Хадерсдорфу се налазило велико Лаудоново имање, дворца и огромни парк. Умро је 14. јуна 1790. г. у Нојтичину, у Чехословачкој; отуд су посмртни остаци пренети у Хадерсдорф. Шума у којој смо се налазили, припадала је некадашњем Лаудоновом великом парку, у коме је он и сахрањен. Гроб сачињава саркофаг, који се уздиже на трима степеницама. По дну се налази фигура ратника с главом наслоњеном на руку и с изразом великог бола на лицу. Десно и лево натписи на металним плочама упозоравају посетиоце на карактер места и дужно поштовање. Величанствена шума, огромна тишина и без сваког нарочитог упозорења изразито делују на сваког посетиоца. Латински натпис на предњој страни гроба ређа велике Лаудонове врлине и као човека и као војсковође; натпис на задњој страни односи се на Лаудонову жену, која је сахрањена у истом гробу. Ратни трофеји донети из Београда, а о којима говоре архивски записи, не налазе се на овом месту. Нестрпљив у свом истраживачком раду, похитао је Д-р Ивић даље, док наскоро нисмо чули његов глас, који нас је звао срдито и заповеднички!...

Идући стазом, која води непрестано кроз

шуму у правцу над Лаудоновим гробом, брзо смо стигли на другу чистину, која је још величанственија од оне на којој се налази Лаудонов гроб. Ту, спокојан, осамљен, као да је из земље изникао, стоји споменик, који је за

ве вековне борбе. Добија се као нека илузија, да тамо негде за овом шумом тече Дунав са Савом, на месту где се високо над њима диже стара Београдска Тврђава...

Тешко је растати се с Хадерсдорфом, с овим ратним трофејима, који су уистину делови нашег Београда, његових некадашњих победоносних капија, градских вратница, али се морамо покорити гласу проф. Ивића. Додуше, наредба је била прекасно издата, јер кад смо стигли до Хадерсдорфске гостионе „Београд“ обилато је цурила вода с наших хаљина остављајући траг по старом, црном патосу.

Кад смо се мало одморили и дознали од гостионичара, да је и гостиона припадала некадашњем великом Лаудоновом имању, које сад у целини припада некој богатој јеврејској обитељи, упутили смо се у Лаудонов замка, који се налази преко пута гостионе „Улаз забрањен“ — пише на вратима великог замка, али, како су врата била отворена, ми смо ипак ушли... По великом језеру, у лепој лађи, возили су се садашњи власници, а на прозорима замка створиле су се у један час слуге. Стали су ту као приковани гледајући нас са срббом и чуђењем. Покорним гласом замолили смо их за једну ружу: „Нур ајне

Плоча на споменику у Хадерсдорфу са преводом турског текста

увек везао име Београда за ово далеко место. Споменик се састоји из једне централне мермерне плоче украшене разним шарам и турским писменима, затим неколико других плоча са преводом турског текста и с тумачењем порекла саставних делова споменика. — Док је превод турског текста знатно оштећен, тако да фале поједина слова, речи, па и реченице, дотле се тумачење јасно разабире и гласи у преводу:

„Овде прикупљено спомен камење потиче из Београда. Мермерна плоча са грбом и именом Махмуда I и с дугим написом су делови Константинополских Врата -- капија из Београда. Друго мермерно камење су делови гроба једног војсковође из Београда. Све ово донето је као ратни трофеј након Лаудоновог освојења Београда 1789. г. Камење се препоручује пажњи!“

По небу су се ухватили густе тамне облаци, почеле су падати огромне, велике капље кише. Ветар је летео преко дрвећа и ниско савијао нежне, високе гране. Слика пуна неизмерне лепоте и романтике!...

Са усамљеног споменика говоре скоро два века и допуњују лепу слику сликом Београда у својој величини и трагичности њего-

Лаудонови ратни трофеји из Београда: Мермерна плоча са некадашњих Константинополских Врата у Београду

Розе", одбили су нам кратко и отсечно: „Наји". Ружа је било много, убрали смо неколико за успомену, кад смо им се мало скрили из очију. Та Лаудон је нама, Београђанима, однео много, много више...

Привредна хроника:

Влада Милешковић, новинар

Београдске привредне прилике

Општи преглед — Радно тржиште у другом тромесечју — Кретање цена животних намирница и важнијих других потреба

ОПШТИ ПРЕГЛЕД

У току последњих неколико месеци наступило је нагло погоршање привредних прилика у Београду. Смањили су се и производња и општи волумен послова. Поред заната, индустрије и трговине у кризу су дошли и новчани заводи. Индустрија и трговина главну своју пажњу обратиле су растерећењу лагера. Нове набавке врше се у ограниченом обиму. Тешкоће су увећане и погоршањем прилика на новчаном тржишту. До кредита се и теже и по скупљој цени долази. Каматна стопа, која је почетком године сишла и кратко време показивала знаке стабилности, ускоро је почела да се диже и данас се налази на знатно вишем нивоу него ли у почетку године. Сем тога, падом курсне вредности хартија од вредности, нарочито ратне штете, отежан је и ломбардни посао. Покривање губитака на курсу код заложених папира утицало је на смањење обртног капитала код многог привредника, а на крају године ови ће се губитци огледати и у билансима београдских банака. Услед заоштравања кризе вероватно да ће доћи и до смањења прираштаја штедних улога.

Да наведемо неколико података ради боље илустрације општих прилика.

У јулу 1929 нуђено је за предају јавним путем преко огласа) 70 привредних предузећа, а у истом месецу ове године број нуђених предузећа попео се на 82. Повећање износи 12 или 17%. Карактеристично је упоређење нуђених предаја по врстама предузећа:

	1929	1931	+ више — мање
Трговачка предузећа	14	25	+ 88%
Предузећа са животним намирницама	41	46	+ 11.2%
Занатска и индустријска предузећа	15	11	— 26.7%

Као што се види, велики је пораст нуђења предаје трговачких радња што је очевидна индиција за закључак о смањењу волумена послова у трговини. То се поткрепљује још и тиме што од укупног броја нуђених предаја трговачких радња 11 отпада на колонијалне радње.

Број стечајева и принудних поравнања на територији Управе Града Београда за првих 6 месеци ове године био је 32:19 стечајева и 13 принудних поравнања.

Велики пад се примећује и код волумена послова на београдској Берзи. Кретање укупних трансакција у првој половини ове године показује 887.561 хиљ. дин. Прво полгође упоређено са неколико ранијих година даје ову слику кретања послова (у хиљадама динара):

1928 год.	1.702.325 хиљ. дин.
1929 год.	1.238.148 хиљ. дин.
1930 год.	1.085.003 хиљ. дин.
1931 год.	887.561 хиљ. дин.

Ако 1928 обележимо са 100 онда послови у првом полгођу потоњих година показују овакав процентуални однос: 1929 год. 72.7, 1930 год. 63.7, 1931 год. 52.1. Дакле, у првом полгођу ове године волумен трансакција на београдској Берзи сведен је скоро на половину од величине онога из 1928.

У паду су све акције.

Рад новчаних завода креће се у знаку највеће опрезности. Општа нестабилност прилика и несигурност послова чине да се банке све више повлаче из пословања, ограничавајући се на најсигурније. Специјално положај београдских банака отежан је новим курсом кредитне политике Народне Банке. То је београдске банке ставило у положај да се мало боље постарају за свој ликвидитет, а такође и смањило им могућност зараде из посредничке улоге, коју су оне годинама вршиле узимајући јевтине кредите из Народне Банке и пуштајући ове у привреду тек преко малих новчаних завода. Измењено стање у погледу снабдевања кредитима од старане Народне Банке могло би, стога, имати и ту последицу да се форсира процес концентрације и фузионисања малих банака у велике заводе.

Сужавање послова у трговини утиче да се све више шири трговина на отплату, да стално јача конкурентска борба међу самим трговцима.

И занати (сем грађевинских који су у овој години имали прилично посла) налазе се у знаку даље редукције своје производње и пословања уопште. Из података изнетих на

последњем конгресу привредника у Београду види се, да је привредна делатност у скоро свима занатским гранама пала за 20—30%. Рентабилитет је у опадању код свих заната. Цене занатским производима, у односу на 1928, пале су за 25—30%. То важи за занате грађевинске и текстилне бранше. Код осталих струка цене су овако пале: кожарске за 30—40%, дрво-прерађивачке 25%, металне 30% итд. Карактеристично је, међутим, да пад цена занатских сировина није био већи од 10—15%. Цене стаклу, инсталатерским предметима, цинку и бакру на иностраним тржиштима пале су за 30—40%, а код нас у земљи само за 15—20% тј. упола. Код свих заната број незапослених радника креће се од 10 до 15%. Наднице су смањене за 15—20%. Криза занатске радности изазива све већи број бесправних мајстора. Све је већи број оних занатлија који раде сами и уз припомоћ чланова своје породице.

Тако изгледају неколика симптома привредне кризе у Београду. Али тешка привредна ситуација, специјално у погледу Београда, била је једним делом паралисана великом грађевинском делатношћу и непрекидним општинским радовима. Каквих је размера била грађевинска делатност у овој години видеће се из овог поређења новоподигнутих зграда за последње три године:

	1929	1930	1931
Приземне зграде	142	130	244
Једносратне зграде	109	110	147
Вишесратне зграде	91	83	140
Укупно зграда	342	323	531
Свега станова	1046	1097	1706

Вредност инвестиција у мил. дин. 164.4 153.9 213.6

По величини инвестираног капитала у грађевинску делатност ове године, у поређењу са прошлом, повећање износи скоро 40%. То је омогућило уписење већег броја радника и допринело ублажењу пада куповне моћи. У истом смислу деловали су и општински радови, који су спровођени непрекидно.

Радио тржиште у другом тромесечју

Прилике на радном тржишту у Београду, у другом тромесечју ове године, карактеришу се погоршањем. Оно се нарочито огледа у већем приливу радне снаге са стране, мањем проценту уписења и нижим надницама на чије је обарање донекле утицала и конкуренција радне снаге. И ако су апсолутни бројеви понуђеног рада и извршеног посредовања знатно већи него ли у прошлој години, њихов процентуални однос према прошлој години много је неповољнији. То се објашњава знатно већом навалом беспослене радне снаге. Увећана тражња радне снаге у овоме тромесечју има се, пак, приписати ванредно великој грађевинској делатности у Београду у овој години. Према прелиминарним

подацима Грађевинског одбора Београдске општине у овој години треба да буде подигнуто у Београду 531 кућа са 1706 станова. У грађевинску делатност ове године треба да буде инвестирано око 213.683.000 дин. Из тога се види да ова година у погледу грађевинске делатности чини изузетак. Жива грађевинска делатност као и спровођење радова Београдске општине омогућили су уписење већег броја радника, него ли раније две године, али, обзиром на ванредно велику понуду радне снаге, то није, ипак, могло допринети знатнијем побољшању прилика на београдском радном тржишту. То у толико мере, јер су се смањивале могућности уписења код свих осталих грана привредне радности.

Како су се кретале прилике на радном тржишту у Београду кроз ова три месеца најбоље ће се видети из овог прегледа:

Преостало из пр. месеца	1004	1481	1360
Ново пријављених	2616	4177	3765
Укупно тражило посла	3620	5658	5125
Понуђено рада за	1339	692	1052
% понуђ. рада од броја беспосл.	37%	12.2%	20.5%
Извршено посредовање	836	553	813
% посредовања од броја беспосл.	23%	9.7%	16.4%
Отпало у току месеца	1738	3745	3278
Крајем месеца остало неупосл.	1046	1360	1004

Подела беспослених по последњим надницама

Чиновници	до 30 дин.	542	1771	1020
Квалификовани	до 50 дин.	1437	1450	1607
	до 70 дин.	72	15	6
	до 100 дин.	—	4	6
Неквалификовани	до 20 дин.	106	212	272
	до 40 дин.	455	725	667

Издаша помоћ

Редовна	дин.	24.736	14.528	8.729
Ванредна	дин.	5.015	11.710	74.180
Пучна	дин.	9.207	4.378	4.909
Возне карте 50%	дин.	47.558	69.738	77.869

Од интереса је, ради карактеристике прилика, да наведемо и податке о новали тј. односу тражње и понуде посла на београдској Берзи рада. На сто понуда тражено је рада:

	мушки	женски
Јануар	1811	1034
Фебруар	2741	2566
Март	1099	788
Април	972	475
Мај	604	233
Јуни	245	278

Из овог прегледа видимо да је највећа понуда радне снаге на београдском тржишту у овој години била у месецу фебруару. Од тада па до јуна у понуди се опажа тенденција опадања. Такође је карактеристично, да се у јуну месецу јавља већа навала женске него ли мушке радне снаге.

Ради боље оцене данашњих прилика на радном тржишту упоређићемо их са истим периодама за последње две године. Тада добијамо ову слику:

	1929	1930	1931
Укупно беспослених	18.938	7.539	14.403
Понуђен рад за	4.777	1.263	3.083
% броја беспосл. понуђен рад	25.2%	16.7%	21.4%
Извршено посредовање за	4.235	969	2.232
% од броја беспосл. уписано	22.3%	13.0%	15.4%

Велике флукуације на радном тржишту имају свој основ у заоштравању привредне кризе. Од неког времена примећује се и редукција помоћног особља у трговачким радњама. Редовна је, пак, појава да се скупља радна снага замењује јевтинијом и то свугде где год је то могуће. Данас већ није ретко видети у Београду жену запослену на грађевини; на по неким местима виђа се жена као чистач улице; текстилна индустријска предузећа (којих је приличан број у Београду) увлаче у своје радионице све више младу женску радну снагу; занатске и трговачке радње све се више ограничавају на шегрте итд. Општа је појава снижење надница на којој страни наша привреда гледа главну и скоро једину могућност редукције трошкова производње и режијских трошкова уопште.

Кретање цена животних намирница и других потреба

У току последњих неколико месеци проблем цена животних намирница и других потреба избијао је све више у први ред. То је сасвим разумљиво када се има на уму скраћивање могућности зараде и упослења, општи пад куповне моћи.

Кретање цена најважнијих животних намирница у току ове године није било повољно по београдског потрошача. И ако је на свима странама бележен општи пад цена, београдски потрошач није од тога осетио никакве благодети. У овој години, у поређењу са прошлом, он је само изузетно плаћао ниже цене, а за многе артикле чак и више. Али то није био случај само са њим, већ и са осталим потрошачима у нашим великим градским центрима (у Загребу, Љубљани, Сарајеву итд.). Због тога видимо да су у овој години и све општине великих градских центара, на овај или онај начин, предузимале интервенционистичне мере у области регулисања цена.

Да појмимо од разматрања ситуације најважнијег артикла исхране — хлеба.

Хлеб. У априлу, мају, јуну и јулу просечне цене хлеба у Београду биле су: црном 3, а белом 4.25 дин. (у исто време прошле године 3.50 односно 4.50 дин.). Дакле, хлеб је у ова четири месеца био нешто јевтинији него ли у истом периоду прошле године. Питање је само у колико су ове цене хлеба биле у сразмери са ценама брашна и нормалном зарадом за прераду брашна у хлеб. То ће нам најбоље показати следећа калкулација.

Брашно 0, 0г и 0гг од кога треба да се производи бели хлеб, (кажемо треба зато, јер београдски пекари употребљују знатан про-

ценат двојке) коштало је на дан 5 септембра 290 дин. 100 кг. Од 100 кг. брашна, по тврђењу млинарских стручњака, добија се најмање 137 кг. хлеба. Продавши овај хлеб пекар је реализовао 582.25 дин. или duplo од коштања брашна употребљеног за производњу ове количине хлеба. По калкулацији дневних режијских трошкова, изнетој од стране самих хлебара, излази да они износе код једне просечне београдске пекарнице, која дневно производи 350 кг. хлеба 399.50 дин. Ови су трошкови састављени из ових елемената: кирија за локал 80 дин., квасац 34 дин., 3 радника 100 дин., ученик на стану и храни 20 дин., со 9 дин., порез 15 дин., осигурање радника 6.50 дин., растур брашна 10 дин., дрва 70 дин., осветлење 10 дин., вода и сметлиште 5 дин., хартија за паковање 15 дин., одржавање чистоће 10 дин., отпис алата 10 дин., такса за фирму и димничара 5 дин., непредвиђени трошкови 10 дин. Нећемо се упуштати у испитивање тачности овог режијског трошковника, у коме би се многе позиције могле знатно смањити. Из оваквог какав је излази да режијски трошкови производње 100 кг. хлеба у наведеном типу пекарнице износе 114 дин. Али од ове суме свакако се мора одбити онај део, који пекар добија од пешерме, од врло велике зараде на малом и луксузном пециву, као и од продаје ђумура. Но узмемо цифру од 114 дин. и без ове неопходно нужне корекције, па је додајмо цени брашна. Онда излази да 100 кг. белог хлеба коштају пекара 404 дин. За исту количину хлеба пекар је остваривао 582.25 дин. То значи да чиста зарада у овом случају износи 178.25 а то је више од 40%. Природно када би се извршиле нужне корекције у пекарском режијском трошковнику и прибродило остали приход који доноси пекарски посао стопа профита би сигурно премашила 80%. Она је нешто мања код црног хлеба.

Такво стање било је до доношења Закона о унутрашњем монополу пшенице и брашна. По томе закону за унутрашњу продају установљене су веће цене пшенице и брашна па је, сасвим природно, имало утицаја и на цене хлеба. Цене брашну, после ове промене, повећане су просечно са 25%, а пшеници са 30%. Међутим, београдски пекари повећали су цене и то: белом хлебу 20%, полубелом 33%, црном 40%. Ово је било, пре свега, несразмерно повећање цене хлеба, а с друге стране неправично и несоцијално пошто је највећи проценат поскупљења погодио црни хлеб. Међутим, у вези са променама цене брашна могло се дозволити највеће повећање од 10—15% према брашну и то опет из разлога примитивности београдске производње хлеба (пошто се сматра за нормално да режијски трошкови и профит треба да буду покривени из вишка производње добијеног упијањем воде). Несразмерно поскупљење хлеба

изазвало је Уредбу Министарства трговине и индустрије којом се регулишу цене хлеба и то на овај начин: бели хлеб 4 дин.; полубели 3.50 дин., црни 2.50 дин. Кад извршимо калкулацију на бази нове цене брашна (узмемо да ће се за производњу белог хлеба употребљавати по пола нулерица и двојка, за полубели по пола петице и шестице, а за црни по пола седмице и осмице) и додамо томе горњу цифру режијских трошкова од 114 дин. за 100 кг. излази да висина профита на 100 кг. хлеба износи: код белог хлеба 79 дин., код полубелог 96 дин., код црног 76 дин. И то још при данашњем несавременом начину производње! Из овога излази да београдски пекари немају разлога да протестују против нових цена, а најмање да јавност исмејавају изјавама о својим губитцима.

Савез пекарско-хлебарских Удружења у Београду одржао је 24 септембра своју планарну седницу на којој је детаљно расправљао о новој ситуацији хлебарске производње. На крају конференција донела је резолуција у којој се тражи: 1) да се за израду хлеба одреди употреба брашна и то: за бели хлеб бр. 2, а за црни хлеб бр. 5; 2) да се цена хлеба таксира са 25% више од цене брашна; 3) да се сузбија бесправан рад итд. Ако би се усвојили ови захтеви калкулација би изгледала оваква:

1. За бели хлеб, од 100 кг. двојке, која кошта 345 дин. (просечна цена) добија се (узето најмање) 137 кг. хлеба. Ако би цена хлеба била за 25% више од цене брашна онда би се за израђених 100 кг. брашна добило 137×4 плус 25% на цену брашна што све износи 645 дин. Кад од овога одбијемо цену брашна и режијске трошкове (по пекарском трошковнику) остајала би зарада од око 186 дин. или више од 50% за прераду 100 кг. брашна.

2. За црни хлеб, од 100 кг. петице, која кошта 302 дин. (просечна цена) добије се најмање 140 кг. хлеба. Додавши овоме 25% преко цене брашна излази да би се за прерађених 100 кг. брашна у хлеб остварио бруто приход од 425 дин. У оваквом случају, под претпоставком искључиве употребе петице и тачне мере, пекари би фактички имали минималну зараду. Питање је само, да ли у овом случају свој рачун не би потражили у печењу искључиво белог хлеба, као што су у свакој сличној прилици радили од сада?

Региструјући ове захтеве наших пекара ми сматрамо да је новом Уредбом о ценама хлеба ово питање решено најцелисходније. У чл. 2 ове Уредбе наведено је сасвим исправно да цене хлеба не могу бити веће од вагонске цене брашна из кога се израђује хлеб. У чл. 3 Уредбе наређено је да тако одређена цена хлебу важи само за хлеб који се израђује од једноврсног и чистог пшеничног брашна. Свако мешање појединих врста пше-

ничног брашна ниже цене (што су наши пекари до сада обилно искористићавали), као и брашно мање вредности дозвољава се само уз одговарајуће снижење цена.

Пошто се на овај начин дошло до, данас жељеног, решења хлебног питања при данашњем систему производње напомињемо да је сада дужност контролних органа и самих грађана да допринесу стриктно извршењу ове Уредбе. Контролни органи би се морали постарати у смислу употребе одређених врста брашна, а потрошачи у погледу тачне мере. Дужност би била сваког потрошача да при куповини хлеба тражи мерење.

Цео овај историјат хлебног питања за последњих неколико месеци требао би да послужи као разлог више да се што пре приступи решавању питања хлебне производње у духу савремених захтева произвођачке технике и хигијене. Социјална структура Београда налаже да се ово питање реши хитно. Колика је потреба овога види се најбоље у данима данашње привредне кризе, када је добар део сиромашног београдског становништва принуђен да смањује и потрошњу хлеба.

Месо. Други важан артикал у исхрани београдског становништва јесте месо. Издаци на хлеб и месо у буџетима за исхрану сваке београдске породице претстављају најважнију позицију (у највише случајева половину). Стога је од великог значаја да снабдевање месом у погледу цена буде што повољније, јер то на другој страни омогућује бољу и разноврснију исхрану.

Последњих месеци сточно тржиште налази се стално у знаку падања цена. Рачуна се да су цене стоци у живом и закланом стању у односу на прошлу годину, пале са 50 и више од сто. На београдском сточном тржишту од јануара до јуна процентуални пад цена живој мери износи: код волова 20—30%, код свиња око 40%, код телади око 40%. Али упркос овако великог пада цена живој и заклојој стоци, цене меса на београдским пијацама остале су, без мало, на непромењеном нивоу.

Просечне цене меса у периоду април, мај, јуни, јули упоређене са истим периодом прошле године показују овако кретање (по извештајима Статистичког отсека београдске Општине):

	1930	1931	+ или - %
Говеђина кг.	16.77	17.07	+ 1.4%
Телећина кг.	23.66	21.92	- 7.4%
Јагњетина кг.	14.61	12.54	- 14.2%
Свињетина кг.	20.72	18.59	- 10%

Као што се из овога прегледа види, цене израђеном меду нису ни издалека пале у оној сразмери у којој се десио пад код живе и заклане стоке. Што се, пак, тиче месних прерађевина код њихових цена нема пада ни за један проценат.

Како тумачити ову појаву? Ми смо се распитивали код београдских месара и код свих смо наилазили на истоветна објашњења. Они кажу да се цене нису мењале из разлога, јер се, због привредне кризе, смањивала потрошња. Шта значи ово објашњење? Ништа друго, него да су продавци меса калкулисали на рачун београдских потрошача тј. да у одржавању непроменљивих цена надокнаде мањак зараде настао услед смањеног промета. Ово објашњење чудновато звучи. Ми разумемо да овакву политику могу да воде картели, али не разумемо јединственост београдских месара, који су успели да одрже истоветни високи ниво цена. Да се и међу њима не крије какав унутрашњи међусобни споразум? Питање је оправдано и због тога, јер су продавци меса и месних израђевина могли исто тако да пођу и другим путем: да обореним ценама повећају промет и на тај начин одрже волумен својих зарада. Њихова калкулација, на рачун исхране београдског становништва, није ни мало социјална ни етичка. Шта више, она је противна и свима принципима здравог и савременог пословања.

О овоме чули су се протести и у београдској штампи. Београдско „Време“ питајући се у једном чланку: зашто Београђани, једини у држави, плаћају месо по најскупљој цени?, наводи, да је Општа државна болница на расписану лицитацију добила следеће понуде за месо: говеђе 7.85 дина, телеће 8.40 дина, „Привредни преглед“ од 16 августа пише ово: „Наши војни лиферанти имају праву бербу, јер је у међувремену цена стоке пала за 40 од сто“. Не сумњамо да у овој берби нису обилно учествовали и београдски месари. Због те опште бербе месо је све ређе и у све мањим количинама излази на софру београдског потрошача, нарочито оног многобројног, сиромашног.

Питање цена меса и у другим већим градовима побудила је велико интересовање у последње време. Велика диспропорција између цена живе и заклане стоке с једне и цена меса и месних прерађевина с друге стране изазвала је акцију надлежних органа. Нарочити одбор за борбу противу скупине, образован у загребачкој општини, на својој седници од 11 септембра закључио је да се за првокласно месо не би смела тражити већа цена од 12—14 дина, за кг. Напротив, цена другог разредног меса требала би да буде 6—10 дина, кг. После ове одлуке у Загребу се десио један интересантан случај. Један месар почео је да продаје говеђину по 6—8—10 дина, према квалитету. Ова акција била је од утицаја на цене и код осталих месара. Одмах затим, неколико месара пријавило се општини са молбом да им се дозволи, да на самим улазима у тржнице продају месо по цени 4, 6 и 10 дина, кг. Њиховом захтеву се одмах

изишло у сусрет и тако је акција за обарање цена меса у Загребу пошла двоструким путем: од стране општинске и приватне иницијативе је предала Котарском суду, који је више од десетак казнио и затвором и новчаном глобом.

Акција за снижавање цена меса у Сарајеву и Сплиту потекла је из властите иницијативе месара. На снижење цена у Сарајеву прво се одлучио један месар, па су његов корак следовали и други. У Сплиту иницијативу за снижење цена меса дала је Обртна задруга месара икобасничара.

Гориво. По предвиђању стручњака на прагу смо опаке и дуге зиме. У таквој ситуацији најважније је обезбедити се станом, хлебом и горивом. У погледу снабдевања горивом имамо три врсте потрошача: имућније, који се целокупном количином потребном за зиму снабдеју при крају лета или најдаље у јесен; чиновнике и уопште лица месечно плаћена, која се морају снабдевати свакога месеца и, најзад, оне најсиромашније који су приморани да купују у минималним количинама (на кило или на цепанице). За друге и последње је најгоре, ма да је њих највише у Београду. Они увек плаћају најскупље цене горива. У колико не могу да их плате и морају се ограничавати у погледу огрева они то плаћају погоршањем свог здравственог стања. Обзиром на привредну кризу која влада, на стално опадање куповне моћи, а у очекивању јаке и дуге зиме, није искључено да се у погледу огрева појаве веће тешкоће око снабдевања. Судећи по извесним појавама потрошачи дрвета и угља у Београду већ су доведени у тежи положај.

Картел за продају горивог дрвета почео је да ради 8 јула. Картел је одредио минималне цене и услове плаћања. Цене су овако одређене до 25 вагона за 10.000 кг. букове цепанице I класе): Загреб 2.200, Београд 2.550 Нови Сад 2.575, Бечкерек 2.630 дина. Према томе, картел продаје горива дрва франко Београд око 110 дина, метар. Истовремено за извезене количине горивог дрвета (овде нарочито треба истаћи да је роба намењена извозу првокласна, коју Београд никада не види) остварује се не више од 86 дина, по метру. Разлика на штету унутрашњег, домаћег потрошача (на кога наша индустрија толико апелује!) износи, дакле, око 26 д. по свакоме метру. Картелисањем индустрије горивог дрвета унутрашњи потрошачи (не само у Београду него у целој земљи) су доведени у положај да вишим ценама обезбеде добити дрварској индустрији и у данима кризе и редукације пословања. Има већ неколико година како се цене дрвима у Београду одржавају на истој висини. На тој, ако не и већој, висини оне ће бити и данас у доба кризе. Како то подноси потрошачи, да ли ће уопште моћи да подносе овакве цене, колико ће њих остати неогрејано и

у премрзлом и изгладнелом стању потражити болницу или склониште — то се картела не тиче. Њега се тичу две ствари: прво, да му неко плати губитке који ће се појавити у извозу и друго, да му се обезбеди и при данашњој ситуацији добит. У циљу остварења ове две намере он је безобзиран. Нико, несумњиво, неће спорити постојање кризе шумске индустрије. Али исто тако се не може спорити ни чињеница, да је шумска индустрија неколико година пре тога имала сјајну пословну ситуацију. Резерве из година добре конјунктуре треба да послуже покрићу губитака рђавих година. Данас се, међутим, дешава обротно. Смањени приходи у доба кризе желе се надокнадити вишим ценама. Таква политика, штетна по интересе целине, данас би се најмање смела да дозволи. Наступела криза требала је да има за природну последицу појевтинење горивог дрвета. Напротив, имамо поскупљење. Што је главно, скакање цена није још завршено. У најскорије време очекује се даље пењање са 10—15 од сто, а то је 12—15 динара по метру. Пад цена дрвету, који се десно такорећи у целој свету, остаје непознат београдском потрошачу.

Други неповољни факат огледа се у споразуму продаваца шлеског угља, који су од половине овога месеца повећали цене. Цене су повећане са око 25 од сто. Повећање су спровели сви продавци шлеског угља споразумно. Они то објашњавају на тај начин што наводе како су им, због прошлогodiшње благе зиме, преостале велике количине непродајеног угља. Затим, ове су се године погоршале и кредитне прилике па се не могу уочи сезоне набавити количине које се редовно, сваке године набављају. Из тих разлога, по објашњењу продаваца шлеског угља, морало је доћи до подизања цена. И тако, шлески угљ, који се до пре неколико дана могао добити по 590 дин. данас кошта 750 дин. тона. Потрошачи су опет ти који треба да плате рачун једне рђаве године и погоршане кредитне ситуације. И то у време опште рестрикције издатака и примитака.

Износећи ово сматрамо да се противу дрварског картела и угљарског споразума мора интервенисати. Не бисмо требали дозволити да се послови картела и споразума развију по загребачком примеру где је општинска власт морала да иде тако далеко па да продајце огрева оптужује суду. И не само да се има онемогућити политика картела дрвета и продаваца шлеског угља, већ треба извесним мерама допринети и појевтинењу огрева.

Поврће и воће. У читавој сезони поврће је ове године било скупље но претходне. Просечна цена за четири месеца (април, мај, јуни, јули) изгледа овако:

	1930	1931
кромпир стари кг.	7.75	2.43
кромпир нови кг.	4.09	5.85
лук црни кг.	1.42	1.59
купус сладан кг.	4.29	5.98
кељ кг.	5.79	5.88
зелен за суну пишла	1.98	3.42

И цене осталог поврћа показују овако кретање. Што је главно, ни у једном времену се није осетило јаче попуштање, као што је то било ранијих година. На основу овога могло би се посредно закључити о смањеној потрошњи поврћа у овој години.

И цене воћу нису се развијале у размери са ценама на осталим пијацима. Најтипичнији пример у овом погледу јесте грожђе. Увећани довози у другој половини августа оборили су цену на велико ниже од једног динара. Таква цена је утицала да довози престану и ограниче на најмање количине. Такав развој тржишне ситуације допринео је да се у Београду одржи просечна цена грожђу од 5 и више дин. У септембру месецу Београђанин је плаћао скупље грожђе него ли Бечлија! Исти је случај и са осталим воћем, изузев шљива. Опет, при таквим приликама управа В. Југословенске ложе у заједници са Београдском задругом за безалкохолну прераду воћа налази се побуђена да, приликом изложбе воћа и вина, приреди недељу воћа и грожђа. Идеја несумњиво за похвалу, али како се она уопште може да оствари при оваквим приликама снабдевања.

*

Из горње анализе кретања цена неколиким важнијим артиклима можемо да извучемо следећи општи закључак: живот у овој години, и поред све кризе и опадања куповне моћи, скупљи је. Скупља долази с једне стране од одржавања истог нивоа цена (месо), с друге од поскупљења већег броја артикала, међу којима има и таквих чије су цене вештачким путем подигнуте. Београдски потрошач није осетио пад цена па је стога опадање његове куповне моћи морало да се одрази на променен ред и сужавање набавка. Увећао се број оних који приходима покривају само стан и исхрану. Високе цене у Београду држе се у највише случајева вештачким и спекулативним мерама. Коштање живота налази се између сужавања срстава за набавке с једне и поскупљења потреба с друге стране. Ефикасна, строга и брза интервенција сваки даном је све прешнија, јер иначе, у одсуству свих моралних и етичких, па и здравих пословних обзира у снабдевању најнужнијим намирницама и животним потребама београдског становништва, брига животна постаје све тежом.

Д-р **Сергије Рамзин**,
шеф Јавне хигијене О.Г.Б.

Социјално-медицински преглед за месец август 1931 год.

Епидемиолошко стање. — Месеца августа примећено је незнатно повећавање акутних заразних болести и то нарочито тифуса и дизентерије. Узрок овом повећавању лежи у сезонским приликама и у начину исхране у току овог месеца. Огромна количина бостана, воћа и поврћа, која је била опажена на свима београдским пијацама, без сумње се може сматрати као један од узрока повећавања оболења стомачно-цревних органа.

Међутим, у току овога месеца квалитет пијаће воде био је стално исправан, јер свакодневна бактериолошка и хемијска контрола воде сведочила је да је вода исправна. Ради контроле воде било је узето за анализу 445 узорака воде.

Кретање трбушног тифуса, у току последњих месеци било је овако: јуни 7, јули 13, август 23.

Исто тако опажено је повећавање броја оболења од дизентерије. Јула месеца било је констатовано 16 случајева ове болести, међутим, у августу било их је 20 случајева.

Група акутних оболења: дифтерије, шарлаха и црвеног ветра показала је такође незнатно повећавање. Кретање ових болести било је овако:

	Јуни	Јули	Август
дифтерија	22	25	17
шарлах	18	9	24
црвени ветар	18	9	20

Свега је било акутних заразних оболења, за које постоји обавезна пријава, 114. Од овог броја било је 110 упућено у болницу, а свега 4 лечило се код куће. Без обзира на извесно повећавање морбидитета од акутних болести у току месеца августа морталитет од истих болести био је минималан, наиме, свега 2,86%.

У циљу сузбијања трбушног тифуса и дизентерије било је организовано пелцовање становништва „пер ос“ помоћу ентеро-вакцине. У свима случајевима, где је било констатовано оболење трбушног тифуса и дизентерије, предузимало се пелцовање становништва у зараженим двориштима. После изолације болесника у болницу, вршила се најсавеснија дезинфекција стана болесника, свих нужника у дворишту, а укућани се вакцинисали са поменутом вакцином.

Поред вакцинације у циљу сузбијања заразних болести, као што је уобичајено, вршена је дезинфекција. Свега је било извршено дезинфекција 117. Поред дезинфекције извршено је и 79 дезинсекција.

Лечење и медицинска помоћ. Капацитет рада санитарних установа за лечење болесника може се видети из следећег табеларног прегледа:

У централној амбуланти укупно је било превииено и прегледано 3.629 лица.

Хируршко одељење указало је помоћ у 604 случаја.

Станица за спасавање и брзу помоћ пренела је дању и ноћу свега 1116 болесника.

Амбуланта за болести ува, грла и носа указала је помоћ у 189 случајева.

Амбуланта за очне болести прегледала је 621 лице.

У Рентгенолошком одељењу извршено је 99 прегледа.

У амбуланти за женске болести у Средачкој улици било је прегледано 1102 болесница.

У дечјој амбуланти Уреда за заштиту деце прегледано је 994 детета.

У Централном дечјем диспанзеру прегледано је 233 детета.

Завод за стерилизацију млека имао је на исхрани 466 деце.

Амбуланта за кожне и венеричне болести прегледала је 1.401 болесника.

Амбуланта за интерне болести у Краља Александра улици примила је 396 болесника.

Амбуланта за зубне болести у Престолонаследниковој бр. 6 примила је 130 болесника и имала 79 интервенција.

Морталитет. У току месеца августа умрло је у Београду 210 Београђана, и пријављено је 12 случајева мртворођене деце.

Умирање по главним узрочним групама било је распоређено овако:

Група акутно заразних болести заступљена је са 6 случајева, или са 2,86% целокупног морталитета Београђана у августу месецу.

Свега од туберкулозе умрло је 47 Београђана или 22,38% општег морталитета.

Кретање туберкулозе по месецима за четири последње године може се видети из доле наведене компаративне таблице:

	Јуни	Јули	Август	свега за г.
1928	73	54	45	739
1929	77	54	53	811
1930	68	37	43	631
1931	55	56	47	—

Група рака и малигних тумора заступљена је са 12 случајева или 5,71% целокупног морталитета.

Група душевних и нервних болести заступљена је са 19 случајева или 9,05%.

Група болести органа за крвоток заступљена је са 17 случајева или 8,10%.

Група болести органа за дисање са 18 случајева или 8,57%.

Група болести органа за варење заступљена је са 50 случајева или 23,81%.

Од овога броја пада само на ентеритис одојчади 43 случаја или 20,48%.

Све остале групе природне смрти заступљене су са 26 случајева или 12,38%.

Група неспиродне смрти заступљена је са 3 случаја самоубиства, 9 несретних случајева и 3 убиства, или свега 15 случајева што износи 7,14% од општег морталитета.

Од самоубица је било: 1 ђак 19 година, који се бацио под воз; 1 домаћица 35 година, која се удавила скакањем у Дунав, и 1 ученица, која се тровала каменом содом.

Од несретних случајева било је 5 давленија у Сави и Дунаву; 1 грађанин је прегажен аутомобилом; 1 радник је пао са грађевине.

Санитетско-полицијска служба. У току месеца августа било је вршено санитетско-полицијских инспекција 208 пута. Свега је извршено прегледа 7.165; од прегледаних објеката било је исправних 6.311 и неисправних 854. Највише је прегледано дворишта и домова, којих је било укупно 2.819; исправних 2.503 и неисправних 316. Прегледано је ресторана, кафана, бифеа свега 895, од којих је било исправних 785 а неисправних 110. Свега је узето узорака за анализу 112 и предложено за казну 467 лица.

Преглед млека вршен је свакодневно од стране две групе контролора. Прегледано је у току месеца 72.993 литара млека, од којих је било неисправно 500 литара. Контролисано је 1900 млекара, од којих је 87 млекара било предложено за казну. Просечан проценат масти варирао је око 3,83%.

Хемијска лабораторија извршила је 146 анализа животног намирница од којих је било 76 неисправних. Сем тога извршен је преглед 44 узорака за техничке анализе.

Асанација и одржавање чистоће. Августа месеца знатно је порастао број једне врсте комараца званих „кулекс пипенс“. Ово је уобичајена појава, јер је ова врста комараца веома ретка у пролеће, пошто овај комарац презими као одрасли инсект (имаго). Највише је примећена ова врста комараца у реону Калемегдана, ул. Кр. Александра, Неимар, Шумадијској и Кнез Милетиној улици. Због овога је у реону Неимара и Булевара Ослобођења била вршена систематска дезинсекција помијара са нафтом.

У реону дунавске обале било је дезинфицирано са карболном киселином и креоли-

ном преко 560 домова и дворишта.

Што се тиче мува, овогодишња сезона била је веома погодна за развој овог инсекта. Висока температура, огромна количина отпадака од бостана и други вегетабилни отпатци јако су фаворизирали услове за развој мува.

Легла мува била су дезинфицирана са кречом и бораксом.

На главном истовару ђубрета, на дунавској обали, било је предузето прекопавање ђубришта са дезинфекцијом истог помоћу свежег кречног млека. Ова мера је била неопходно потребна ради уништавања огромне количине ларви, које су се налазиле на терену главног ђубришта.

Чистачки одељак у току месеца августа очистио је 155.171 дом и изнео 11.522 м³ сметлишта. Дневно је чишћено 380 улица.

На захтев Централног хигијенског завода и према одобрењу Суда били су организовани, при Хигијенском отсеку, курсеви за усавршавање лекара из области Јавне хигијене. Кроз ове курсеве прошло је две групе лекара: прва група се састојала из 9 лекара, а друга група из 11 лекара. Прва група је радила изузетно на контроли животног намирница и техници испитивања истих. Друга група се усавршавала у начину вршења санитетско-полицијских инспекција, нарочито у погледу хигијенских прилика станова, домова и радњи животног намирница.

Санитетско-полицијски прегледи у августу:

1. Санитетско-полицијских прегледа вршено је свега 208 пута

	Свега прегледано	нађено неисправно
2. Прегледано домова (дворишта)	2819	316
3. Прегледано ресторана, кафана, бифеа	895	110
4. Прегледано месарница и кобасичарница	418	42
5. Прегледано њевабјарница	145	10
6. Прегл. хлебара, и прод. хлеба	562	142
7. Прегледано радионица хлебарских, посласти., месар., кобасичар. и др.	38	4
8. Прегледано бурекарница	72	3
9. Прегледано бозациница	84	13
10. Прегледано балакница и колонијалних радњи	724	28
11. Прегледано пиљарница	385	72
12. Прегл. млекарских радњи	124	14
13. Прегледано посластикарница	52	2
14. Прегледано берберница	364	36
15. Прегл. јавних купатила	15	—
16. Прегл. народних кухиња	386	62
17. Прегледано пијаца	82	—
18. Нађено неисправних и нехигијенских станова		

ПОВОДОМ НОВОГ ДРАМСКАГ ДЕЛА Г. ДУШАНА С. НИКОЛАЈЕВИЋА

Ми смо раније у овој истој рубрици писали о г. Николајевићу као београдском драматичару. У својим београдским драмама, играним са врло великим успехом на позорници Београдског позоришта г. Николајевић је широко замахнуо. Са „Многаја лета“ он нашу социјалну драму упућује новим правцем, дајући реализму наше књижевности са-сним нове моменте, и нове, свеже акценте. Г. Николајевић је снажна индивидуалност. То се осетило у динамичности његове прве драме, која је с правом назвата догађајем у нашој драматској књижевности. Затим су дошле још две београдске драме г. Николајевићеве: „Парола“ и „Преко мртвих“. У овој последњој израђен је главни јунак, Јакон Стојановић, са толико уметничке логичности и силне да је он најпотпунија и најживља драмска личност у нашој друштвеној драми. Друштвеној и психолошкој, јер код г. Николајевића то је нераздвајно, а, управо у томе је главни део вредности његове као београдског драматичара.

Ми у нашем тадашњем приказивању г. Николајевића, као београдског драматичара, нисмо довољно истакли и његове замашне вредности као стилисте, писца и мислиоца. Г. Николајевићева активност у овим правцима била је последњих година толиких размера да је он данас једно крупно име југословенско. Једно име које сваком даном постаје велико. Г. Николајевић постаје постепено али сигурно првак југословенског духовног живота и творац нових југословенских духовних оријентација.

Као стилист он се афирмирао толико, да су данас стилистички обрти, фразе, поређења и речи овога необично даровитог, мисаоног и ерудитивног ствараоца постали својина општа. Ми који пратимо сваки рад г. Николајевићев, могли смо констатовати да је утицај г. Николајевића, као стилисте, на југословенску штампу и књижевност више него приметан. Овај утицај стално расте. Може се рећи да за последњих десет година нико није тако обогатио наш стил и наш речник као г. Николајевић. Његова реченица ушла је у штампу, у књижевност, у науку, философију. Са ове стране посматрана, књижевна делатност г. Николајевића заслужује нарочиту студију.

Као мислилац, г. Николајевић је значајна појава по томе што је, улазећи у дела садањих књижевности, постигао две ствари. Он је, истовремено, критички анализирао дела страних мислалаца и извукао линије свога филозофскога гледишта. Његова сјајна студија о Жоржу Клемансоу, магистрална

критика Хермана Кајзерлинга, Кајзерлингових дела „Психоанализа Америке“ и Спектис Еуропас, оштроумна критика анализа Фројда и Јунга, његов преглед савремених социолога, — укратко његове многобројне зналачке и ерудитивне студије и изврсни есеји садрже линије једне југословенске филозофије. И идеологије. Г. Николајевићу предстоји још један задатак, а овај је задатак главни. Он би по нашем мишљењу, морао све своје филозофске погледе, до сад изнете у студијама, есејима, па чак и у чланцима, систематизирати. По речима једнога великог поштоваоца г. Николајевићевога духовног стварања: Г. Николајевић је позван да југословенску мисао кроз своју изрази у свету. Стварање г. Николајевића, које задивљава, а због кога је он данас стекао популарност у свима редовима и крајевима културне Југославије — велико стварање г. Николајевића даје нам наде да ће он ову, највишу мисију извршити.

Као драмски писац г. Николајевић је у својој последњој драми кренуо једним новим правцем. Управо, он је, напуштајући у драми београдски амбиент, учинио један покушај. На име, своју философију он хоће да каже и преко драме. Г. Николајевић је написао драму „Вечна Копрена“. Предао је Београдском Позоришту. Она ће, сигурно, још у току ове сезоне бити играна. О изванредно интересантној драми г. Николајевића било је већ речи у нашој журналистици. Публиковање су и две снажне, емотивне сцене из ове симболичне, мисаоне, општечовечанске, а силне динамичне и ефектне драме.

Теза г. Николајевића је да човек не може преко своје науке и механизма решити тајну, али да човеково достојанство налаже продирање до вечне копрене. Ту је трагедија, али и величина. Ова човекова теза је изнета у драми снажно, изразито, а преко богато бачених и развијаних сцена. У драми је дато и небо. Мислиоци на небо. Од њих је највећи наш, словенски дух, оличен у Толстоју. Када смо запитали г. Николајевића зашто је Толстоју одредио највиши ранг, г. Николајевић нам је одмах одговорио: „Ево зашто. Толстој се у давању смрти Кнеза Андреје (Рат и Мир) приближио више, можда него и један смртни, небу, откривајући свом својом интуицијом, да је најграндиознији принцип само ништење материје“.

У драми г. Николајевића најбољнија личност је Вина, кћи старог механичара Антонија. Антонио је, не могући продриети са својим аеропланом у изакопренски свет, у цар-

ство Божије, скочио у огањ пакла. Драган Винин се са неба сâм спустио. Пошто Паоло није са неба донео свету никакве успехе, то га народ води на ломачу. Народ предводи Франческо. Он је несрећно заљубљен у Вину. Сцену, када народ суди Паолу и сцену када Вина тужи над аеропланом који јој је отео оца и драгана — уступио нам је г. Николајевић . . .

Г. Душан С. Николајевић

На сцени су прво Паоло и Вина. Чују се гласови светине, коју је против Паола повео Франческо.

Вина (у очајању) Они су већ ту! Спаси нашу љубав!

Паоло Неизмерно те љубим! Желим те! И кад ти не би постојала, моја би жудња створила тебе такву, такву каква си! Неутрљива је моја страст, али ћу да им добаћим колико су бедни и сићушни кад своје мале жеље хоће да дојеле на небу! Они морају дознати да небо не зна за њих. Истину! Истину морају чути.

Вина Не истину! Они морају чути лаж! Лаж! (увија се око његових ногу). Ја те не дам! Не дам те, Паоло! Свет не трпи истину. Не може да је поднесе. Свима овима који долазе смрзла би се душа од истине. Истина је

и има хладна као глечер и као њихови сопствени лешевини. Њих само лаж криви. Само лаж! Ја не дам нашу прву брачну ноћ! Лажи их, Паоло! Удели свакоме оно небо које прижељкује! Нас очекује наша најлепша ноћ! Најлепша, господару мој!

Паоло (подигне је) Чуће само истину! (упада светина коју води Франческо).

Први грађанин Како је сиротињи тамо? Говори!

Лудак Зашто Бог већ није казнио земљу огњем?

Мајка Да ли ме поздравила? (наваљују сви са питањима)

Паоло Тамо је ћутање. (сви одскаче од њега)

Мајка (буса се у груди) Зар је ниси ни видео?

Франческо (светини) Био на небу а Бога није ни видео. И није допрла до богохулника ни једна реч Божија!

Паоло Ни једна једина!

Франческо (светини) Значи да се Бог ње-му није хтео да јави.

Мајка Да му се суди, Франческо!

Франческо (Паолу) Ти би хтео да нас убедиш како после смрти нема ничега и како све нестаје . . .

Трећи грађанин Да му се суди!

Мајка Смрт грешнику!

Паоло (Франческу) Знам само да на то питање жив човек не добија одговора.

Франческо Онај који верује добија.

Мајка Што си се онда враћао! (Франческу) Смрт!

Франческо Питам те у име града који верује у Бога, што си одлазио кад сви знамо да ниси веровао у Бога.

Паоло Ја сам веровао и сад верујем! Мој Бог није ваш . . . А питам ја тебе, јадни Франческо, што ти ниси пошао кад си веровао у твога Бога?

Франческо Ја нисам хтео. Није ми било потребно. . . Мој . . . (показује на светину) наш Бог брани лет на небо.

Гласови Тако је! Тако!

Франческо И мора ти се судити! Ти си оскрнавио небо!

Мајка Одмах да му се суди! Хоћу осмех мога детета!

Паоло Судите! Ја нисам оскрнавио небо и ја верујем да постоји и закопренски свет, али и у то да између и закопреног света и земље нема оне везе коју бисте ви желели. Ви, ви!

Франческо Па зар Бог не мисли на нас, своје верне?

Паоло Бог мисли своју мисао!

Франческо Зар наше молитве Бог не чује? Одговори!

Паоло Он их, сигурно, чује, али ми не знамо да ли ће их услишити.

Франческо Ти онда тврдиш да је Бог свиреп!

(светина устукне)

Паоло Ја вам опет кажем: Бог мисли своју мисао, а његова мисао није мисао наша, нас, живих људи... Он ћутањем одговара и на наше болове и на радости и на молитве земље.

Франческо И никада се Бог не сажали на људе који верују у њега?

Паоло Бог није сажалив.

Франческо И никада се његов милостиви поглед не зауставља на нашим сузама!

Паоло Он их, сигурно, види, али их не утире.

Франческо Ти си сатана!

Светина Сатана!

Паоло Чуј ме, Франческо! Чујте ме сви! Треба да знате целу истину! Вечна Копрена нас, живе, дели од Бога, и жив човек не може продриети у Вечну Мистерију, али треба допрети до Копрене! Треба! Човек је онда земаљски несрећнији, али је ближи Богу!

Франческо Па што ниси остао онда пред том Вечном Копреном?

Ђина Ја сам га дозвола мојим жељама!

Прва жена из народа Бестиднице!

Франческо Он је отровао твоју душу, а да не би отровао душу целога града (обрће се грађанима) на ломачу с њим!

Мајка На ломачу! (и сви остали гурну на Паола. Ђина му се обавија око ногу).

Ђина Господару мој! Не дам га! (одгурну је и поведу Паола).

Паоло (одједном) Станите! (сви устукну). И опет вам кажем: треба допрети до вечне копрене! (Мајци) Опростите ми што не донесох осмех твога детета!

Мајка Паоло, зашто је ниси видео? (плаче).

Паоло До виђења, Ђина!

Франческо (грађанима) Зашто га пуштате? (Светина пође да га опет ухвати).

Паоло Сам ћу! (светина опет устукне). Треба допрети до Вечне Копрене!... Сам ћу... (одлази. Сви за њим, осим Мајке и Ђине. Мајка, плачући, одлази на другу страну. Маниа светина се све више удаљава, али је њена вика све необузданија).

Ђина (баца се на аероплан) Ти си свему крив! Изгледаш мртва ствар, али ниси! Ти си живи демон! Одneo си у огањ твога творца и подговорио си зле људе да одведу на ломачу мога Паола! Чуј, како урла светина! Црна птицо, где су ти гадне очи без зеница да их вадим. Овим мојим прстима? Где ми је отац? Где ми је Паоло? Где ми је оно због чега сам живела? Начинио си се мртав, али си унутра у крилима и у том проклетом пропе-

леру, радујеш се што сам кукавна и што ме две ватре сажигу: паклени огањ на небу и ломача на земљи!

(одједном настаје ћутање)

Сад ће ватра почети да као змија обавије мога Паола и стати да љуби мога Паола! Весели се, крилати демоне! Зашто задовољан не лупаш о земљу својим крилима, наказна птицо? Изгореће његово лепо, снажно тело, спржиће се његове крепке руке, очи његове биће два угашена жара, постаће две суве и црне опекотине његове влажне и црвене усне, недољубљене од мојих, а бујна, гаврава коса његова претвориће се у пепео. Нека се окреће раздрагано твој пропелер жива материја и мртва утваро свих облачних ноћи! (обраћа се Богу) Ако те има, Боже, зашто ми не улијеш снагу да раздробим ово живо гвожђе што само изгледа мртво (окреће се оној страни одакле је до скоро допирао вика) Тишина... тишина... Посматрајте црвено умирање мога Паола. Уживајте у његовим мукама, у његовом грчењу! И у рошцу његовом! (Богу) Па зар мој бол није толики да угаси ватру на којој догорева сав мој свет? (аероплану) Слушај, гвоздена аветиња аветињску тишину! Слушај! Сад! За који час!... Чим буде Паоло испустио душу, онда знам шта ћу! Знам шта ћу! Његов последњи дах улетеће у моју душу у моју крв и тај дах завилава мржњу на тебе. Моја мржња постаће васионска. Проклећу те! И моје проклетство запалиће твој мотор. И ти ћеш, црни и празан, празан и сам, вечно блудети сферама.

Глас Франческов Ad maiorem Dei gloriam! Лудаков глас Хеј!... Страшно би било кад се не би умирало!... Хеј!...

Ђина Свршено је! (гледа пут гласа) Нема више Паола! Нема његовог тела! Нема његовог тела!... И опет вам кажем треба допрети до копрене! Мој маестро Антонио и мој сну, Паоло, волим вас као некада! Исто онако као пре одласка на небо! Не! Не! Волим вас још више. Више! И нико не може моје љубави уништити. Нико, јер нема ваших тела. Паоло, мој, грејаће нашу љубав, нашу чисту љубав ватра са твоје ломаче. Нестаје и мога тела. (у даљини почиње да се свира „Небеса славе Вечнога част“) Дођи чаробнице! Ти, која немаш суза за наше земаљске сузе, ни милости за све болове које нам земља задаје, ти си најмилостивија! Ти си божански свирепа, баш зато, неизмено милосрдна! Дођи чаробнице и уништи материју, јер је она врховно зло! Не живе тела мога оца и мога Паола и треба да што пре нестане и мога тела. Тек тада ће моје љубави бити потпуне! Дођи чаробна смрти! (Ђина пружа руке и чека, а преко позорнице прелази Вечити Јуда).

С.

СЛУЖБЕНИ ДЕО:**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XXI Редовне Седнице Одбора општине Београдске, одржане 21. јула 1931. године у 6 часова по подне.

Претседавао заст. Претседника г. *Никола Крстић*.

Деловођа г. *Божидар Павловић*.

Заступници Потпретседника кмет-правник г. *Исидор Протић* и одборник г. *Клементије Букавац*.

Од одборника били су г. г.: Негослав Илић, Д-р Александар Леко, Д-р Лазар Генчић, Јов. Дравић, Милош П. Радојловић, Драгољуб Милошевић, инж. Јован Мисирлић, Никола Ђорђевић, Петар М. Гребенац, Д-р Странимир Љ. Милетић, Д-р Букић Пијаде, арх. Ђ. Бајаловић, Милован Ј. Матић, М. Ј. Стојановић, Д-р Драг. Ђ. Новаковић, Благоје Антонијевић, А. Фирт, Ђ. Попара, Драг. Матејић, инж. Павле Миљанић, Јоца Поповић, Богдан Крекић, Јосиф Фрид и Р. Ј. Јовановић.

1.

Код тачке „Примање записника XIX Редовне седнице“, прочитан је акт г. Министра унутрашњих послова IV Бр. 835 којим задржава од извршења одборску одлуку под тач. 3 којом је усвојен пројекат правилника за довршење катастра у Београду, као противну закону.

Одборник г. *Петар Гребенац* овим поводом моли Суд да ниједан правилник нити уговор не треба да буде примљен нити склопљен пре него што га проучи стручни Правни Одбор. На тај начин би се избегло задржавање одборских одлука од извршења.

Претседавајући г. *Никола Крстић* прихвата ово гледиште г. Гребенца.

За овим је примљен записник XIX редовне седнице.

Код примања записника XX редовне седнице, одборник г. *Петар Гребенац* ставио је примедбу да у записнику код тачке 7-а није споменут његов предлог, који се састоји у томе, да грађани имају права да контролишу изразу тротоара, коју Општина за њихов рачун врши и доцније од њих наплаћује трошкове. Наглашава да је поводом тог предлога Претседник г. Нешић одговорио да не може примити контролу грађанства, али да прима контролу одборника. Грађани би једино могли да пријаве неправилности које приметите или да изјаве жалбу.

Осим тога г. Гребенац поводом решавања о тачки 21-а тражи да у записник уђе објашњење због чега се није примио за члана комисије за економска добра, кад је зато био

предложен од стране суда. На то одбијање побудила га је дискусија која је вођена по том питању, и због тога је изјавио да после те дискусије не може да се прими за члана комисије.

Претседавајући г. *Никола Крстић* ставља примедбу да је у тачки 5 погрешно стилизована последња реченица одборске одлуке која гласи: „Преносне таксе да сноси сопственик“, а треба да гласи: „Преносне таксе да сноси купац“, као што то стоји у решењу Суда које је Одбор без дискусије усвојио.

Са овим примедбама и исправком примљем је записник XX редовне седнице.

2.

Деловођа Одбора саопштава да су се извинили одборници г. г.: Т. Старчевић, Т. Здравковић, М. Ђурић, Д-р М. Недељковић, С. Гођевац, Т. Јовановић, Д-р Љ. Стојановић, М. Радосављевић, Д. Станчуловић, Д-р Д. Аранђеловић, С. Трпковић, Ш. Де Мајо, Р. Живковић, В. Петровић и М. Сокић.

Затим саопштава депешу Претседника Париске Општине г. Франсоа Латура, којом захваљује Претседнику Београдске Општине на упућеној депеши поводом француске националне свечаности 14. јула.

Исто тако саопштава да је стручни Правни Одбор дао мишљење, да Анка Тодоровић заслужује да јој се казна од месец дана затвора замени новчаном казном, и да ће ово мишљење бити достављено Министарству Правду.

Претседавајући г. *Никола Крстић* саопштава, да је стручњак за млеко г. Џон Хан, из Данске коме је Општина поверила да проучи питање снабдевања Београда млеком и спреми предлог за исто, поднео Суду свој извештај и предлог. Тај предлог преведен је на наш језик и умножен за све одборнике, како би могли да се са тим питањем боље упознају. На једној од идућих седница Одбор ће имати прилике да се позабави овим питањем као и предлозима суда по истом.

Даље обавештава Одбор да је делегација из Велеса приликом свог скорашњег доласка у Београд учинила посету Општини београдској и том приликом предала један поклон Београду, као производ велешке индустрије. Тај поклон се чува у кабинету г. Претседника са осталим поклонима.

Затим претседавајући г. *Никола Крстић*

саопштава Одбору извештај о приходима и расходима за друго тромесечје ове године.

По тражењу одборника г. г. Д-р С. Милетића, П. Гребенца и М. Стојановића одлучено је да се овај извештај умножи и разда одборницима, како би се о њему могло у одбору дискутовати на једној од идућих седница, као о засебној тачки дневног реда.

3.

На предлог Суда О. Бр. 18201 Одбор је РЕШИО:

Да се посао око израде дуплог трамвајског колосека на калемегданској падини поред „Национала“ уступи фирми Фундобетон, као најјевтинијем понуђачу, према јединичним ценама за сваку врсту радова означеним у опису радова, а за укупну суму од 656.232.62 динара, с тим да се обрачунавање врши по стварно извршеним пословима.

Издатак пада на терет унутарњег зајма од 125.000.000 динара а на део од 7.500.000 динара, додељен Дирекцији трамваја и осветљења.

4.

Код тачке дневног реда: „Предлог за овлашћење суда о употреби кредита по парт. 96 поз. 5 буџета за 1931. год.“, прочитан је предлог Суда, па је председавајући г. Крстић дао објашњење и образложење овог предлога.

Затим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 18100

РЕШИО:

Да се намена кредита предвиђена по парт. 96 поз. 5. буџета расхода за 1931. год. ближе објасни и допуни у толико, што ће се иза речи „насеља“ ставити запета (.) затим, избацити слово „и“ и на крају додати сасвим нова реченица „и исплата евентуалне накнаде при исељавању ових насеља“. Тако цео овај текст овако измењен има да гласи у потпуности: „Анuitет за зајам за куповину земљишта за дислокацију бесправних насеља, подизање јевтиних станова и исплата евентуалне накнаде при исељењу ових насеља“.

5.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценцијације за испоруку 10.000 м³ дрва за потребе парног грејања Суда општине, Техничке дирекције, Основних школа, квартава и Управе града Београда“ прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Петар Гребенац истакао да би у комисију за пријем ових дрва требало одредити и два општинска одборника, који би то контролисали и надгледали да ли су дрва правилно и добро уметрена.

Одборник г. Милан Стојановић налази да је лиценцијацију требало расписати за мање количине, како би се могли јавити и лиферанти из Србије, који нису могли учествовати на лиценцијацији за овако огромну количину од 10.000 м³. То би био један од начина да се наш свет помогне у овој тешкој кризи. Због

тога предлаже да се ова лиценцијација поништи и распише друга на којој би могли учествовати и лиферанти са мањим количинама дрва.

Одборник г. Д-р Драг. Новаковић начелно се слаже са г. Стојановићем, али налази да нема оправданог разлога за поништај ове лиценцијације. Требало је приликом расписивања нагласити, да могу учествовати лиферанти са мањим количинама, кад то није учињено када је требало, не може се сада ова лиценцијација због тога ништити, кад је иначе у свему правилно одржана и када је цена повољна.

За овим је на предлог Суда О. Бр. 17852 Одбор већином гласова (против седам)

РЕШИО:

Да се Нашичкој тврњици танина и паронила Д. Д. из Београда уступи испорука 10.000 куб. метара дрва за потребе парног грејања просторија: Суда општине, Техничке дирекције основних школа, квартава и Управе града Београда у зиму 1931/32 као најповољнијем понуђачу на лиценцијацији одржатој на дан 2 јула 1931. године и то:

5.000 куб. метара дрва I класе а Дин. 124,75

5.000 куб. метара дрва II класе а Дин. 99,73

Дрва морају одговарати прописаним условима ОФБр. 26882 од 8 јуна 1931. године — франко општинска дрвара на Дунавском кеју, уметрено у сурама од 2 или 4 метра висине и 40 или 50 метара дужине.

6.

На предлог Суда О. Бр. 16881 Одбор је РЕШИО:

Да се испорука разног електротехничког материјала за потребе Дирекције трамваја и осветљења уступи као најповољнијим понуђачима на одржатој оферталној лиценцијацији на дан 16 маја 1931. године следећим фирмама:

1. — Београдској банци А. Д. из Београда за укупну суму од 18.802,20 динара — франко према условима. Царина и све државне дажбине су укључене. Рок испоруке 8—9 недеља.

2. — Фирми „Норис“ К. Д. из Београда за укупну суму од 6.759,— динара — франко слагалиште Дирекције трамваја и осветљења, оцарињено. Све државне дажбине су укључене. Рок испоруке делимично одмах, делимично у року од 4—5 недеља.

3. — Друштву за електротехнику и фабрику Кабела А. Д. Загреб за укупну суму од Дин. 1.296,80 испорука две три недеље франко магацин Дирекције трамваја и осветљења укључиво паковање и све државне и општинске таксе.

4. — Новосадској фабрици „Табела“ Д. Д. Нови Сад за укупну суму од . . . Дин. 135.994,75
рок испоруке 45 дана од на-
ручбине. Франко магацин
Дирекције трамваја и освет-
лења са урачунатим свим
државним дажбинама и па-
ковањем.
5. — Милану Премовићу, трг. из
Београда за укупну суму од
динара. Рок испоруке дели-
мично одмах, а делимично
за 3—6 недеља.
6. — Фирми „Елвогас“ из Бео-
града за укупну суму од
динара — франко магацин
Дирекције трамваја и освет-
лења паковано и оцариње-
но, укључиво државне и оп-
штинске таксе. Рок испору-
ке целокупног материјала
одмах, изузев иберциговане
кастне за које је рок испо-
руке 60 дана.
7. — Фирми „Сименс“ А. Д. из
Београда за укупну суму од
динара — франко магацин
Дирекције трамваја и освет-
лења са плаћеним скупним
порезом и државним дажби-
нама. Испорука делимично
одмах а најдаље све за 2 ме-
сеца.
8. — Фирми „Елин“ Д. Д. из Бео-
града за укупну суму од
динара — франко магацин
Дирекције трамваја и освет-
лења, упаковано и оцари-
њено укључиво све држав-
не дажбине и прометни по-
рез. Рок испоруке 60 дана.

Целокупна набавка износи 242.547,35 Ди-
нара и пада на терет буџ. парт. 112, 113 поз.
5, 1, 10, 11 буџета за 1931. годину Дирекције
трамваја и осветлења.

7.

На предлог Суда О. Бр. 16923 Одбор је

РЕШИО:

Да се усвоји резултат I оферталне лици-
тације одржане 26 априла т. г. за зидање По-
жарне станице на Смед. Ђерму и израда усту-
ли као најнижем понуђачу Поповићу Мило-
шу, предузимачу за суму од 964.707,43 дина-
ра. Издатак пада на терет ангажованог кре-
дита парт. 55 поз. 5. буџета за 1931. год.

Надзорни орган на овоме послу биће г.
Петровић Добривоје, архитект Архитектон-
ског отсека.

8.

Код тачке дневног реда: „Одобрење ли-
цитације за подизање нове зграде Дезинфек-
ционог завода“ прочитан је предлог Суда.
па се потом развила подвужа дискусија у ко-
јој су учествовали г. г. Д-р Букић Пијаде,
Д-р Страшимир Милетић, Јован Мисирлић,
Никола Крстић, Д-р Драг. Новаковић и Д-р
Лазар Генчић, по чијем је предлогу одлуче-
но, да се ово питање повуче с дневног реда и
упути стручном Санитетском Одбору на прет-
ходно проучавање и давање мишљења.

9.

Код тачке дневног реда: „Одобрење ли-
цитације за набавку машина за потребе Ра-
чноководства Водовода“, прочитан је предлог
Суда. па је Управник водовода дао потребна
објашњења и истакао разлоге због којих је
нужна предложена набавка машина.

Затим се развила дискусија у којој су
учествовали г. г. Петар Гребенац, Јован Дра-
вић, Д-р Драгољуб Новаковић, Д-р Ст. Миле-
тић, Д-р Б. Пијаде, Јован Мисирлић, Никола
Крстић и Алберт Фиот. по чијем је предлогу
одлучено, да се овај предмет повуче с днев-
ног реда и упути стручном Финансијском
Одбору ради претходног проучавања, с тим
да г. Д-р Драг. Новаковић буде референт по
овом питању, кад оно дође на дневни ред.

Седница је закључена у 9.30 часова уве-
че, с тим да се за остатак дневног реда зака-
же друга седница.

Оверавају:

Деловођа
Бож. Л. Павловић, с. р.

Заступа председника
београдске општине
потпредседник
Ник. К. Крстић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXII редовне седнице одбора Општине београдске одржане 23. јула 1931 године
у 6 часова по подне

Претседавао заст. Претседника г. Никола
Крстић.

Деловођа г. Божидар Павловић.

Заступници Потпретседника кмет-правник
г. Исидор Протић и одборник г. Клементије
Букавац.

Од одборника били су г. г.: Д-р Лазар

Генчић, Драгољуб К. Милошевић, Дим. Стан-
чуловић, Д-р Александар Леко, Д-р Букић
Пијаде, Јоца Поповић, Богдан Крекић, Ми-
лован Матић, Милош П. Радојловић, арх. Ђу-
ра Бајаловић, инж. Јован Мисирлић, Д-р
Драг. Ђ. Новаковић, А. Фирт, Петар М. Гре-
бенац, Јов. Дравић, Д-р Страш. Љ. Милетић,

М. Ј. Стојановић, Драг. Матејић, инж. П. Миљанић и Јосиф Фрид.

1.

Записник XXI редовне седнице није прочитан, потпо због краткоће времена није могао бити готов.

2.

Деловођа Одбора саопштава да су се извинили одборници г. г.: Д-р М. Недељковић, Д-р Д. Аранђеловић, Т. Старчевић, Т. Здравковић, Шемајо де Мајо, Б. Антонијевић, М. Ђурић, Д-р М. Анић, Ст. Трпковић, С. Гођевац, Д-р Љ. Стојановић, Н. Илић, Т. Јовановић, Р. Живковић и Ђ. Попара.

3.

На предлог Суда Обр. 17340 Одбор је РЕШИО:

1. — Да се одобри друга офертална лицитација одржана 7. јула 1931 године у Инжињерском отсеку Техничке дирекције за уређење калдрме, водовода и канализације на пијаци у Видинској улици.

2. — Да се према резултату ове лицитације посао уступи најповољнијем понуђачу, предузећу „Бриљички Гранит А. Д.“ из Београда према његовој понуди у суми од 419.943,94 динара, ниже од предрачунске суме за 15,25% или за 75.565,12 динара.

3. — Да надзорни инжињер на овоме послу буде г. Бранда Едо инжињер Инжињерског отсека.

4. — Издатак за овај посао да падне на терет ангажованог кредита по решењу Суда Т. Д. Бр. 15837 од 4. VI. 1931 год. и то:

а) у суми од 60.657,41 динара на терет буџетске партије 93/3. буџета за 1931 годину,

б) у суми од 217.394,40 на терет зајма од 125.000.000,— динара по тач. 6. распореда,

в) у суми од 129.940,16 динара на терет буџетске партије 96/1 буџета за 1931 годину,

г) у суми од 2.979,81 динара на терет зајма од 125.000.000,— динара тачка 5. распореда, и

д) у суми од 8.963,16 динара на терет зајма од 125.000.000,— тачка 1. распореда о његовом утрошку.

4.

На предлог Суда О. Бр. 17256 Одбор је РЕШИО:

Да се фирми Англо Југословенско Петролејско А. Д. из Београда уступи испорука 150.000 кгр. бензина за потребе Дирекције трамваја и осветљења, по цени од Динара 6,41 од 1 кгр. нето у свему по условима О.Ф. Бр. 24234 од 22-V-1931 године, као најповољнијем понуђачу на одржаној II оферталној лицитацији на дан 6. јула 1931 године.

Издатак у 961.500,— динара има пасти на терет буџ. партије 118 позиције 6. буџета за 1931. годину Дирекције трамваја и осветљења.

5.

Код тачке дневног реда: „Одобрење ли-

цитације за подизање кафилерије и набавку двоје моторних кола за пренос паса и лешина“ прочитан је предлог Суда, па је Претседавајући г. Никола Крстић изнео генезу овога питања и прочитао извештај комисије као и одвојено мишљење г. Милоша П. Радојловића.

Одборник г. Ђура Бајаловић истиче да се ово питање већ дуже времена проучава и да је лицитација расписана са довољно познавања чињеница. Од више понуда изабрана је она која највише конвенира. Зграду за кафилерију радиће Општина у својој режији и она ће бити готова за два месеца. Расписивањем нове лицитације као што жели г. Радојловић, успорио би се овај тако хитан и важан посао, а не би се никакви други резултати могли добити, те с тога предлаже да се прими предлог Суда.

Одборник г. Петар Гребенац изјављује да се слаже са предлогом и мишљењем г. Радојловића и стручног Техничког Одбора, да се ова лицитација поништи и распише друга у нормалном року.

Одборник г. Д-р Букић Пијаде изнео је кроз које је све фазе прошло ово питање у току проучавања и решавања. Пошто су приговори незнатни налази да би требало предлог о подизању кафилерије примити и ову лицитацију одобрити.

Одборник г. Д-р Александар Леко говори о разним учињеним понудама и истиче да нова лицитација не би могла дати неке друге резултате, пошто се ради о патентима појединих фабрика. Због тога и отпада могућност да се на лицитацији поставе једнаки услови за све фабрике. Могла би се само тражити понуда још од неке фирме и образовати једна комисија од инжињера и лекара да то још једном проуче.

Одборник г. Милош П. Радојловић наглашава да је приликом расписивања лицитације глобално изнето шта се жели, а није означен капацитет инсталације. Од пет понуда свега три долазе у обзир а од њих је само једна поднела детаљан план из кога се све види шта се жели. Потребно је да се прво подигне зграда, па тек онда да се набављају машине. Треба спровести канализацију, водовод и електрично осветљење. Због тога и даље остаје при своме одвојеном мишљењу, да ову лицитацију треба поништити и расписати другу.

Одборник г. Д-р Лазар Генчић истиче колико је дуго ово питање проучавано у стручном Санитетском Одбору док се дошло до ових резултата. Једна нарочита комисија предложила је и место на коме би се подигла ова кафилерија. Налази да нова лицитација не може дати боље услове и зато треба примити предлог Суда, пошто је иначе ствар хитна.

Одборник г. Јован Мисирлић у свом го-

вору слаже се са мишљењем г. г. М. П. Радојловића и П. Гребенца да ову лицитацију треба поништити и расписати другу.

За овим је на предлог Суда О.Бр. 18030 Одбор већином гласова (против седам)

РЕШИО:

1. — Да се одобри резултат прве оферталне лицитације одржане 4. маја тек. год. за подизање модерне кафилерије са прибором за хватање — утамањивање и пренос паса и лешина, са двоје моторних кола у свему по прописаним условима лицитације.

2. — Да се овај посао уступи Акционарском Друштву пређе Шкодини заводи у Пилзну као најповољнијем понуђачу за суму од Динара 583.657.— без царине, односно 80.000 динара више ако Општина не би успела да се исте ослободи.

3. — Овај издатак пада на терет зајма према чл. 11 финансијских овлашћења уз буџет за 1931. год. који ће се закључити.

6.

Повучена је с дневнога реда тачка: „Вирманисање кредита у суми од 500.000.— динара из тач. 10 распореда о утрошку зајма од 26.000.000.— шв. фр. у корист кредита Техничке дирекције”, ради проучавања.

7.

На предлог Суда О.Бр. 17896 Одбор је РЕШИО:

Да се Општина београдска задужи код Државне Хипотекарне Банке за рачун Београдског „Гајрета” за суму од Дин. 1.500.000 на своје земљиште на углу Далматинске и Велбушке ул. у површини од 1.395 м², а које је уступљено друштву Београдски Гајрет „Осман Ђикић” за подизање дома, одлуком општинског Одбора О.Бр. 7947 од 8. априла 1930. год.

Ово задужење врши се под општим условима, прописаним у одлуци општинског Одбора од 10. маја 1929 год. којом су регулисани односи између Општине и Друштва, у случају да оно престане са плаћањем анuitета Државној Хипотекарној Банци.

Овлашћује се г. Живан Ивковић, општ. пуномоћник да овај зајам закључи и облигацију потпише.

Ово решење доставити Државном Савету на одобрење.

8.

На предлог Суда Т.Д.Бр. 21149 Одбор је РЕШИО:

Да се усвоји предлог Техничке дирекције за регулацију Чукарице а према разлозима изнетим у реферату Техничке дирекције и према поднетим плановима.

9.

На предлог Суда О.Бр. 17841 Одбор је РЕШИО:

Да се одобри измена регулације Врњачке улице и раскрснице код Сењака, како је то у плановима плавом бојом означено.

10.

На предлог Суда О.Бр. 17842 Одбор је РЕШИО:

Да се одобри измена регулације Генералног плана комплекса између улица Босанске Балканске, Немањине и Нове улице бр. 23, како је то у плану уцртано плавом бојом.

11.

На предлог Суда О.Бр. 16771 Одбор је РЕШИО:

Да се подизање нове машинске зграде на Белим Водама, одобрено решењем Суда Т.Д.Бр. 18101 од 19. јуна 1931. године према предрачуној суми од Динара 2.800.000.— унесе у чл. 1. уговора са грађевинским предузећем инж. Ст. Бадера, који је закључен 12. јула 1930. године, а према изјави предузећа од 27. јуна 1931. године.

12.

На предлог Суда О.Бр. 17331 Одбор је РЕШИО:

Да се према предлогу Техничке дирекције а на терет одобреног кредита од 215.000.— дин. из партије 93. поз. 3. буџета тек. год. решењем Суда Т.Д.Бр. 12325 од 9. маја тек. год. уступи доле назначеним фирмама испорука следећих материјала, потребних за асфалтне радове Одељка за одржавање калдрме, на и то:

1. — Фирми М. Алексић и комп. из Београда: испорука 15.000 кгр. дистирираног битумена марке „Шел” од високе продорности (180—200) и 5.000 кгр. истог битумена ниске продорности (40—50) у оригиналној буради, по цени од 1,98 дин. по килограму, бруто за нето, франко општинско сметлиште на Таш Мајдану, за целокупну цену од 39.600.— дин. (тридесет девет хиљада и шест стотина), у свему према подишеној понуди и анализи 27. јуна тек. год. као и прописаним условима Техничке дирекције за ту набавку, у колико се ови не косе са понудом и овим решењем. Рок испоруке 30 дана од дана саопштења решења суда.

2. — Фирми Стандард Ојл Комп. из Београда: испорука 15.000 кгр. дистирираног битумена марке „Сокони” од високе продорности (118—200) и 5.000 кгр. истог битумена ниске продорности (40—50) у оригиналној буради, по цени од 1,94.— дин. по кгр. бруто за нето франко општинско сметлиште на Таш Мајдану, за целокупну суму од 38.800.— динара у свему према подишеној понуди и анализи 6. јула 1931. год. и прописаним условима Техничке дирекције за ту набавку у колико се ови не косе са понудом и овим решењем. Рок испоруке 30 дана од дана саопштења решења Суда.

3. — Фирми инж. Јозеф Хајош из Пеште, заступнику тринидад битумена за Југославију: испорука 10.000 кгр. природног тринидад битумена у оригиналној буради, по цени од 2,85 дин. по кгр. бруто за нето, франко оп-

штинско сметлиште на Таш Мајдану, за целокупну суму од 28.500.— дин. и словом (двадесет осам хиљада петстотина динара) у свему према његовој понуди и прописаним условима, у колико се ови не косе са понудом и овим решењем. Рок испоруке 30 дана од дана саопштења решења Суда.

У предњим се ценама подразумевају и све плаћене од стране лиферанта општинске и државне таксе и дажбине, као и трошкови око анализе испоручених материјала у општинској Лабораторији, ако та анализа буде евентуално захтевана од стране комисије, која ће материјале примити.

За пријем материјала одређује се комисија, у коју да уђу: два одборника-члана одређене перманентне комисије за радове Одељка за одржавање калдрме решењем Суда ТДБр. 3276 од 3. III. 1931. год.; инж. Одељка за одржавање калдрме г. Сретен Тадић и заступник контролног отсека, кога тај отсек одреди.

13.

Код тачке дневног реда: „Предлог за бесплатно уступање једне велике гробнице у 1 парцели бр. 16 II ред г-ђи Лепосави удови поч. Јосифа Маринковића, композитора“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. **Јован Дравић** у краћем говору изнео заслуге поч. Јосифа Маринковића, композитора, и подвукао значај његовог рада за нашу нацију.

Затим је на предлог Суда О.Бр. 16744 Одбор

РЕШИО:

Да се **Лепосави** удови **Ј. Маринковића** изда бесплатно једна гробница у 1. парцели број 16. II ред.

14.

На предлог Суда О.Бр. 16985 Одбор је

РЕШИО:

Да се **Маринко Шулбурић**, општински пензионер, ослободи плаћања остатка суме од 3.700 динара на име неплаћене таксе за притежавање општинске гробнице.

15.

На предлог Суда О.Бр. 16740 Одбор је

РЕШИО:

Да се предложи општинском Одбору, да се за накнадне станбене потребе Управе града Београда, узме у закуп стан г. **Милетића Жике** у непосредној близини финансијског отсека Управе града Београда на Обилићевом Венцу бр. 6, а састојећи се из пет одељења на првом спрату.

Овај закуп почиње тећи од 1. јула 1931. год. и траје до 1. децембра 1932. године.

Све просторије као и везу са садањим одељењима првог спрата Управе града Београда, преправиће сопственик о своме трошку, а према потребама тога надлештва.

Цена 3.000.— динара месечно; плаћање кирије тромесечно у напред. Одговарајуће

општинске таксе падају на терет закупца — Општину београдску, а за централно грејање почев од 1. октобра до краја месеца марта сваке године по 1.000.— динара месечно.

Таксу за потврду уговора плаћа сопственик г. **Милетић Жика**.

16.

Скинута је с дневног реда тачка: „Предлог за ослобођење грађевинског Друштва „Батићол“ плаћања предвиђене закупнине за израду моста Краља Александра I на Сави“, ради накнадног проучавања од стране стручног Првог Одбора.

17.

На предлог Суда О.Бр. 17814 Одбор је РЕШИО:

1. — Да се дужна кирија у суми од 642.— динара, колико је остала дужна **Милева Ђурђевић** удова, за закуп општинског стана у Целиградској ул. бр. 27, а за време од 1. априла до 1. јула 1930. год. **отпише**, пошто је према извештају Правобранилачког отсека П.Бр. 1405 од 29. јуна 1931. год. утврђена немаштина.

2. — Да се дужна кирија у суми од 628.— динара, колико је остао дужан **Јован Мијаковић**, бивши купац општинског стана у ул. Старине Новака бр. 23, а за месец април и мај 1931. год. **отпише**, пошто је као тешко болестан од туберкулозе умро на дан 22. јуна 1931 године.

18.

На предлог Суда О.Бр. 18207 Одбор је РЕШИО:

Да се инж. г. **Димитрију Савићу**, шефу машинске службе Дирекције трамваја и осветљења одобри једанаесто-месечно отсуство ради специјализирања у својој струци у Француској, са правом на припадљекности основне плате за ово време, као и обавезе најмање трогодишње службе код Општине Г. Б. по повратку са студија.

19.

На предлог Суда О.Бр. 11337 Одбор је РЕШИО:

Да се г-ђи **Милици Николић**, удови, бив. служитељки основне школе на Западном Врачару, одреди стална месечна помоћ од 400.— динара, пошто је у служби провела девет (9) година и једанаест (11) месеци, и исту напустила, пре стицања права на пензију, услед болести, која је проузроковала неспособност за обављање послова, што се види и из лекарског уверења.

Овај издатак пада на терет партија и позиција одређених за издавање сталних месечних помоћи и рачунаће се од 1. јула тек. год.

20.

На предлог Суда О.Бр. 17723, 17724 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се **Марији Езановић**, ул. Милоша Великог бр. 33 повећа месечна помоћ са 300

динара, те да укупно прима месечно 800.— динара.

Овај издатак пашће на терет партије и позиције по којој је и до сада Марија Езано-вић примала своју помоћ.

2. — Да се Драгињи Николић, ул. Ломина бр. 2, повећа месечна помоћ са 100.— динара, те да укупно прима месечно 400.— дин.

Овај издатак пашће на терет партије 46. позиције 1. буџета за 1931. год.

21.

На предлог Суда О.Бр. 17742, 17352 Одбор је

РЕШИО:

Да се усвоји извештај комисије за одређивање месечне помоћи:

1. — Да се месечна помоћ даје овим лицима:

Лепосави Миленовић, В. Илића 65. 100 дин.; Катици Левчић, Дубљанска 63. 80 дин.; Милеви Ристић, В. Степе 105. 100 дин.; Марији Лукић, Прешернова 2. 150 дин.; Живани Сердаревић, В. Степе 193. 200 дин.; Ђорђу Стојановићу, Љ. Давидовића 38. 150 дин.; Косари Ђукић, Матавуљева 4. 150 дин.; Косари Мишић, Синђелића 22. 50 дин.; Лепосави Тврдишић, Политова 13. 100 дин.; Михаилу Живковићу, В. Степе 399. 150 дин.; Олги Чанки, Браничевска 18. 80 дин.; Јелени Степанчевић, Вардарска 26. 200 дин.; Стебану Ђорђевићу, Читлукча 3-а. 100 дин.; Катици Лазин, Браће Илића 151. 200 дин.

2. — Да се месечна помоћ повећа:

Марији Стевановић, Скадарска 16. 30 дин.; Ленки Костић, Ситничка 23. 30 дин.; Круни Илић, Кнез Данилова 49. 50 дин.; Исаку Албахари, Кнез Мих. Венац 45. 50 дин.; Милићевић Симки, Драгачевска 6. 20 дин.; Новки Стојановић, Старине Новака 14. 20 дин.; Савковић Стани, Сомборска 6. 20 дин.; Косари Михаиловић, Кр. Марије 113. 30 дин.; Христини Николић, Кр. Марије 63. 20 дин.; Марији Лазић, Љубљанска 9. 100 динара.

Свега по 1 и 2 месечно по динара 2.180

Овај издатак од 2.180.— динара месечно пашће на терет партије 46 позиције 1. буџета за 1931. годину.

II Да се усвоји извештај комисије за одређивање сталне месечне помоћи:

1. — Да се месечна помоћ даје овим лицима:

Јелисавети Сретеновић, Кн. Зорке 49. 200 дин.; Драги Талић, Ђушина 20. 150 дин.; Мари Лазаревић, Вој. Илића 70. 100 дин.; Косари Михаиловић, Кр. Марије 113. 60 дин.; Аници Ђорђевић, Св. Николе 170. 120 дин.; Рави Ервиновић, Ј. Мала 100 дин.; Смиљи Симић, Церска 127. 80 дин.; Драгољубу Кочовићу, Југ Богдана 60 дин.; Живки Марковић, Хаџи Рувима 17. 100 дин.; Милицы Богдановић, Церска 26. 100 дин.; Владимиру Станковићу, Господар Јована 41. 80 дин.; Милки Љубојевић, Тодора од Сталаћа 14. 100 дин.; Косари

Станковић, Триглавска 19. да се повећа месечна помоћ са 50 дин.

Свега месечно дин. 1.300.—

2. — Да се одузме даље издавање месечне помоћи Душану Јовановићу, Новопазарска 24.

3. — Да се смањи месечна помоћ:

Јулки Петровић, Чубурска 24. на 100 — сто динара месечно. Ани Обрадовић, Мокролушка 25. на 100 — сто динара месечно. Живки Филиповић, Ј. Мала IV ред бр. 36. на 100 — сто динара месечно.

Издак од 1.300 — хиљаду и три стотине динара месечно има да падне на терет партије 46. позиције 1. буџета за 1931. год.

22.

На предлог Суда О.Бр. 17891 Одбор је

РЕШИО:

Да се усвоји директни споразум са сопствеником имања г. Миливојем Смиљанићем за откуп његовог имања у улици Људевита Гаја у површини од 1233 м² а за потребе изградње цркве Св. Марка на Возаревом Крсту, по цени од 300.— динара по квадратном метру с обзиром на то да су суседи тражили 500—600.— динара по квадратном метру и упућени на законску процену.

Преносне таксе сноси сопственик.

23.

На предлог Суда О.Бр. 17894 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се усвоји протокол колаудирајуће комисије за извршене радове на Топчидерском путу од Вапе до Господарске Механе које је извело предузеће М. Антоновића сходно решењу Суда ТДБр. 3575/29. а који се посао сматра у састав радова III групе које је предузеће имало извести на основу постојећег уговора АБр. 13124/27. год.

2. — Да се усвоји обрачунска вредност стварно извршених радова по окончаном рачуну у износу од 3.661.721.70 динара.

3. — Да се предузећу М. Антоновића призна на име његовог остатка потраживања сума од 76.239.77 динара као разлика између вредности стварно извршених радова и до сада исплаћених рата и ова сума исплати по одбитку свих државних и општинских такса и дажбина по закону.

4. — Издак у суми од 76.239.77 дин. да падне на терет контокурентног зајма код Општинске Штедионице до 20.000.000. — динара.

5. — Да се допунска кауција задржи до одобрења суперколаудације као што је то решењем Суда ТДБр. 3575 од 17. VI. 1929. год. предвиђено.

6. — Да се суперколаудација има одржати према тач. 6 протокола колаудације 10. јула 1932. год.

24.

На предлог Суда О.Бр. 17895 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се усвоји протокол колаудирајуће комисије за извршене радове на Топчидерском путу од Економије до Топчидерске Цркве, које је извело предузеће М. Антоновића сходно решењу суда ТДБр. 3575/29. а који се посао сматра у састав радова III групе које је предузеће имало извести на основу постојећег уговора А.Бр. 13124/27. год.

2. — Да се усвоји обрачунска вредност стварно извршених радова по окончаном рачуну у износу од 998.671.08 динара.

3. — Да се предузећу М. Антоновића призна на име остатка његовог потраживања сума од 52.495.28 динара као разлика између вредности стварно извршених радова и до сада исплаћених рата и ова сума исплати по одбитку свих државних и општинских такса и дажбина по закону.

4. — Издатак у суми од 52.495.28 динара да падне на терет конкурентног зајма код Општинске Штедионице до 20.000.000.— динара.

5. — Да се допунска кауција задржи до одобрења суперколаудације као што је то решењем Суда Т.Д.Бр. 3575 од 17. VI. 1929. године предвиђено.

6. — Да се суперколаудација има одржати према тач. 6. протокола колаудације 9. јануара 1932. године.

25.

Код тачке дневног реда: „Експропријације и апропријације“, Одбор је

РЕШИО:

1. — На предлог Суда О.Бр. 17301.

Да се изврши накнадна процена имања г. Периклеса Заха, у Карађорђевој улици бр. 28 које се експроприше целокупно за потребе изградње Савског моста, пошто је процена поништена од стране Окружног Суда за Град Београд Бр. 39871 Б-582, из разлога што је разлика између цена Општинских и приватних процениоца велика, и што процениоци нису навели разлоге за своје налазе.

За општинске процениоце одређују се г. г. инж. Павле Алексић, Никола Тирнанић (заменици Милан Јовановић и Васа Новичић).

2. — На предлог Суда О.Бр. 16925.

Да се изврши експропријација целокупног имања г. Драгољуба Стефановића на углу Милешевске и Војводе Драгомира улице, а за потребе проширења Милешевске улице.

Ова експропријација да се изврши у смислу чл. 9. закона о атару.

За општинске процениоце одређују се г. г. инж. Павле Алексић, Никола Тирнанић (заменици Милан Јовановић и Васа Новичић).

3. — На предлог Суда О.Бр. 18126.

Да се изврши експропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске и г-ђе Маре Митровић имању г-ђе Маре Митровић но тако да се метар квадратни експроприсаног земљишта обрачуна за ме-

тар квадратни апроприсаног, а вишак да г-ђа Митровић плати Општини по цени од 400.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси обе стране.

4. — На предлог Суда О.Бр. 18132.

Да се изврши експро-апропријација дела земљишта Регулационог фонда општине Београдске и г. Саватија Минића имању г. Минића но тако да се метар квадратни експроприсаног земљишта обрачуна за метар квадратни апроприсаног а вишак да г. Минић плати Општини по 300.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси обе стране.

5. — На предлог Суда О.Бр. 17966.

Да се одборска одлука О.Бр. 29311 од 5. децембра 1930. године измени у толико, што се на место г. Милана Тодоровића, који се налази стално на путу одређује за процениоца г. Павле Алексић инж. Св. Савска улица, а за његовог заменика г. Војин Ђурић Делиградска 24 на место г. Лазара Илића који је умро.

6. — На предлог Суда О.Бр. 16927.

Да се апроприше имању г. Светислава Барјактаревића у Доситијевој улици бр. 1 део земљишта Регулационог Фонда Општине београдске у површини 1,00 м² ради изласка на регулациону линију а по цени од 3.000.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

7. — На предлог Суда О.Бр. 16922.

Да се апроприше имању г. Жарка Пајовића, у Хаџи Ђериној ул. бр. 20. део земљишта Регулационог фонда Општине београдске у површини од 50,00 м² а по цени од 600 динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

8. — На предлог Суда О.Бр. 17892.

Да се апроприше имању г-ђе Милице Јакшић, у улици Динка Рањине бр. 11 део земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 84 м² ради изласка на регулациону линију, а по цени од 150.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

9. — На предлог Суда О.Бр. 18125.

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 6,98 м² имању г. Милојка Драгичевића на углу Војводе Саватија и Милана Милићевића ул. ради изласка на регулациону линију а по цени од 100.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

10. — На предлог Суда О.Бр. 18130.

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда у површини 1,54 м² имању г. Михаила Радосављевића у Мутаповој улици бр. 56 ради изласка на регулациону линију а по цени од 500.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

11. — На предлог Суда О.Бр. 18129.

Да се изврши апропријација дела земљишта Регулационог фонда Општине Београдске у површини од 3,11 м² имању г. Гаврила М. Церовића у Хаши Мелентијевој ул. бр. 19 ради изласка на регулациону линију а по цени од 300.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

12. — На предлог Суда О.Бр. 18133.

Да се изврши апропријација дела земљишта Регулационог фонда Општине београдске у површини 16 м² имању г-ђе Габријеле Шајнесонов на углу ул. Књ. Љубице бр. 52 и Цара Душана а по цени од 1.200.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

13. — На предлог Суда О.Бр. 18124.

Да се изврши апропријација дела земљишта Регулационог фонда Општине београдске у површини од 3,00 м² имању г-ђе Полексије Д. Јосимовић на углу улица Војводе Саватија и Чича Илијине ради изласка на регулациону линију а по цени од 150.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

14. — На предлог Суда О.Бр. 18128.

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 3,00 м² имању г. Ристе Аранђеловића у Космајској улици бр. 16 ради изласка на регулациону линију, а по цени од 1.500.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

15. — На предлог Суда О.Бр. 18123.

Да се изврши апропријација дела земљи-

шта регулационог фонда Општине београдске у површини од 2,80 м² имању г-ђе Невене Зиборски у Војводе Миленка улици бр. 28. ради изласка на регулациону линију а по цени од 700.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

16. — На предлог Суда О.Бр. 18135.

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 3,41 м² имању г. Симе Стричевића у Краљице Наталије ул. бр. 10 ради изласка на регулациону линију, а по цени од 1.500.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

17. — На предлог Суда О.Бр. 18127.

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 1,00 м² имању г. Јакова Шварца у Југословенској улици бр. 32. ради изласка на регулациону линију а по цени од 150.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

18. — На предлог Суда О.Бр. 18131.

Да се изврши апропријација дела земљишта регулационог фонда Општине београдске у површини од 3,34 м² имању г. Милана Димића у Цара Душана ул. бр. 14 и 16 ради изласка на регулациону линију а по цени од 1.000.— динара по метру квадратном.

Преносне таксе сноси купац.

Седница је закључена у 8.30 часова увече.

Оверавају:

Деловођа
Бож. Л. Павловић, с. р.

Заступа Претседника
Београдске општине
потпредседник
Ник. К. Крстић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXIII редовне седнице одбора Општине београдске одржане 29. јула 1931 године у 6 часова по подне.

Претседавао заст. Претседника г. Никола Крстић.

Деловођа г. Божидар Павловић.

Заступници Потпретседника кмет-правник г. Исидор Протић и одборник г. Клементије Букавац.

Од одборника били су г. г.: Јов. Дравић, Д-р Драг. Ђ. Новаковић, Негослав Илић, Д-р Лазар Генчић, Дим. Станчуловић, Д-р Александар Леко, Драгољуб К. Милошевић, Богдан Крекић, Јоца Поповић, Милан Ђ. Радосављевић, Петар М. Гребенац, Д-р Букић Пијаде, арх. Ђура Бајаловић, А. Фирт, Т. Јовановић, Милош П. Радојловић, Милован Ј. Матић, Р. Ј. Јовановић, Д-р Љуб. Стојановић, инж. Јован Мисирлић, Јосиф Фрид, инж. П. Миљанић и Ђ. Попара.

1. —

Примљен је записник XXI редовне седнице.

Записник XXII редовне седнице остављен је за идућу седницу, пошто још није стигло одобрење г. Министра унутрашњих послова.

2. —

Деловођа Одбора саопштава да су се извинили одборници г. г. Д-р Страшимир Милетић, Д-р Драгољуб Аранђеловић, Д-р Милорад Недељковић, Тјешимир Старчевић, Танасије Здравковић, Ранко Живковић, Благоје Антонијевић, Ставра Трпковић, Шемајо де Мајо, Светозар Гођевац и Михаило Ђурић.

Претседавајући г. Никола Крстић саопштава Одбору да је Општина београдска умољена од стране Савеза Сокола Краљевине Југославије и соколског друштва у Александру на острву Крку да кумује освећењу заставе овога Друштва. Београдска општина с обзиром на место, карактер и значај ове

свечаности прихватила је позив и одредила одборника г. Милоша П. Радојловића да у име Београда кумује освећењу заставе. Ова свечаност обавиће се у Александрову на дан 2. августа т. г.

Даље г. Крстић саопштава да тачка 9 дневног реда у целини треба да гласи: „Преглед завршних рачуна Дирекције трамваја и осветљења за 1926, 1927, 1928 и 1929. годину и завршног рачуна Општине града Београда за 1929. год.“ а да је у раздати дневни ред ушла у скраћеном облику.

3. —

Код тачке дневног реда: „Питање о реорганизацији службе у Књиговодству Управе Водовода у вези са набавком машина“, председавајући г. Никола Крстић прочитао је извештај стручног Финансијског Одбора и предлоге Суда по овом питању, па се по том развила дискусија.

Одборник г. Д-р Драгољуб Новаковић у име стручног Финансијског Одбора, који је проучавао питање реорганизације службе у Водоводу, у свом подужем говору дао је експозе о садашњем стању и раду рачуноводства, које је гломазно, несигурно и споро, и о раду после извршене реорганизације, када ће се стање у тој служби приближити ономе које је сада у Дирекцији трамваја и осветљења. Машине треба набавити јер се без њих не би могло прећи на двомесечно или једномесечно плаћање рачуна за воду. Број особља, нарочито читача водомера, мора се повећати, јер треба сваког месеца или сваког другог месеца прочитати 12.000 водомера. На машинама ће се лако израђивати рачуни, чији број иде до 15.000, и што је главно ти ће рачуни бити без грешака. Кад би се ти рачуни радили руком сваког месеца, била би потребна читави легија писара и рачуни би били пуни грешака. Са тих разлога стручни Финансијски Одбор дао је мишљење да треба усвојити предлоге Суда за реорганизацију службе у књиговодству Управе Водовода.

Одборник г. Петар Гребенац истиче да поред машина треба повести рачуна и о људском механизму, који не функционише најбоље у Књиговодству Водовода. Постоје велике жалбе грађанства око наплате рачуна за воду, и требало би да се једном стане на пут наплаћивању воде од ока. Предлаже да се одреде два одборника при Управи Водовода, који ће контролисати рад у њој и прегледати инвентар и целу манипулацију Водовода.

Одборник г. Алберт Фирт каже, да је на прошлој седници предложио да се овај предмет повуче и упути Финансијском Одбору због тога, што се реорганизација не може спровести без набавке машина. Финансијски Одбор усвојио је ово гледиште. Тврди да послови у Управи Водовода од извеснога

времена иду сасвим добро и да тамо влада ред као и у Електричној Централни. Сав материјал набављен на рачун репарација уредно је инвентарисан и до последњег парчета зна се шта је општинска имовина и колико она вреди. Моли г. Гребенца да одустане од свога предлога, а може се поверити комисији која већ постоји и врши попис општинске имовине, да прегледа и проконтролише инвентар Управе Водовода.

Одборник г. Д-р Драгољуб Новаковић одговара г. Гребенцу на примедбу да се наплата воде врши од ока и каже да је код воде најважнија ствар њена цена а затим вишкови. Питање је diskutовано у Финансијском Одбору, па је одлучено да се умоли Суд да једној специјалној комисији повери проучавање цене воде и вишкова воде.

Одборник г. Петар Гребенац одустаје од свога предлога под условом да се стави у дужност стручном Финансијском Одбору да води рачуна о манипулацијама у Управи Водовода.

Претседавајући г. Никола Крстић прима у име Суда предлоге г. г. Д-р Новаковића и Гребенца.

За овим је на предлог Суда О. Бр. 17895 и 18696 Одбор

РЕШИО:

1 Да се за набавку машина за рачуноводство водовода према одржаној лицитацији на дан 30 јуна о. г. усвоји комисијски извештај о лицитацији и изврши набавка и то:

1. — Код фирме Јаков А. Меламед из Београда:

1 ком. „Адрема“ машине за штампање адреса мод. НЕА II П/6 за	46.500.—
30 ком. резервних пантљика за предњу машину за	Дин. 2.550.—
1 ком. „Адрема“ штанц. машине мод. ЕПМ/109 за	Дин. 38.480.—
25.000 ком. плочица мод. „Адрема“ II р. за	Дин. 31.125.—
3 ком. комплетних челичних ормана „Адрема“ за	Дин. 18.192.—

2. — Код фирме генералног заступника фабрике „Борос“, Марцела Диригла следеће:

2 ком. „Борос Мултиплекс“ машине за израду рачуна, признаница и чекова, мод. 161.300.— према понуди од 30 јуна 1931. год. по 160.000 динара од комада за	320.000.— динара

1 ком. машине за израду дневног ликвидационог табака са 20 бројила типа „Борос Мун Хопкинс“, мод. 772000, са ваљком ширине 76 см. и са писаћом машином према понуди од 30 јуна т. г., за цену од	Дин. 187.500.—

Целокупна набавка износиће 644.347.— динара.

Испорука и исплата свих машина извр-

шиће се према расписаним условима за лиценцију: у томе циљу овлашћује се Техничка дирекција, да саобразно условима потпише у име Суда уговоре са лиферантима.

Исплате у буџетској години 1931. ће се извршити из кредита који ће Привредно-финансијско Одељење резервисати за Управу водовода из неутрошене готовине швајцарске позајмице од шв. фр. 26,000.000 т. ј. у ту сврху ће Привредно-финансијско Одељење резервисати 250.000 динара из кредита од 500.000.— динара намењеног по првобитном распореду о утрошку поменутих позиција за подизање трошаринских станица.

II Да се за потребе реорганизације рачуноводства Водовода резервише на терет партије 128 позиције 20. буџета за 1931. годину сума од динара 278.847.— и од ове резервисане суме исплаћује по уредним документима материјал и радна снага за ту реорганизацију.

4. —

На предлог Суда О. Бр. 16924 Одбор је РЕШИО:

Да се усвоји резултат II оферталне лиценције одржане 29. јуна т. г. за подизање нове зграде Дезинфекционог Завода и израда уступи понуђачу Предузећу „Рад“ за суму од 2,159.473,97 динара као најнижем.

Издатак пада на терет парт. 96/3 буџета за 1931. год.

5. —

На предлог Суда О.Бр. 18599 Одбор је РЕШИО:

Да се уступи испорука угља за потребе парног грејања основних школа, Техничке дирекције, квартова, Управе града Београда и зграда овог суда, као најповољнијим понуђачима на одржаној оферталној лиценцији на дан 30 јуна 1931. год. следећим фирмама:

1. — Српском Акционарском друштву угљена из Београда.

40 вагона брикета из каменог угља Ртањ, а Дин. 4.970 за 10 тона, иначе у свему према прописаним условима.

2. — Николи Б. Јоцићу и Сину индустријалцу из Београда.

20 вагона комадастог угља Ресавског а Дин. 4.150 за 10 тона иначе у свему према прописаним условима.

3. — Фирми „ГОРИВО“ из Београда.

40 вагона крупног угља Трбовље а Динара 3.980.— за 10 тона, иначе у свему према прописаним условима.

Целокупна ова набавка износи Динара 4441.000.—

Издатак има пасти на терет буџ. партије и позиције 72/1а, 46/1 и 2, и 129/1, 1/а и 3 буџета за 1931. годину.

6. —

На предлог Суда О. Бр. 18821 Одбор је

РЕШИО:

Да се за смештај Среског Суда за град Београд узме у закуп зграда Француског Друштва за осигурање „Унион“ у Крунској улици бр. 13, т. ј. да се у овој згради узме у закуп цео I и II спрат и два одељења у сутерену — свега 28 одељења и да општина плаћа Друштву на име закупне цене по 18.000.— динара месечно без огрева, који има пасти на терет Министарства Правде, које ће Друштву плаћати по 200.— динара месечно од једног одељења и то за 24 одељења. Одељења се имају грејати од 1 октобра једне до 1 маја наредне године, т. ј. седам месеци а има се плаћати за шест месеци.

Такса за осветљење и воду пада на терет Министарства Правде, с тим да Друштво издвоји о своје трошку сатове за утрешак струје и воде за закупљене просторије.

Овај закуп има да траје од 1. августа 1931. год. па до 1. августа 1933. године, т. ј. две године.

Сви остали услови имају се предвидети у уговору.

Таксу за потврду уговора плаћа Друштво, као закуподавац.

7. —

На предлог Суда О. Бр. 18745 Одбор је РЕШИО:

Да се допуни одборска одлука О. Бр. 11558/31. о задужењу земљишта уступљеног Удружењу породица погинулих и умрлих официра у рату 1912—1918. год. код Државне Хипотекарне Банке, у износу од 1,145.000 динара у толико, што се овлашћује општински пуномоћник г. Живан Ивковић, да овај зајам закључи код Државне Хипотекарне Банке, потпише облигацију, одобри интабулацију на имање општинско и обави све радње скопчане са закључењем овог зајма.

8. —

На предлог Суда О. Бр. 18213 Одбор је РЕШИО:

Да се из суме од Дин. 500.000.— предвиђене у тачци 10. распореда о утрошку зајма од 26,000.000 шв. фр. за подизање зграде за трошаринску станицу на желез. станици као и зграде за Управу варошке трошарине и која је депонована у Општинској Штедионици, стави на расположење Техничкој дирекцији и то: а) динара 200.000.— за потребе отсека за паркове и пошумљавање у смислу реферата шефа отсека ТДБр. 13811 од 18. маја 1931. год.; б) динара 250.000.— за Управу Водовода — одсек рачуноводства — у смислу решења Суда ТДБр. 9682 од 13. априла 1931. год.; и в) остатак у динара 50.000.— да се вирманише у корист партије 128 позиције 17 буџета расхода за 1931. годину ради појачања кредита за исплату обавеза из ранијих година.

9. —

Код тачке дневног реда: „Преглед за-

вршних рачуна Дирекције трамваја и осветљења за 1926, 1927, 1928 и 1929. годину и завршног рачуна Општине града Београда за 1929. год.", прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Д-р Драгољуб Новаковић, у почетку свога говора ставио примедбу и питао зашто је одборницима раздељен одговор књиговође Дирекције трамваја и осветљења на извештај стручног Финансијског Одбора о завршним рачунима. Финансијски Одбор је орган општинског Одбора, док је књиговођа орган општинског Суда и његов реферат могао је бити само упућен Суду али не и општинском Одбору.

Претседавајући г. Никола Крстић одговара г. Д-р Новаковићу да је одговор књиговође умножен и по тражењу Дирекције трамваја и осветљења раздељен одборницима. Овај одговор књиговође могао је да буде достављен Финансијском Одбору да он о њему евентуално дискутује али га није требало раздавати одборницима. Суд међутим од почетка до краја усваја мишљење и предлоге стручног Финансијског Одбора на којима је Суд засновао свој предлог.

Затим г. Д-р Новаковић наставља свој говор и ставља примедбу да се сума од 8.048.000.— динара не може расходовати на терет буџета за 1926. годину, јер се тај фиктиван приход провлачио и кроз буџете наредних година тако, да се он може расходовати на терет буџета за 1930. годину. У том смислу поднет је и предлог од стране Финансијског Одбора али га Суд није усвојио, већ предлаже да се та сума расходује на терет буџета за 1926. годину.

Претседавајући г. Никола Крстић одговара да је Суд предложио расходовање ове суме на терет буџета за 1926. годину због тога што се у тој години та сума погрешно појављује као приход. Ако ту суму пребацимо за 1930. годину онда ће бити нереалан рачун за 1926. годину, јер ће показивати вишак од 8.048.000.— динара колико прихода стварно није било. И док се у тој години покаже вишак за осам милиона, докле ће се у год. 1930. појавити мањак за толику исту суму. Суд је формулисао свој предлог у жељи да се покаже и представи стварна ситуација каква је она била у 1926. год. Осим тога, ако се ово сторнирање не изврши на рачун 1926. год. Општина ће бити задуживана порезом на ову фиктивну суму за све наредне године до 1930. и тако би плаћала порез на приход који никако није имала.

Одборник г. Д-р Драгољуб Новаковић истиче да се ова сума може сторнирати на терет свих оних буџета у којима се појављивала као приход, закључно са буџетом за 1930. год. а држава ће примити разлоге и кад увиди стварно стање, неће тражити да се порез плаћа на ову фиктивну суму, која је погрешно претстављена као приход. Да-

ље — г. Новаковић истиче да је Дирекција трамваја и осветљења примила од претплатника електричне струје аванс у двомесечном износу и тај је аванс књижила погрешно као општински приход, док он у ствари има да буде кауција. Стање које се показује по књигама не поклапа се са стањем у магацинима дирекције и требало би увести већу контролу приликом књижења и у књиге уносити оно што је стварно набављено и исплаћено. Треба имати један помоћни рачун из кога ће се видети шта се прими а шта потроши. Дирекција трамваја сувише је аутономна и троши своје приходе често пута и без одобрења. То је зато што није постојао пословни контакт између општинског предузећа и Суда. Вршене су набавке машина које ће остати по страни чим почне функционисати нова Електрична Централa. Затим се поново задржава на ставу и тону књиговође Дирекције трамваја, употребљеном у одговору на извештај Финансијског Одбора. Моли Одбор да прими завршне рачуне како их је предложио Стручни Финансијски Одбор.

Одборник г. Петар Гребенац говорио је о контроли рада у општинским привредним предузећима и мишљења је да би Финансијски Одбор требало проширити толико, да му се стави у дужност контрола над свима овим предузећима, јер контрола коју врши Контролни отсек није довољно ефикасна а и људи који седе у њему нису квалификовани да ту контролу врше како би требало. Осим тога они ту контролу не могу вршити у име Одбора, већ само у име Суда и с тога предлаже да проширени Финансијски Одбор изврши контролу над свима општинским добрима и предузећима. Наводи да по обавештењима које има у општинској кланици запослено је 75 чиновника а исти је случај вероватно и у другим предузећима, да су претрпана непотребним особљем. Одбор о свему томе мора повести рачуна.

Одборник г. Јован Лавић истиче да је до пре неколико година било хаоса у Електричној Централи, али од подужег времена стање се знатно поправило и она је подигнута на невероватан напн енергијом техничког особља, које у њој ради. Док је техничка страна сасвим доведена у ред, административна страна тешко се доводи у ред и у то би требало уложити много труда и спреме. Предлаже да се прими предлог Суда.

Одборник г. Негослав Илић одговара г. г. Гребенцу и Д-р Новаковићу и изјашњава се за контролу општинског одбора у самом пленуму. Контрола појединих одборских комисија може имати ту незгодну страну да поједини општински чиновници кривицу за свој рад пренесу на те комисије одборника. Они се на тај начин извлаче од одговорности и пребацују на одборнике који брзо ствари прегледају и често пута не уђу довољно

у њих. Због тога треба остати при томе да општински Одбор као целина врши контролу и то онда кад поједини предмети дођу на решавање. Тада треба тражити све потребне податке и објашњења и тек по том доносити одлуку. Не треба замерати чиновницима кад бране своје гледиште супротно гледишту појединих одборника у комисијама. Такав став чиновника је симпатичан и доказује да он свој посао схвата озбиљно и да своје гледиште не мења само зато што се налази пред општинским одборником. Нека чиновници свој посао раде а општински Одбор водиће контролу над тим радом.

Претседавајући г. **Никола Крстић** поводом напомене да у појединим предузећима има више чиновника него што треба, одговара да је Суд наименовао једну широку комисију у којој има више одборника са задатком, да прође кроз сва одељења, дирекције и отсеке Општине и на лицу места се увери о правом стању службе и службеника. Та ће комисија поднети свој извештај на време, како би већ у наредној буџетској дискусији могло да се изврши смањење особља општинског.

Одборник г. **Јован Мисирлић** у своме говору наглашава да није стручњак за завршне рачуне али му се чини да је одата велика хвала Електричној централи, и ако тамо не илустрира како би требало. Износи случај рада једне комисије, чији је био члан, када у заказано време чиновници још нису били дошли, док је он као одборник био дошао у заказано време. Обећава да ће до извршења буџетске дискусије проучити стање у Дирекцији трамваја и осветљења, као што је прошле године проучио Техничку дирекцију, и да ће онда моћи одбору да пружи више података о раду Централе.

Претседавајући г. **Никола Крстић** изјављује да прима предлог да се сума од 8.048.889,31 динара као нереалан приход сторнира за 1926 и све наредне године у којима је ова сума садржана.

За овим је на предлог Суда О. Бр. 18691 Одбор

РЕШИО:

I Да се салдо потраживања по рачуну „Разних особа“ у износу од Дин. 8.048.889,31 из 1926. год. као нереалан приход сторнира — отпише од прихода за 1926. год. и све наредне године у којима је ова сума садржана у књигама Дирекције трамваја и осветљења, пошто ова сума представља износ привремених исплата разним фабрикама и радњама за материјал, што га је Дирекција трамваја и осветљења стварно набавила и употребила у 1926. години.

II Да се у књигама Дирекције трамваја и осветљења за 1928 год. отпише износ од Дин. 6.128.823,84 као разлика између рачунског стања робе у магацину које се води по

књигама за 1928. год. у износу од Динара 13.671.642,80 и стварног комисијским пописом утврђеног у магацину на дан 31. децембра 1928. год. у износу од Дин. 7.542.818,96. Ову књиговодствену радњу као сасвим правилну акцептовао је Стручни финансијски одбор само са напоменом да се за овај отпис исходи решење Суда. Сада се само она озваничава на законски начин.

III Да се у књигама Дирекције трамваја и осветљења за 1928 год. отпише износ од Дин. 5.047.344,92 дин. као отпис резерве угља по попису за 1928 год. По књигама Дирекције Трамваја и осветљења вредност резерве угља на концу 1928. г. претстављена је цифром од 5.047.344 дин. док међутим прописна комисија није нашла никакве резерве. Књиговодство Дирекције трамваја и осветљења овај је отпис спровело по књигама. Са тиме се је сагласио и стручни Финансијски Одбор, само са напоменом да се овај отпис озваничи на прописани законски начин; то се сада и чини.

IV Поводом напомене стручног Финансијског Одбора при прегледу завршног рачуна за 1929. год. да се на дан 31. децембра 1929. год. налазило за преко пет милиона динара мање у каси готовине, него што би требало да буде кад се узму у обзир разне кауције и депозити у готову, чији износи би требали увек да престављају ефективну готовину у каси, Суд решава, да се накнадним решењем Суда образује нарочита комисија, која ће прегледати целокупно стање депозита, аванса и кауција у Дирекцији трамваја и осветљења.

V Да би се одговорило напоменама стручног Финансијског Одбора односно извршења буџета прихода и расхода Дирекције трамваја и осветљења (личних и материјалних, редовних и ванредних издатака као и свих прихода) и да би се у овоме завео ред и рад саобразно буџетским прописима Суд решава, да се буџетско књиговодство Дирекције трамваја и осветљења т. ј. извршење буџета прихода и расхода Дирекције трамваја и осветљења од 1 јануара 1932. године преведе и сједини са Гл. књиговодством општинским, с тим, да Дирекција трамваја и осветљења и на даље води индустријско књиговодство своје. У овоме смислу Привредно-финансијско одељење предузеће потребне мере, да се ово спајање књиговодства изврши.

VI Да се завршни рачун Дирекције трамваја и осветљења за 1926, 1927, 1928 и 1929. год. као и завршни рачун Београдске Општине за 1929. год. које је прегледао стручни Финансијски Одбор учинивши предње и остале напомене све изнете у записницима седница одборских — приме и одобре пошто их је као исправне визирила и Државна месна контрола при Општини.

10. —

Код тачке дневног реда: „Преглед шестомесечног рачуна прихода и расхода по буџету за 1931.“, прочитан је извештај Привредно-финансијског Одељења и предлог Суда, па су одборници г. г. Д-р Драг. Новаковић и Алберт Фирт ставили краће напомене.

За овим је на предлог Суда О. Бр. 18115 Одбор

РЕШИО:

Да се овери и одобри рачун о приходу и расходу у другом тромесечју буџетске 1931. године“.

Седница је закључена у 9 часова увече.

Оверавају:

Заступа Претседника
Београдске општине
потпредседник
Ник. К. Крстић, с. р.

Деловођа
Бож. Л. Павловић, с. р.

СЛУЖБЕНЕ ВЕСТИ:**Регулисање цена хлеба**

Једно од најзначајнијих апровизионих проблема Београда и широких маса његовог грађанства било је питање цене хлеба. Уопште проблему хлеба, нарочито његовој хигијенској страни, Суд Општине града Београда посветио је пуну пажњу.

Сада је дефинитивно решено и питање цене хлеба.

На основу овлашћења из § 10а Закона о допунама у Закону о продаји пшенице у земљи од 10. септембра т. г., Господин Министар трговине и индустрије прописао је Уредбу о ценама хлеба у целој земљи, па и у Београду.

Законом о допунама у закону о продаји пшенице у земљи, § 10а, одређено је да све казне овог прекршаја цене хлеба изриче Управа града Београда, чиме је ово питање хлеба прешло у њену надлежност.

Поводом ових допуна у закону о продаји пшенице и прописане уредбе о ценама хлеба, Суд општине града Београда упутно је грађанству Београда једну објаву, која мора обавезно бити истакнута у свакој хлебарници.

Овим законским прописима је дефинитивно решено питање цене хлеба, чије измене од сада има прописивати Министар трговине и индустрије.

ИЗМЕНА ЗАКОНА О ПРОДАЈИ ПШЕНИЦЕ У ЗЕМЉИ

Његово Величанство Краљ, на предлог Министра трговине и индустрије а по саслушању Претседника Министарског савета, прописао је и прогласио

ЗАКОН

о допунама у закону о продаји пшенице у земљи

§ 1. После чл. 10 додаје се нов чл. 10 а), који гласи:

Ко продаје хлеб и брашно по вишој цени, но што предвиђа Уредба Министра трговине и индустрије, прописана на основу § 10 Закона о продаји пшенице у земљи, казни ће се први пут новчано до 15.000 дин. и затвором до 15 дана, а други пут новчано до 15.000 дин. и затвором до 30 дана. Ако и после друге на овај начин изречене казне учини исту кривицу, казниће се, поред ових казни, још и затварањем радње и коначном затвором рада.

Све ове казне изричу уопште управне власти првог степена, односно полицијске власти. Против одлуке ових власти може се у року од три дана поднети жалба другостепеној управној власти, чија је одлука извршна.

§ 2. Овај Закон ступа у живот и добија обавезну снагу, кад се обнародује у „Службеним новинама“.

II

УРЕДБА О ЦЕНАМА ХЛЕБУ

На основу овлашћења из § 10 Закона о продаји пшенице у земљи од 4. септембра т. г., Министар трговине и индустрије прописао је следећу

УРЕДБУ

о ценама хлеба у земљи

Члан 1. За хлеб у земљи установљују се следеће цене:

за бели хлеб дин. 4.00 од 1 кг.

за полубели дин. 3.50 од 1 кг.

за црни хлеб дин. 2.50 од 1 кг.

Ове ће цене важити до даље наредбе.

Цене луксузном пециву остају слободне.

Члан 2. Ова Уредба ступа у живот када се обнародује у „Службеним новинама.“

П Бр. 3020/с

11 септембра 1931 године

Београд

Министар трговине и индустрије
Д-р К. Кумануди с. р.

III

ДОПУНА У УРЕДБИ О ЦЕНАМА ХЛЕБУ

На основу овлашћења из § 10 Закона о продаји пшенице у земљи од 4. септембра о. г. Министар трговине и индустрије прописао је допуну уредби о ценама хлеба у земљи, од 11. септембра 1931 год.

Чл. 1. — После члана 1 Уредбе о ценама хлебу у земљи, од 11 септембра 1931 године, додаје се нов члан 1а), који гласи:

1. Цене из чл. 1 поменуте Уредбе служе и даље као основа за одређивање цена хлебу;

2. Овлашћује се бан да може, у случају потребе, одредити измену тих основних цена, према појединим месним приликама, но тако, да цене хлебу ни у ком случају не могу бити веће од вагонске цене брашна, из ког се хлеб израђује.

На подручју Управе града Београда ову измену цена хлеба прописује Министар трговине и индустрије;

3. Тако одређене цене хлебу важиће за хлеб, који се израђује из чистог пшеничног брашна. Свако мешање појединих врста пшеничног брашна ниже цене, као и мешање другог брашна мање вредности (ражног, хељдиног, кромпирног, кукурузног и т. д.) дозвољава се само уз одговарајуће снижене цене таквом хлебу, које ће контролисати бан, односно Министар трговине и индустрије.

Свако прекорачење цена, одређених у смислу става 2 овога члана казниће се по § 1 Закона о допунама у Закону о продаји пшенице у земљи, од 11 септембра те године. Исто тако казниће се по поменutom закону и сваки прекршај против става 3 овога члана.

Чл. 2. — Ова допуна Уредби о ценама хлебу у земљи, од 11 септембра 1931 године, ступа у живот на дан обнародовања у „Службеним новинама“.

IV

ОБЈАВА ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА:

Суд општине града Београда објављује

грађанству, да је Господин Министар трговине и индустрије, на основу овлашћења из § 10 Закона о продаји пшенице у земљи од 4. септембра тек. год. као и у смислу § 10-а Закона о допунама у Закону о продаји пшенице у земљи од 10 септембра т. г. прописао

УРЕДБУ

о ценама хлебу у земљи

по којој се за хлеб у земљи установљавају следеће цене:

за бели хлеб дин. 4,00 од 1 кг.

за полубели дин. 3,50 од 1 кг.

за црни хлеб дин. 2,50 од 1 кг.

Ове ће цене важити до даље наредбе.

Цене луксузном пециву остају слободне.

Ова уредба је објављена у Бр. 210 Службених Новина од 12 септембра 1931 г., када ступа на снагу.

Скреће се пажња грађанству да § 1. Закона о допунама у Закону о продаји пшенице у земљи гласи:

„Ко продаје хлеб и брашно по вишој цени но што предвиђа Уредба Министра трговине и индустрије прописана на основу § 10 Закона о продаји пшенице у земљи, казниће се први пут новчано до 15.000,— дин. и затвором до 15 дана, а други пут новчано до 15.000,— дин. и затвором до 30 дана. Ако и после друге на овај начин изречене казне учини исту кривицу, казниће се поред ових казни, још и затварањем радње и коначном забраном рада.

Све ове казне изричу опште управне власти првог степена, односно полицијске власти. Против одлуке ових власти може се у року од три дана поднети жалба другостепеној управној власти, чија је одлука извршна“.

О предњем се обавештава грађанство ради знања.

Ову објаву дужни су сви продавци хлеба истаћи на видном месту у својој радњи.

Из суда општине града Београда.

СЛУЖБЕНИ ОГЛАС:**Офертално лицитација за зидање нових гробница на Новом Гробљу**

Према решењу Суда Општине града Београда ТДБр. 29529 од 14. септ. 1931. год. Техничка Дирекција Општине Београдске одржаће на дан 5. октобра 1931 год. у канцеларији Архитектонског Отсека — Књегине Љубице ул. Бр. 21/Ш спрат, у 11 часова пре подне П. оферталну лицитацију за зидање нових гробница на Новом Гробљу у парцели бр. 79.

Кауција се полаже на каси Главне Благојне Општине београдске и то држављани

Краљевине Југославије 31.300,— а странци 62.600,— динара и то најдаље до 10 часова пре подне одређеног дана за лицитацију.

Технички елаборат: предрачун и планови могу се прегледати сваког радног дана у време канцеларијских часова у Архитектонском Отсеку.

Предузимачи су дужни собом донети и показати комисији за примање и отварање оферата: Уверење о плаћеној порези, реверс о положеној кауцији и доказе о испуњењу чл. 87 Зак. о Државном Рачуноводству.

Из канцеларије Техничке Дирекције ТД. Бр. 29529-31.

Списак

одобрених планова у међувремену од 25 јуна до 31 јула 1931 г. закључно.

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба
106	Стошић Дарикна	Н. и Сквера—Вожд	Сташевски Вал.	приземна	
107	Вукићевић Јосиф	Јове Илића 366	Сташевски Вал.	приземна	
108	Хофмановић Љубомир	Х Милентијева 64	Костић Вој.	приземна	
109	Ристић Борисав	Градиштанска 13	Томић Божидар	приземна	
110	Петровић Х. Персида и Јаковљевић Лепосава	Цара Николе II Суворовска	Анђелковић Цветко	са 2 спр.	
111	Рајс Људевит	Невесин—Пегушева	Бабић Душан	са 1 спр.	
112	Митровић Мара	Браничевска 32	Томић Божидар	са 2 спр.	
113	Фармаковски Влад.	1. Жел. Колонија	Билински Влад.	приземна	преправка и дозификање
114	Ковачић Софија	Шуматовачка 51	Матејић Никола	приземна	
115	Секулић Коста	Вој. Илића 125	Дингарац Душан	приземна	дозиф. и шупе дозификање
116	Стојановић Денко	Св. Николе 36	Стојановић Мих.	са 1 спр.	
117	Магазиновић Љубица	Кр. Алексан. 149	Билински Влад.	приземна	
118	Петровић Лепосава	Јуж. Булевар 51	Владимировић Драг	са 2 спр.	
119	Васић Момчило	Дуб.-Бран.-Шум.	Гранић Дујан	са 1 спр.	
120	Антонијевић Благоје	Гунд. Венац 54	Јовановић Милут.	приземна	
121	Јовановић Вукосава	Будимска 22	Анђелковић Цветко	са 1 спр.	
122	Илић Сава		Владимировић Драг	приземна	нова зграда, попр. и дозиф.
123	Бодуен Редевиг Ема и Фуке Ана-Берта	Ки. Зорке 78	Борисављевић Мих.	са 3 спр.	
124	Шеваљевић Марко	Фр. д'Епере 64	Каповић Ал.	приземна	
125	Срећковић Рад.	Чеде Јахимовића	Дингарац Душан	са 1 спр. и привез.	две зграде жагаци
126	Миљковић Милутин	Ки. Данилова 26	Билински Влад.	приземна	
127	Живанчевић Јулијана	Авалска 3	Јовановић Станиша	приземна	
128	Мирковић Војислав	Јов.-Кр. Петра 88	Брадиловић Мирко	са 3 спр.	
129	Протић Милан	Симићева—Нова	Настасијевић Богдан	са 1 спр.	
130	Коен Соломон	Кр. Петра 74	Брадиловић Мирко	са 3 спр.	
131	Протић Мих.	Крунска 28	Путник Петар	са 2 спр.	преправка и дозиф.
132	Њемец Петар, Љубиша и Мирко	Х. Проданова 10	Дингарац Душан	са 1 спр.	
133	Тодоровић Милисав	Топличка 4	Костић Вој.	са 1 спр. и манс.	
134	Максимовић Тодор	Војв. Степе 65	Костић Вој.	приземна	
135	Обрадовић Светислав	Нова318—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
136	Дом Руске Културе	Кр. Натал. 33 и 3	Генић Светозар	са 3 спр.	
137	Стојановић Коста	Нова 244—Вожд.	Сташевски Вал.	са 1 спр.	
138	Зелић Рудолф	Букурешка 3	Урбан Фрања	приземна	
139	Радосављевић Милорад	Главашева 7	Билински Влад.	са 1 спр.	преправка
140	Катаривас Рашељ	Шуматовач. 184	Козински Јакоб	приземна	преправка и дозиф.
141	Маринковић Милан	Чуб. 7—Москов.	Каповић Ал.	приземна	
142	Чолаковић Чедомир	Рибничка	Дингарац Душан	приземна	
143	Д-р Пешић Бранко и Љубиша	Иванковачка 11	Радовановић Мих.	са 1 спр. и манс.	
144	Јосимовић Полексија	Војводе Саватија и Чича Илића	Јосимовић Вој.	са 1 спр.	
145	Илиј. Јоксимовић Паун	Проте Матеје 50	Милутиновић М. Д.	са 1 спр. и манс.	дозификање
146	Бајлони Михајло	Сарајевска 39—43	Париводић Алекс.	са 3 спр.	
147	Арх. Јуришић Димит.	Драгачевска 29	Јуришић Дим.	са 1 спр.	позоришта, перде, кабина
148	Задуж. Илије Коларца	„Коларац“	Белић Иван	приземна	
149	Јовановић — Шонда „Колосеум“	Кр. Милана	Јенч Фрања	прив. и са 1 спр.	преправка и ложе
150	Лакић Марија	Каћанског	Јовановић Станиша	приз. и ман.	
151	Милосављевић Борисав	Румунска 68	Божич Божидар	приземна	
152	Пешика Фрида	Краљев Трг 20	Петровић Јордан	са 2 спр.	преправке
153	С. К. „Југославија“	Љутице Богд	Шафарик Јанко	приземна	клозети
154	Атанасовић Веселин	Церска 26	Алексић Павле	приземна	дозиф.
155	Витић Драгутин	Нова 144—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
156	Бјелаковић Драгослав	Сазанова 48	Стојановић Мих.	приземна	дозиф.

(Наставиће се)

Цене животних намирница на Београдској пијаци у месецу августу о. г.

Н А З И В	Количина	Просечна цена у динарима				
		Недељна				Месечна
		I	II	III	IV	
		Август месец 1931				
Брашно и хлеб						
Брашно пшен. № 2.	1 кгр.	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75
„ „ № 1.	„	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
„ „ бело	„	4.25	4.25	4.25	4.25	4.25
„ кукурузно	„	2.25	2.25	2.25	2.25	2.25
Хлеб пшенични црни	„	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75
„ „ бели	„	4.—	4.—	4.—	4.—	4.—
Месо						
Говеђина	1 кгр.	16.—	16.—	16.—	14.50	15.87
Телеђина	1 кгр.	21.—	21.50	21.50	20.50	21.12
Јагњеђина	1 кгр.	12.—	12.50	12.—	13.50	12.50
Овчетина	1 кгр.	—	12.50	13.—	14.—	13.16
Свињетина	1 кгр.	18.50	18.50	18.50	21.50	19.12
Свињско месо сушено	1 кгр.	26.50	25.50	24.50	20.50	24.25
Кобасице	„	22.—	22.—	22.—	22.50	22.12
Шваргле и чварци	„	12.—	18.—	18.—	18.15	18.12
Пршута	„	—	—	—	38.—	38.—
Сланина сирова	„	13.—	13.—	13.—	14.50	13.37
„ сува	„	23.—	23.—	21.50	22.50	22.25
„ ужица	„	—	—	—	38.—	38.—
Маст свињска	„	13.75	13.62	13.75	14.25	13.84
Сало	„	14.50	14.62	14.75	15.50	14.84
Лој топљен	„	—	—	—	—	—
„ нетопљен	„	14.—	14.—	14.—	11	13.25
Риба						
Шаран	1 кгр.	12.—	14.25	15.75	17.—	14.75
Сом	„	26.25	29.25	29.25	30.—	28.68
Кечига	„	50.—	47.—	46.50	46.27	47.44
Смуђ	„	31.25	31.50	27.75	34.50	31.25
Штука	„	14.—	15.50	15.50	15.75	15.18
Млеко и млечни производи						
Млеко слатко	1 лит.	3.25	3.55	3.25	3.50	3.31
„ кисело	1 кгр.	7.50	7.50	7.50	8.50	7.75
Масло	„	49.50	46.—	43.75	51.25	47.62
„ топљено	„	37.50	35.75	34.50	36.—	35.94
Кајмак	„	37.25	35.—	34.—	35.50	35.44
Сир обичан	„	11.50	11.50	11.75	12.25	11.75
„ србобрански	„	28.—	22.—	25.—	25.25	25.06
„ качкаваљ	„	17.25	18.—	19.50	22.50	19.31
Поврће						
Пасуљ	1 кгр.	2.—	5.35	5.50	5.35	5.31
Сочиво	„	9.—	10.—	9.—	10.—	9.50
Грашак у зрну	„	14.75	17.—	15.50	17.—	16.06
Воће						
Јабука	1 кгр.	3.37	3.12	3.25	4.50	3.61
Крушке	„	5.37	5.62	5.25	7.75	6.—
Брескве	„	17.—	14.50	13.50	10.—	13.75
Грожђе	„	5.75	4.87	6.37	6.—	5.75

Из статистичког отсека О.Г.Б.